

LAG Baranja

Lokalna razvojna strategija

za razdoblje

*od 2014. do 2020. i prijelazno razdoblje 2021.
i 2022.*

Pročišćeni tekst, prosinac 2021. godine

IMPRESSUM

Lokalna razvojna strategija LAG-a Baranja za razdoblje 2014.-2020.

Naručitelj

*Lokalna akcijska grupa Baranja
Žrtava Domovinskog rata 25, Šećerana
31300 Beli Manastir*

Za naručitelja

Stipan Kovačić, predsjednik LAG-a Baranja

Vođenje procesa izrade strategije

Udruga za kreativni razvoj Slap, Osijek

Izvoditelji

Sonja Vuković

Vanjski konzultanti

*Gordana Stojanović, Regionalna razvojna agencija Slavonije i Baranje
Stanko Dabić*

Strategija usvojena od Skupštine 4. lipnja 2016. g.

Tehničke izmjene usvojene 20. prosinca 2017. g.

Prva izmjena strategije usvojena 20. prosinca 2018. g.

Tehničke izmjene usvojene 11. srpnja 2019. g.

Druga izmjena strategije usvojena 13. prosinca 2019. g.

Treća izmjena strategije usvojena 22. prosinca 2020. g.

Četvrta izmjena strategije usvojena 6. travnja 2021. g.

Peta izmjena strategije usvojena 9. kolovoza 2021. g.

Šesta izmjena strategije usvojena 24. rujna 2021. g.

Sedma izmjena strategije usvojena 14. prosinca 2021. g.

1. OPIS ZNAČAJKI PODRUČJA I STANOVNIŠTVA LAG-a BARANJA	1
1.1. Opće značajke područja	1
1.1.1. Opće zemljopisne značajke područja	1
1.1.2. Površina i granice područja	1
1.1.3. Reljefne i klimatske karakteristike	2
1.1.4. Prirodna baština i Natura 2000	3
1.1.5. Kulturna i povijesna baština	3
1.1.6. Stanje komunalne i društvene infrastrukture	4
1.1.6.1. Prometna infrastruktura	4
1.1.6.2. Komunalna infrastruktura	4
1.1.6.3. Društvena infrastruktura	5
1.2. Demografske i socijalne značajke područja	5
1.2.1. Broj i gustoća stanovništva	5
1.2.2. Demografska kretanja	6
1.2.3. Obrazovanje	7
1.2.4. Društvena kultura	8
1.2.5. Civilni sektor	8
1.3. Gospodarske značajke područja	9
1.3.1. Glavne gospodarske djelatnosti	9
1.3.1.1. Poljoprivreda	10
1.3.1.2. Industrijska proizvodnja	13
1.3.1.3. Pružanje usluga	14
1.3.1.4. Turizam	14
1.3.2. Stanje gospodarstva	16
1.3.3. Indeks razvijenosti	17
1.3.4. Tržište radne snage	17
2. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA	18
2.1. SWOT analiza-snage, slabosti, prilike i prijetnje	18
3. RAZVOJNA VIZIJA I OPIS CILJEVA	21
3.1. Vizija razvoja	21
3.2. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere	21
3.2.1. Opis ciljeva i prioriteta	23
3.2.2. Opis mjera za dostizanje ciljeva uključujući definiranje korisnika i kriterija prihvatljivosti	24
3.3. Inovativni i integrirani karakter LRS	30
3.3.1. Horizontalni ciljevi LRS	30
3.4. Opis odabira projekata na razini LAG-a	31
3.5. Postupak odabira u slučaju kada je prijavitelj LAG	33
3.6. Opis tema planiranih projekata suradnje i načina odabira projekata suradnje	33
3.7. Usklađenost sa strateškim dokumentima više razine, integracija i inovacija	34
4. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS	37
4.1. Opis sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradu LRS	37
4.2. Opis kvalitete partnerstava	39

5. AKCIJSKI PLAN	40
5.1. Plan provedbe LRS i slijed aktivnosti u ostvarenju ciljeva	40
5.2. Procjena broja projekata i potrebnih sredstava	43
6. NAČIN PRAĆENJA I PROCJENE PROVEDBE STRATEGIJE	45
6.1. Opis praćenja provedbe strategije	45
6.2. Indikatori za mjerenje učinaka provedbe LRS	47
7. OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE STRATEGIJE	48
7.1. Ljudski i upravljački kapaciteti LAG-a	48
7.2. Financijski kapaciteti za provedbu strategije	49
7.3. Iskustvo u provedbi LEADER pristupa u programskom razdoblju 2007.-2013.	50
7.4. Iskustvo u provedbi projekata izvan mjere LEADER	50
8. FINANCIJSKI PLAN STRATEGIJE	51
8.1. Financiranje rada LAG-a (izvori financiranja)	51
8.2. Financiranje provedbe LRS	52
8.3. Procjena potrebnih finansijskih sredstava za provedbu projekata i LRS	53
9. RIZICI PROVEDBE STRATEGIJE	54
10. ZAKLJUČNA RIJEČ	56
PRILOZI	

POPIS KRATICA

APRRR	Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
CLLD	(engl. Community Led Local Development – lokalni razvoj pod vodstvom zajednice)
DZS	Državni zavod za statistiku
EU	Europska unija
FINA	Financijska agencija
GO	Glavni Odbor
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HPA	Hrvatska poljoprivredna agencija
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
JLS	Jedinica lokalne samouprave
JU	Javna ustanova
LRS	Lokalna razvojna strategija
LEADER	(franc. Liaison Entre Actions de Developpement de l' Economie Rurale- Veza među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva
MO	Mjesni odbor
NATURA 2000	Ekološka mreža Republike Hrvatske
OBŽ	Osječko-baranjska županija
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PP	Park prirode
RH	Republika Hrvatska
UPC	Upravljanje projektom ciklusom
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika

POPIS PRILOGA LRS LAG-a Baranja

PRILOG I

1. OPIS ZNAČAJKI PODRUČJA I STANOVNIŠTVA OBUHVAĆENIH LAG-OM BARANJA

1.1. 2. POVRŠINA I GRANICE PODRUČJA

Tablica 1. Opći podaci LAG Baranja

1.1.5. KULTURNA I POVIJESNA BAŠTINA

Tablica 2. Kulturna i povijesna baština – zaštićeni sakralni i svjetovni spomenici

Tablica 3. Kulturna i povijesna baština - arheološka nalazišta

1.1.6. STANJE KOMUNALNE I DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE

Tablica 4. Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a Baranja

Tablica 5. Stanje zdravstvene infrastrukture

Tablica 6. Ustanove za socijalnu skrb na području Baranje

1.2.1. BROJ I GUSTOĆA STANOVNIŠTVA

Tablica 7. Broj i gustoća stanovnika po JLS

1.2.2. DEMOGRAFSKA KRETANJA STANOVNIŠTVA

Grafikon 2. Usporedba kretanja stanovnika 2001. i 2011. godine

Grafikon 3. Stanovništvo starije od 15 godina prema stupnju obrazovanja na području LAG-a Baranja

Grafikon 4. Informatička pismenost stanovništva starijeg od 10 godina, popis 2011.

1.2.3. OBRAZOVANJE

Tablica 8. Stanje predškolskih ustanova

Tablica 9. Stanje školstva - Osnovne škole

Tablica 10. Stanje školstva - Srednje škole

1.2.4. DRUŠTVENA KULTURA

Tablica 11. Manifestacije koje promiču kulturno i povijesno nasljeđe stanovništva Baranje

Tablica 12. Manifestacije koje promiču rekreaciju, sport i timski rad

1.2.5. CIVILNI SEKTOR

Grafikon 5. Boj stanovnika po udruzi u jedinicama lokalne samouprave - 2015. godine

1.3.1. GLAVNE GOSPODARSKE DJELATNOSTI

Tablica 13. Broj poljoprivrednih gospodarstva i površine koje obrađuju

Grafikon 7. Broj poljoprivrednih gospodarstva

Tablica 14. Pregled broja poljoprivrednih gospodarstava i obradivih površina

Tablica 15. Struktura voćarska proizvodnje na području Baranje

Tablica 16. Stanje poslovnih zona na području LAG-a Baranje

Tablica 17. Kapaciteti za razvoj ruralnog turizma u Baranji

Tablica 18. Broj dolazaka turista na području Baranje

Tablica 19. Broj ostvarenih noćenja na području Baranje

Tablica 20. Prikaz broja posjetitelja na područje Parka prirode Kopački rit

Grafikon 10. Broj ljudi koji se vozi brodom po Kopačkom ritu

Tablica 21. Prikaz stranih i domaćih posjetitelja na područje Parka prirode Kopački rit

1.3.2. STANJE GOSPODARSTVA

Tablica 22. Struktura registriranih gospodarskih subjekta na dan 31.12.2015.

1.3.3. INDEKS RAZVIJENOSTI

Tablica 23. Indeks razvijenosti JLS -2013. godina

1.3.4. TRŽIŠTE RADNE SNAGE

Grafikon 11. Udio radno aktivnog stanovništva u populaciji 15- 65 godina, popis

Tablica 24. Prikaz stanja nezaposlenosti po spolu i obrazovanju na dan -31.12.2015.

PRILOG II

3. RAZVOJNA VIZIJA I OPIS CILJEVA

Tablica 1. Doprinos mjera iz LRS prioritetima, fokus područjima i horizontalnim ciljevima

3.4. Kriteriji za odabir i ocjenu kvalitete projekta na razini LAG-a

Tablica 2. Kriteriji za odabir i ocjenu kvalitete projekata

Tablica 3. Dodatni kriteriji za cjenu kvalitete projekata

3.7. Usklađenost sa strateškim dokumentima više razine

Tablica 4. Povezanost LRS i programskih dokumenata na Europskoj razini

Tablica 5. Povezanost LRS i dokumenata na nacionalnoj razini (OPKK)

Tablica 6. Povezanost LRS i Strategijom na nacionalnoj razini (OPULJK)

Tablica 7. Povezanost LRS i Strategijom razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020 godine

Tablica 8. Povezanost LRS i programskih dokumenata na regionalnoj razini

4. UKLJUČENOST LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS

4.1. Opis sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi LRS

Tablica 9. Prikaz uključivanja lokalnih dionika u proces izrade LRS

Tablica 10. Popis sudionika na radionicama za izradu Lokalne razvojne strategije LAG-a Baranja

7. OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE LRS

7.1. Ljudski i upravljački kapaciteti LAG-a

Tablica 11. Članovi LAG-a Baranja

8. FINANCIJSKI PLAN

8.1. Financiranje rada LAG-a

Tablica 12. Izvor za financiranje rada LAG-a-prihodi u €

8.2. Financiranje provedbe LRS

Tablica 13. Financijski plan - razrađen po godinama

PREDGOVOR

Pred Vama se nalazi Lokalna razvojna strategija LAG-a Baranja za razdoblje 2014-2020. Ova Lokalna razvojna strategija obuhvaća cjelovit i usklađen skup strateških ciljeva, prioriteta i mjera usmjerenih na poticanje održivog gospodarskog rasta, te unapređenje ekonomskog i društvenog stanja na području LAG-a Baranja. Ona pokazuje da LAG Baranja u suradnji s jedinicama lokalne samouprave, javnim institucijama, gospodarstvenicima i nevladinim sektorom zna razmišljati povezano i da imaju zajedničke realne i inovativne razvojne ideje oko kojih su se sposobni povezati s ciljem budućeg razvoja u skladu s potrebama područja i nadređenim razvojnim dokumentima, Županijskom razvojnom strategijom Osječko-baranjske županije, Strategijom Europe 2020 – strategija za pametan, održiv i uključiv rast koji je temeljni strateški dokument Europske unije za razdoblje 2014.-2020. godine kao i Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020.

Lokalna razvojna strategija LAG-a Baranje predstavlja sustavan program razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera zasnovanih na elementima i metodologiji strateškog planiranja i programiranja uz primjenu LEADER metodologije. Glavni strateški cilj LEADER pristupa je unapređenje i poboljšanje životnih uvjeta lokalnog stanovništva u ruralnim područjima. LEADER pristup se oslanja na ljude koji žive u ruralnim područjima i njihove sposobnosti da utvrde što je najprikladnije za njihovu okolinu, kulturu, radne običaje i vještine.

Lokalna razvojna strategija Baranje nastala je kao rezultat dugotrajne pripreme kako bi se dobio kvalitetan dugoročni plan razvoja područja LAG-a Baranje koji će uvažavati razvojne potrebe stanovništva, te mišljenja, stavove i prijedloge rješenja na najnižoj, lokalnoj razini od neposrednih sudionika koji su kreirali ovu strategiju i sudjelovat će u njezinoj neposrednoj provedbi, a utemeljena je na zajedničkom i povezanom promišljanju javnog, gospodarskog i civilnog sektora.

U izradi ove Lokalne razvojne strategije u prvi plan su dovedeni integrirani i multisektorski pristup „odozdo prema gore“ (bottom up). U procesu izrade Lokalne razvojne strategije Ured LAG-a Baranja je s konzultantima organizirao 16 radionica na kojima su prikupljana mišljenja, stavovi i ideje različitih ciljnih skupina (predstavnik gospodarstva, obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, predstavnika mladih, civilnih udruga, žena određenih socijalnih skupina, javnog sektora i drugih) te su dionici postupno uključivani u proces izrade strategije i pripremani za njezinu provedbu. Strategija lokalnog razvoja temelji se na provedenoj analizi stanja i tendencija društveno-gospodarskog razvitka područja Baranje, na statističkim podacima prikupljenim iz službenih statističkih izvora (Državnog zavoda za statistiku, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, FINA-e, Hrvatske gospodarske komore, Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - APPRRR i drugim izvorima), koji predstavljaju polaznu točku za jasnije promišljanje budućeg razvoja s ciljem povećanja razine kvalitete života lokalnog stanovništva u ruralnoj sredini. Na temelju provedene SWOT analize koja predstavlja ključni element ove LRS i poveznicu između postojećeg i očekivanog budućeg stanja definirani su strateški ciljevi, prioriteta i mjere koji će svojom provedbom dovesti do podizanja kvalitete života na području LAG Baranja.

Stipan Kovačić
Predsjednik LAG-a Baranja

1.OPIS ZNAČAJKI PODRUČJA I STANOVNIŠTVA LAG-A BARANJA

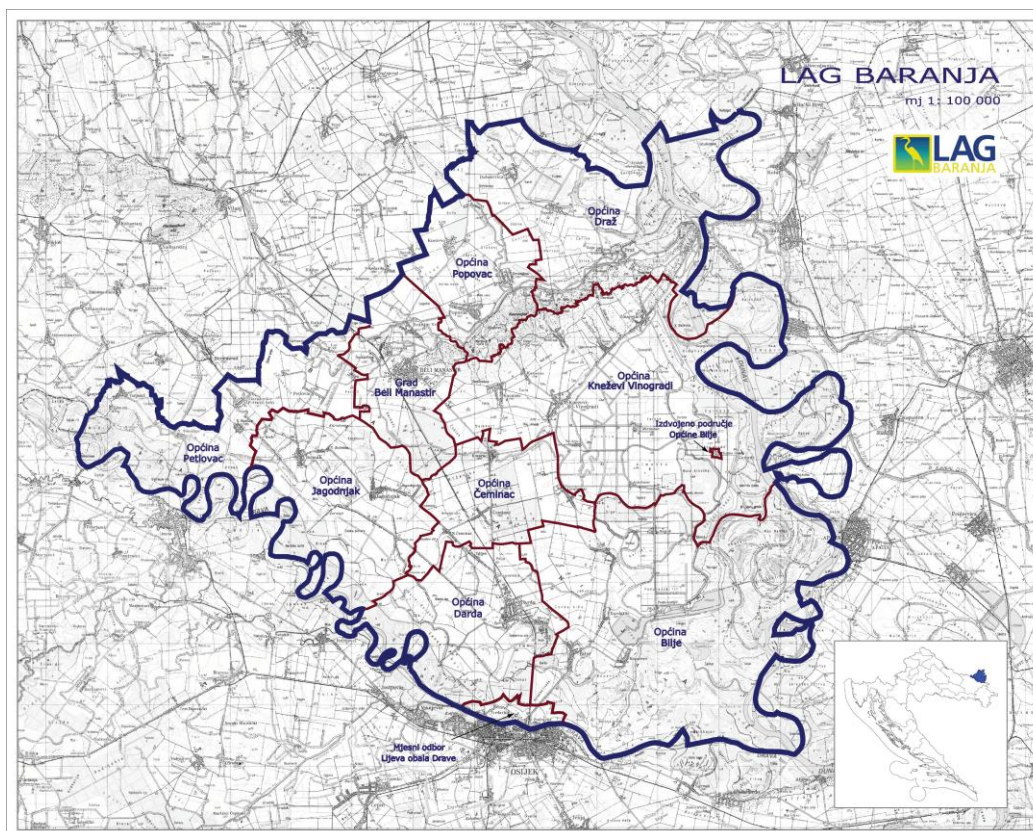
1.1.Opće značajke područja

1.1.1. OPĆE ZEMLJOPISNE ZNAČAJKE PODRUČJA

Područje LAG-a Baranja smješteno je na krajnjem sjeveroistoku Republike Hrvatske i predstavlja jedinstvenu zemljopisnu cjelinu. Omeđeno je rijekama Dravom na zapadu i Dunavom na istoku, te hrvatsko-mađarskom granicom na sjeveru i gradom Osijekom na jugu. Po svojim općim prirodno-geografskim obilježjima područje Baranje je pravi panonski prostor, gdje se izdvajaju Bansko brdo s najvišom kotom 243 metra nadmorske visine (danas glavna vinogradarska zona) i močvarno područje utoka Drave u Dunav, Kopački rit (zaštićen u kategoriji parka prirode) koji predstavlja jedinstven rezervat u Europi te pruža izuzetne pogodnosti za odmor, rekreaciju, sport i mogućnost razvoja izletničkog i boravišnog turizma.¹ Plodno baranjsko tlo odredilo je područje Baranje kao izrazito poljoprivredni kraj u kojem se proizvode i prerađuju poljoprivredne kulture. Svojom gospodarskom snagom na području Baranje izdvaja se poduzeće Belje d.d., najveći proizvođač hrane u regiji.

1.1.2. POVRŠINA I GRANICE PODRUČJA

Područje LAG-a Baranja sastoji se od 10 jedinica lokalne samouprave (JLS): Grada Belog Manastira, općina Bilje, Čeminac, Darda, Draž, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Petlovac i Popovac kao i dijela Grada Osijeka, odnosno Mjesnog odbora "Osijek - lijeva obala" na rubnom dijelu Baranje uz rijeku Dravu koji je postao dio LAG-a Baranja početkom 2016. godine.

Slika 1. Topografski prikaz područja Baranje

¹ Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.V

Ukupna površina područja LAG Baranja iznosi 1.154 km², odnosno 115.454 ha, a prema popisu stanovništva iz 2011. godine bilo je registrirano 40.355 stanovnika koji žive u 54 naselja u čemu je uključeno i stanovništvo prigradskih naselja Podravlja i Tvrđavice, nedavno priključenih LAG-u Baranja. Prosječna gustoća naseljenosti područja je 35 stanovnika po km², što ukazuje da ja područje LAG-a Baranja izrazito ruralna sredina (*Tablica 1. u prilogu I strategije*).

1.1.3. RELJEFNE I KLIMATSKE KARAKTERISTIKE

Područje LAG-a Baranja je krajnji sjeveroistočni dio makromorfološke regije Panonske nizine i predstavlja homogenu regionalnu cjelinu. Tokovi rijeke Drave na zapadu i Dunava na istoku čine područje Baranje prirodno-zemljopisnom cjelinom makroregije istočno-hrvatske ravnice. Granica područja Baranje na sjeveru s Republikom Mađarskom je povučena kroz nizinski prostor bez ikakvih reljefnih ili hidrografskih prepreka.

U geološkom sastavu po svojim karakteristikama izdvaja se Banska kosa ili Bansko brdo s najvišom kotom 243 metra nadmorske visine, gdje se u vertikalnom i horizontalnom pogledu izmjenjuju na relativno malim udaljenostima različite vrste lesa i lesu sličnih sedimenata.²

Homogenost klime osnovna je klimatska karakteristika područja Baranje. Male visinske razlike u reljefu pritom igraju značajnu ulogu. Po svome zemljopisnom položaju područje Baranje nalazi se na području umjerenog pojasa s izraženim klimatskim diferencijacijama tijekom godine.

Klimatska obilježja određena su relativno velikim godišnjim temperaturnim kolebanjima i rasporedom padalina. Na području Baranje padne godišnje prosječno 638 mm padalina, pa je po tome jedan od sušnijih predjela u Hrvatskoj. Česta su odstupanja od prosjeka, pa pojava suše ili viška padalina negativno utječe na prinose. Za poljoprivredu su značajne i snježne padaline. Snježni pokrivač u Baranji se ne zadržava dugo. Prosječno godišnje snijeg pada 20,5 dana.³

Toplinski uvjeti nekog kraja ovise o sunčevoj radijaciji. U prosjeku sunce u Baranji sja 1914 sati godišnje. Odstupanja su česta; u izrazito vlažnim godinama broj sunčanih sati se može spustiti ispod 1600, odnosno u suprotnom prelazi čak 2200 sati.⁴

Klimatske promjene djeluju i na područje Baranje što se ogleda u sve većim temperaturnim kolebanjima i smanjenjem broja dana sa snježnim pokrivačem što utječe na dinamiku proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Otvorenost Baranje prema sjeveru utječe da vjetrovi najčešće pušu iz sjevernog kvadranta, a manje iz južnog kvadranta. Tijekom ljeta prevladavaju sjeverozapadni i sjeverni vjetrovi koji donose vlažne atlantske zračne mase, što se posebno odnosi na razdoblje kasnog proljeća i početkom ljeta.⁵ Na području Baranje jakih vjetrova (6 bofora) ima samo 3,6 dana tijekom godine. Najveću brzinu imaju sjeverni i sjeverozapadni vjetrovi.

Podaci o broju sunčanih sati i učestalosti vjetra u godini nisu bitni samo za poljoprivrednu proizvodnju nego i za mogućnosti korištenja obnovljivih izvora energije (sunčeva energija, energija vjetra i geotermalna energija).

Poznavanje klimatskih prilika u regijama i mikroregijama bitno je zbog klimatskih promjena koje se događaju na Zemlji. ***Strategija Europe 2020 među svojim prioritetnim horizontalnim ciljevima navodi zaštitu okoliša, smanjenje utjecaja klimatskih promjena, odnosno postignuće klimatsko/energetskog cilja 20/20/20 i inovacije.***

² Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.2.

³ Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.16.

⁴ Navedeno prema Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.14.

⁵ Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.17.

1.1.4. PRIRODNA BAŠTINA I NATURA 2000

Dio područja LAG-a Baranja nalazi se u prijedlogu NATURA 2000 kao važno područje u RH za očuvanje ugroženih europskih vrsta i staništa zahvaljujući prije svega području Kopačkog rita i rijeke Dunav.

Kopački rit je poplavno područje nastalo djelovanjem dviju velikih rijeka, Dunava i Drave. Područje PP nalazi se na najnižem dijelu Baranje, gdje se nadmorske visine terena kreću od 78 m (dno Kopačkog jezera) do 86 m. Cijelo poplavno područje poprima izgled delte, a jedinstveno je po tomu što rijeka Dunav u svom srednjem toku, uz pomoć rijeke Drave, stvara tzv. unutrašnju deltu. Zbog iznimne prirodne vrijednosti i velike biološke raznolikosti PP Kopački rit je od 1993. godine uvršten u Popis močvarnih i vlažnih područja od međunarodnog značaja, sukladno odredbama Ramsarske konvencije.⁶ U PP Kopački rit zabilježeno je stanište za 293 vrsta ptica, što čini 78,1% od ukupne ornitofaune Hrvatske (375 vrsta).⁷

Osim ptica, na području Kopačkog rita raste oko 260 vrsta biljaka među kojima su i mnoge rijetke vrste, koje rastu samo na nekoliko mjesta u RH. Takve su šarena perunika i sibirski perunika, te bijeli lopoč koji pripada u skupinu najljepših biljaka u Kopačkom ritu.

Bogatstvo faune Kopačkog rita vidljivo je po tome što na području rita živi veliki broj mekušaca, kukaca, 44 vrste slatkovodnih riba od kojih su 39 vrsta autohtone vrste, 11 vrsta vodozemaca od ukupno 20 vrsta vodozemaca registriranih u RH i 10 vrsta gmazova. Među 54 vrste sisavaca svakako se izdvaja „baranjski jelen“ koji je zbog svojih kvaliteta prenesen na područje Australije i Novog Zelanda.⁸ Zbog svojih posebnosti, Kopački rit je prepoznat kao turistički magnet za područje Baranje.

Postojanje zaštićenih područja Natura 2000 predstavlja veliku prednost jer pruža mogućnost očuvanja ugroženih vrsta flore i faune i zadržavanje biološke raznolikosti, ali je istodobno i slabost jer se u zaštićenim područjima propisuju visoki standardi zaštite okoliša i zakonski se ograničavaju mogućnosti izgradnje kako bi se zadržala izvorna biološka baština.

1.1.5. KULTURNA I POVIJESNA BAŠTINA

Kultura određuje način i kvalitetu življenja u nekom društvu. Kulturna i povijesna baština daje i odražava identitet određenog područja, te su neobnovljiv i ograničen resurs koji zahtijeva očuvanje, skrb, vrednovanje i korištenje prema načelima održivosti.⁹ Na području Baranje nalaze se značajni zaštićeni sakralni i svjetovni spomenici, arheološka nalazišta iz prapovijesnog, antičkog, ranosrednjovjekovnog i srednjovjekovnog razdoblja, te kulturna dobra lokalnog karaktera koja su značajna ne samo za održavanje kulturnog identiteta područja nego se mogu aktivirati u gospodarske svrhe kao značajni turistički objekti. Među njima su najpoznatiji ***dvorac Eugena Savojskog u Bilju, kompleks dvorca „Tikveš“ i lovačka kurija, dvorac Esterhazy u Dardi, dvorac Friedricha Habsburškog u Kneževu*** koji bi se obnovom i stavljanjem u funkciju mogli koristiti u svrhu razvoja „elitnog turizma“. Detaljni popis kulturne i povijesne baštine Baranje nalazi se u prilogu ove strategije (***Tablica 2. i Tablica 3. u prilogu I strategije***)

Kulturna i povijesna baština predstavlja polaznu osnovu za razvoj kulturnog turizma. Kulturnu i povijesnu baštinu Baranje potrebno je ponovno vrednovati i učiniti marketinške napore da ona bude prepoznata kao tradicijska vrijednost ovog područja koja oblikuje njegov identitet i treba ju iskoristiti za jačanje razvoja kulturnog turizma na području Baranje. U tu

⁶ <http://pp-kopacki-rit.hr/floorafauna.html>

⁷ <http://pp-kopacki-rit.hr/floorafauna.html>

⁸ Više o svemu vidjeti na <http://pp-kopacki-rit.hr/floorafauna.html>

⁹ Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.

svrhu **značajnu ulogu ima završetak projekta Etnološki centar baranjske baštine u Belom Manastiru koji treba postati središnje mjesto kulturnog turizma na području LAG-a Baranja.**

1.1.6. STANJE KOMUNALNE I DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE

1.1.6.1. Prometna infrastruktura

Zahvaljujući činjenici da se naslanja na grad Osijek područje Baranje je prometno dobro povezano s važnim prometnim pravcima na regionalnoj, državnoj i međunarodnoj razini. To se prije svega odnosi na cestovni promet u okviru kojeg su zastupljene sve kategorije cestovnog prometa: autocesta koridor VC (pet C) od Budimpešte do Ploča koja je započela s izgradnjom, državna cesta D-7 koja spaja granični prijelaz Duboševica s gradom Osijekom i prolazi središtem Baranje u smjeru sjever-jug, državna cesta D-517 koja se proteže u smjeru istok-zapad i spaja Beli Manastir s gradom Belišćem i „Podravskom magistralom“, te državna cesta D-212 koja spaja državnu cestu D-7 od Karanca s graničnim prijelazom Batina u smjeru zapad-istok.

Kroz područje Baranje prolazi magistralna pomoćna željeznička pruga M-301, koja je međunarodni željeznički pravac Budimpešta-Osijek-Ploče.

Istočni dio područja Baranje naslanja se na rijeku Dunav, koja je plovni put prema srednjoj i istočnoj Europi, pri čemu važnost dobiva izgrađena riječna luka Batina koja prima riječne brodove-kruzere na turističkim proputovanjima od srednje Europe do Crnoga mora. Rijeka Dunav značajna je za razvoj Baranje na temelju Strategije EU za dunavsku regiju-Dunavske strategije kojom je obuhvaćeno 14 država dunavskog riječnog sliva s ukupno 110 milijuna stanovnika. Zapadni dio područja Baranje naslanja se na rijeku Dravu koja nije međunarodni plovni put, ali je značajan vodni potencijal za gospodarsko i turističko korištenje.

U neposrednoj blizini područja Baranje nalazi se zračna luka Osijek-Klisa te zračno pristanište Osijek-Čepin.

1.1.6.2. Komunalna infrastruktura

Područje LAG-a Baranja premreženo je elektroenergetskom i energetsom mrežom. Elektroenergetska mreža provedena je u svim naseljima na području LAG-a Baranja. Plinifikacijska mreža na području LAG-a Baranja je razvijena. Plinifikacija je provedena u Gradu Belom Manastiru i svim općinskim središtima, te većim naseljima koja se nalaze uz državnu cestu D-7 (pravac granični prijelaz Duboševica - Osijek) i uz državnu cestu D-212 (pravac Karanac - granični prijelaz Batina), a nije provedena na području općina i u mjestima izvan glavnih cestovnih pravaca (dijelovi područja općina Kneževi Vinogradi, Petlovac, Popovac i Draž) .

Većina naselja ima provedenu vodovodnu mrežu. ***Na pojedinim dijelovima LAG-a Baranja postoje područja u kojima nisu provedeni sustavi za odvodnju i kanalizacija što je prioritet koji je potrebno riješiti u budućem razdoblju pogotovo u naseljima koja imaju pretpostavke za jači razvoj agroturizma i ruralnog turizma.*** Na području Općine Kneževi Vinogradi izgrađen je lateralni kanal koji služi za odvođenje oborinskih voda s područja Banske kose, te za ispuštanje viška vode iz rijeke Dunav za vrijeme opasnosti od poplava i za vrijeme ljetnih mjeseci kao potpora projektu navodnjavanja. Sve općine na području Baranje pokrivene su telefonskom mrežom i omogućen je pristup širokopojasnom internetu, osim dijelova Općine Petlovac i Općine Jagodnjak koji zbog blizine mađarske granice imaju ograničen pristup širokopojasnom internetu.

Komunalne tvrtke na području LAG-a Baranja provode stalne akcije i postupke s ciljem podizanja svijesti stanovništva o boljem gospodarenju komunalnim i drugim otpadom

(razvrstavanje otpada i zbrinjavanje otpada), ali se javlja problem nedostatka reciklažnih dvorišta.

Razvidno je da je *stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a Baranja zadovoljavajuće, ali je potrebno poduzeti aktivnosti u naseljima koja nemaju izgrađenu svu potrebnu komunalnu infrastrukturu kako bi se dostigao ujednačeni razvoj cijelog područja.*

Stanje komunalne infrastrukture na području LAG Baranja prikazano je u **Tablici 4. u prilogu I strategije.**

1.1.6.3. Društvena infrastruktura

Na području Baranje u svim jedinicama lokalne samouprave postoje izgrađeni domovi zdravlja i ambulante koje mogu zadovoljiti potrebe stanovnika Baranje. Uz centralni Dom zdravlja u Belom Manastiru na području Baranje djeluje još 12 ambulanti koje pokriva 34 liječničkih timova i 13 liječnika specijalista različitih područja.

Zbog procesa depopulacije sve više staračkih domaćinstava na području Baranje ostaje bez stalne skrbi jer mladi napuštaju područje u potrazi za zaposlenjem. Na području Baranje djeluje „Dom za brigu o starijim osobama“ kapaciteta 186 osoba u državnom vlasništvu i privatni Dom za brigu o starijim i nemoćnima „Baranjsko sunce“ u Belom Manastiru kapaciteta 70 osoba, kao i dva privatna doma za starije osobe u Dardi ukupnog kapaciteta za 30 osoba. Postojeći domovi za skrb o starijim osobama svojim kapacitetima ne zadovoljavaju potrebe potencijalnih korisnika. Tome u prilog govori i činjenica da je čak 123 obitelji na području LAG-a Baranja angažirano na udomljavanju djece i starijih nemoćnih osoba. **Zbog toga je potrebno povećati raspoložive kapacitete za smještaj i brigu o starijim osobama na području Baranje i razvijati male obiteljske domove za starije i nemoćne u sklopu mjera za razvoj neproizvodnih usluga na selu.**

Na području Baranje postoji više nekretnina koje trenutno nisu u funkciji a koje bi se uz odgovarajuće rekonstrukcije mogle pretvoriti u dom za brigu o starijim i nemoćnim osobama (u Gradu Belom Manastiru napuštena vojarna u vlasništvu države, u Kneževu više vrijednih nekretnina koje su u privatnom vlasništvu, a koje bi se mogle pretvoriti u dom za zbrinjavanje starijih i nemoćnih osoba ili kao stacionar za pružanje usluga zdravstvenog turizma).

Stanje zdravstvene zaštite i smještajnih kapaciteta za brigu o starijim osobama na području LAG-a Baranja može se vidjeti iz **Tablice 5. i Tablice 6. u prilogu I strategije.**

1.2. Demografske i socijalne značajke područja

1.2.1. BROJ I GUSTOĆA STANOVNIŠTVA

Prema popisu stanovnika iz 2011. godine, na području LAG-a Baranja živi 40.355 stanovnika na površini od 1.154 km². Prosječna gustoća stanovništva je 35 stanovnika/km² i po tome područje Baranje pripada u izrazito ruralna područja. U odnosu na broj stanovnika prema popisu iz 2001.godine došlo je do smanjenja broja stanovnika za 7,7 % odnosno za 3.360 osoba. Najveći broj stanovnika na području Baranje živi u gradu Belom Manastiru (10.068), koji ima najveću gustoću naseljenosti (160 stanovnika na km²). Najmanji broj stanovnika ima općina Jagodnjak (2.023 stanovnika), dok je najmanja gustoća naseljenosti po km² u općinama Kneževi Vinogradi (18), Draž (19) te Bilje i Jagodnjak (20).

Prikaz prosječne gustoće stanovnika po km² na području LAG-a Baranja nalazi u **Tablici 7. u prilogu I strategije.**

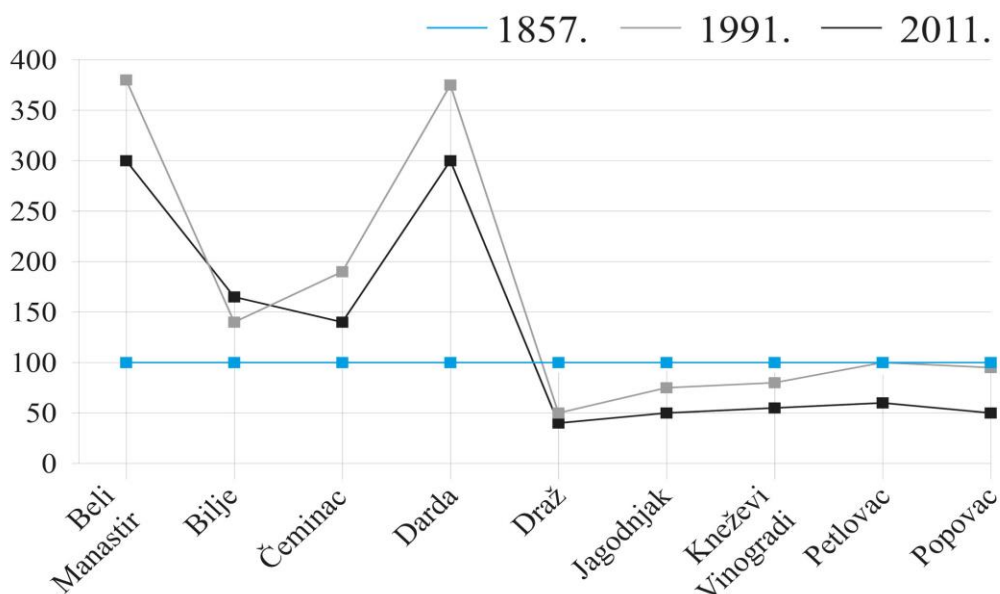
1.2.2. DEMOGRAFSKA KRETANJA STANOVNIŠTVA

Demografska kretanja na području Baranje odvijala su se različitim intenzitetom što se odrazilo na strukturne promjene u demografskom, gospodarskom razvoju i sustavu naselja, a odražava se na indeks razvijenosti pojedinih jedinica lokalne samouprave.

Povijesno gledano na području LAG-a Baranja u demografskom razvoju Baranje izdvajaju se dvije etape: Prva etapa od sredine 19. stoljeća do sedamdesetih godina 20. stoljeća, koju karakterizira opći porast broja stanovnika kao rezultat stalnog doseljavanja stanovništva iz agrarno prenaseljenih područja Hrvatske na područje Baranje i druga etapa od početka 1970-ih do danas, kada dolazi do depopulacije stanovništva što je uvjetovano društvenim i ekonomskim uzrocima. Nakon 1991. godine, kao rezultat ratnih zbivanja na području Baranje uznapredovao je proces iseljavanja i intenziviran je proces starenja što se neposredno odrazilo na pojačani prirodni pad stanovništva - denatalitet.

Podaci o kretanju stanovništva na području LAG-a Baranja mogu se pratiti od 1857. godine. Ukupno gledano Baranja u razdoblju od 1857. godine bilježi kontinuirani rast (1971. indeks od 141) da bi posljednjih desetljeća, a posebno nakon 1991. godine uslijedio drastičan pad koji se nastavio sve do danas s time da se populacija spustila ispod početne granice iz 1857. godine. Podaci o kretanju stanovništva u razdoblju 1857. godine do 2011. godine prikazani su u *Grafikonu 1. Indeks kretanja stanovništva od 1857. do 2011.*

Grafikon 1: Indeks kretanja stanovništva od 1857. do 2011. godine

Izvor: Šašlin, P: Demografski razvoj Baranje, Hrvatski geografski glasnik, br. 67, Zagreb, 2005.

Usporedba kretanja stanovnika 2001. i 2011. godine prikazana u *Grafikonu 2 u prilogu I strategije.*

Obrazovna struktura stanovništva

Obrazovna struktura stanovništva kritičan je čimbenik u stvaranju i održavanju dinamičkog poduzetničkog okruženja i ključni element u izgradnji lokalne konkurentnosti.

Prema podacima o obrazovanoj strukturi stanovništva na području LAG-a Baranja iz 2011. godine vodljivo je da je od ukupno 33.472 osobe starije od 15 godina čak 2,8% nema nikakvo obrazovanje, dok je 40,8% završilo samo osnovnu školu. Najveći udio u obrazovnoj strukturi

zauzima kategorija stanovnika sa završenom srednjom školom (48,3%), dok je udio stanovnika sa završenim višim i visokim obrazovanjem 7,9%. U usporedbi s obrazovnim stanjem stanovništva prema podacima iz u 2001. godine razina obrazovanja se povećala, iako se još uvijek ne može govoriti o zadovoljavajućem stanju, osobito kada se uzme u obzir važnost obrazovanja u funkciji rasta i razvoja područja. *Obrazovna struktura stanovništva starijeg od 15 godina prikazana je u **Grafikon 3.** u prilogu I strategije.*

Informatička pismenost

Prema podacima DZS iz popisa stanovništva za 2011. godinu o informatičkoj pismenosti od ukupno 35.703 stanovnika starijih od 10 godina na području LAG-a Baranja može se uočiti da se 56,21% ne zna koristi obradom teksta, a tablične izračune ne zna čak 62,17% stanovništva. Elektroničkom poštom ne zna se koristiti 55,73 % stanovništva, a internetom se ne zna koristiti 51,03% stanovnika starijih od 10 godina. Ovi podaci pokazuju nedostatnu osnovnu informatičku pismenost na području LAG-a Baranja, a posljedica je obrazovne i starosne strukture stanovništva. *Informatička pismenost stanovništva starijeg od 10 godina prikazana je u **Grafikon 4.** u prilogu I strategije.*

Ekonomsko stanje stanovništva

Prema podacima iz popisa stanovništva za 2011. godinu od ukupno 40.355 stanovnika na području LAG-a Baranja 10.098 stanovnika odnosno 25,02% ima prihode od stalnog rada. Drugi najveći izvor stalnih sredstava za život čine mirovine koje prima 9.409 stanovnika, odnosno 23,32%. Socijalnu naknadu prima 3.742 stanovnika što čini 9,27%, a bez prihoda je 13.446 stanovnika ili 33,32%. Prihode od poljoprivrede ostvaruje 777 osoba ili 1, 93%.

1.2.3. OBRAZOVANJE

Za stvaranje obrazovane radne snage potrebno je osigurati odgovarajuću strukturu školstva, jer suvremeni uvjeti rada traže sve veći broj zaposlenika sa specijaliziranim znanjima i vještinama. Zbog sve većeg uključivanja žena u radne procese potrebno je osigurati odgovarajući smještaj djece u dječjim vrtićima. ***U predškolskom odgoju*** na području LAG Baranje trenutno radi 8 osnovnih i 10 područnih dječjih vrtića ***u kojima je smješteno 653 djece.*** Analize pokazuju kako nedostaju dječji vrtići u naseljima s većim brojem stanovnika kao što su grad Beli Manastir, Bilje, Darda i Kneževi Vinogradi, dok u naseljima s manjim brojem stanovnika postoje dječji vrtići koji nisu dovoljno iskorišteni.

Mreža osnovnoškolskih ustanova na području LAG-a Baranja dobro je razvijena. Osnovno školstvo organizirano je u 11 matičnih škola i 21 područnu školu koje pohađa ***ukupno 2.464 učenika,*** što je za 29,16% manje u odnosu na 2001. godinu (3.478). Među osnovnim školama su dvije osnovne škole koje održavaju nastavu na mađarskom jeziku, Osnovna škola u Zmajevcu i Osnovna škola u Lugu. ***Problem je što nekoliko osnovnih škola na području Baranje nema zatvorenu sportsku dvoranu za odvijanje nastave tjelesnog odgoja u razdobljima hladnijeg vremena, a neke područne škole nemaju izgrađene vanjske sportske terene uz školu.***

Na području LAG-a Baranja, u gradu Belom Manastiru djeluju ***tri srednje škole.*** To su ***Gimnazija Beli Manastir*** koju pohađa 150 učenika, ***Prva srednja škola*** koju pohađa 339 učenika i ***Druga srednja škola*** koju pohađa 280 učenika. To je ***ukupno 769 učenika*** jer se veći broj djece s područja Baranje, osobito s područja koja su bliža gradu Osijeku odlučuje za nastavak srednjoškolskog obrazovanja u Osijeku.

Prikaz predškolskih i školskih ustanova s brojem učenika na dan 31. 12. 2015. godine dan je prilogu I strategije (***Tablica 8, Tablica 9, Tablica 10.***)

Na području LAG-a Baranja **nema visokoškolskih ustanova**. Blizina grada Osijeka i dobra prometna povezanost Baranje s Osijekom pruža mogućnost mladim osobama da nastave svoje obrazovanje na Sveučilištu J.J. Strossmayer u Osijeku¹⁰, kao i u drugim gradovima RH.

Obrazovne institucije za **dodatno obrazovanje i prekvalifikaciju, kao i školovanje starijih osoba** na području LAG-a Baranja su Pučko otvoreno učilište Baranyai Julia i Druga srednja škola u Belom Manastiru.

1.2.4. DRUŠTVENA KULTURA

Područje LAG-a Baranja ima **relativno dobro razvijenu kulturnu infrastrukturu** u kojoj se mogu održavati društvene i kulturne aktivnosti. U Belom Manastiru djeluju Centar za kulturu Grada Belog Manastira, Osnovna glazbena škola Beli Manastir, Gradska knjižnica koja ima status Središnje knjižnice Mađara u RH te amaterska kazališna skupina. Školska knjižnica djeluje u sklopu Gimnazije Beli Manastir za sve tri srednje škole, a svaka osnovna škola na području Baranje ima svoju školsku knjižnicu.

Postoji stalni postav galerije Baranjska likovna kolonija u Batini i više tradicijskih kuća. **Na područjima nekoliko jedinica lokalne samouprave postoji potreba za uređenjem izložbenih i galerijskih prostora, kao i osnivanje knjižnica i čitaonica na jezicima nacionalnih manjina.**

Gotovo u svim baranjskim mjestima postoje domovi kulture kojima nedostaju stalni sadržaji, a neke domove kulture je potrebno obnoviti, urediti i opremiti.

Na području Baranje postoji veliki broj kulturno umjetničkih društava koja nastoje održati tradiciju izvornog folkloru i običaja. Multietničnost područja Baranje rezultirala je bogatstvom sačuvanih tradicija i običaja. Brojne kulturne i običajne manifestacije proizašle iz multietničnosti područja postale su dio baranjske turističke ponude (**Petaračke buše, Vinceška, Baranjski bećarac, Slamafest, Akademija blata, Romski bal, Marijanske svečanosti, Jesen u Baranji, Tarda fest i druge**). Popis značajnijih kulturno-turističkih manifestacija koje se odvijaju na području LAG-a prikazan je u **Tablici 11. i Tablici 12. u prilogu I strategije.**

1.2.5. CIVILNI SEKTOR

Jedan od ključnih razvojnih resursa Baranje je raznovrstan i dobro razvijen civilni sektor. U Registru udruga RH na području LAG-a Baranja registrirano je ukupno 563 aktivnih organizacija civilnoga društva. U odnosu na broj stanovnika, na svaku udruhu na području LAG-a Baranja dolazi u prosjeku 72 stanovnika, što govori u prilog građanskog aktivizma u raznim područjima društvenog života. Značajno iznad baranjskog prosjeka je Grad Beli Manastir u kojem djeluju 162 udruge, a prema djelatnostima prednjače udruge žena, mladih, te sportski klubovi. Općine Bilje i Darda imaju dugu tradiciju građanskog aktivizma te vrlo raznolike oblike djelovanja (sport, rekreacija, kulturna društva, razvoj civilnoga društva, zaštita okoliša). **Grafikon 5. Prikaz broja stanovnika po udruzi u pojedinim JLS nalazi se u prilogu I strategije.**

Multikulturalnost Baranje stvorila je prostor za raznoliko djelovanje kulturnih i zavičajnih skupina koje su ujedno i pokretači i nositelji brojnih kulturnih događanja, te doprinose obogaćivanju turističke ponude područja.

U poslijeratnim godinama, posebno tijekom procesa mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja brojne međunarodne organizacije sudjelovale su u procesima stvaranja uvjeta za suživot. Paralelno su nastajale i lokalne inicijative građana koje su se razvile u stabilne organizacije civilnoga društva koje godinama šire svoje članstvo i područje djelovanja i koje

¹⁰ Sveučilište obuhvaća 11 fakulteta (Poljoprivredni, Prehrambeno-tehnološki, Elektrotehnički, Ekonomski, Pravni, Filozofski, Građevinski, Medicinski, Strojarski, Katoličko bogoslovni, Odgojne i obrazovne znanosti) te Umjetničku akademiju.

su se u svojim lokalnim zajednicama na području LAG-a Baranja profilirale kao pokretači i nositelji brojnih razvojnih projekata. Među njima se posebno ističu OAZA i P.G.D.I. iz Belog Manastira, Udruženje Baranja iz Luga i Udruga Izvor iz Kneževih Vinograda. Navedene udruge su razvile provedbene i administrativne kapacitete za pripremu i provedbu projekata koji se financiraju iz EU fondova. Uspješno proveden projekt je opremljeni društveni centar u Belom Manastiru koji okuplja nekoliko raznorodnih udruga i djeluje kao inkubator za građanske inicijative. Značajne aktivnosti događaju se na području socijalnog poduzetništva, pružanja socijalnih usluga u zajednici te zaštiti ljudskih prava. Također su razvijene volonterske aktivnosti kao i briga o ranjivim skupinama.

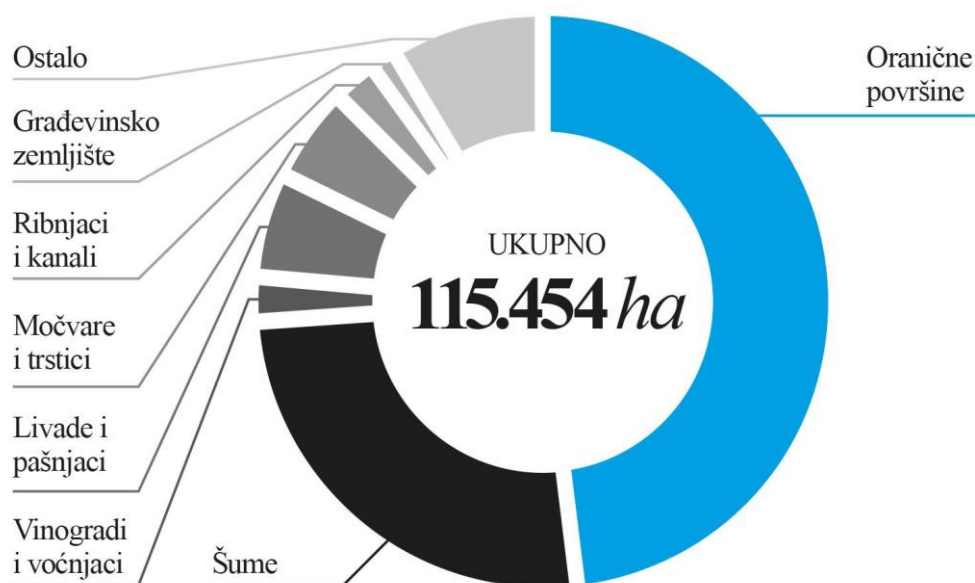
1.3. Gospodarske značajke područja

Najznačajniji prirodni potencijali područja LAG-a Baranja su poljoprivredno zemljište (oranice, vinogradi i voćnjaci, livade i pašnjaci, močvare i trstici), šume i vodni resursi. Dominantna poljoprivredna djelatnost je ratarstvo uz koje se posljednjih godina sve više razvija sektor vinogradarstva i voćarstva.

Tablica 1. Struktura poljoprivrednih površina LAG-a Baranja u ha

Oranične površine	Šume	Vinogradi i voćnjaci	Livade i pašnjaci	Močvare i trstici	Ribnjaci i kanali	Građevinsko zemljište	Ostalo	UKUPNO
55.630	29.859	2.752	6.905	6.083	2.938	1.435	9.852	115.454

Izvor podataka: Katastar Beli Manastir i Katastar Osijek

Grafikon 6. Struktura poljoprivrednih površina na području LAG-a Baranja

1.3.1. GLAVNE GOSPODARSKE DJELATNOSTI

Opća aktivnost gospodarstva na području LAG-a Baranja je ispod prosjeka Republike Hrvatske. U razdoblju od 1991. godine do 2011. godine opća stopa aktivnosti gospodarstva povećala se za 5,8%, ali se apsolutni broj radno aktivnog stanovništva smanjio za 1.621 osobu. Ovo pokazuje negativan trend koji se odražava na svakodnevni život stanovnika područja LAG-a Baranja.

Glavne gospodarske djelatnosti na području LAG-a Baranja podijeljene su u sektore:

1. poljoprivreda
2. industrija
3. pružanje usluga
4. kontinentalni i ruralni turizam

1.3.1.1. Poljoprivreda

Najznačajniji prirodni potencijal područja LAG-a Baranja je kvalitetno, nezagađeno poljoprivredno zemljište i tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji. Na području LAG-a Baranja registrirana su 1.602 PG koja obrađuju ukupno 52.638 ha oraničnih površina (**Tablica 13 i Tablica 14 u prilogu I strategije**). Prosječna veličina PG iznosi 32,81 ha što je za 13,16 ha ili 66,89% više od prosječne veličine PG u OBŽ, koji iznosi 19,66 ha. Na prosječnu veličinu gospodarstva znatno utječu dva velika poljoprivredna poduzeća, Belje d.d. koje obrađuje 19.384 ha i Fermopromet d.o.o. koji obrađuje 1.835 ha. Gospodarstvo Baranje oduvijek bilo usko vezano uz Belje d.d. koje je osnovano 1697. godine i neprekidno posluje preko 300 godina. Postoji sintagma „Baranja je Belje“ jer je sudbina Baranje kroz povijest uvijek bila određena stanjem na Belju. Pod utjecajem Belja razvile su se ostale djelatnosti, prometni sustav, te sustav naselja. Tijekom 2005. godine Belje je privatizirano. Ulaskom koncerna Agrokora u Belje u travnju 2005. godine prošireno je područje djelovanja i izvan Baranje. Belje danas obrađuje oko 20.000 ha oraničnih površina.

Detaljnijom analizom broja PG i poljoprivrednih površina koje obrađuju PG, dobije se potpuno drugačija slika o stanju poljoprivrede na području LAG-a Baranja. Dostupni podaci pokazuju da od 1602 upisanih PG čak 770 gospodarstava obrađuje površinu od 1 do 3 ha zemljišta. Isto tako 523 PG obrađuju površinu od 3 do 10 ha. Iz navedenih podataka može se zaključiti da tri četvrtine PG na području LAG-a čine mala gospodarstva koja obrađuju ispod 10 ha poljoprivrednih površina.

U srednja PG mogu se ubrojiti 236 gospodarstava koja obrađuju prosječno 46,75 ha što čini ukupno 11.004 ha poljoprivrednih površina, dok se 73 PG koja obrađuju ukupno 15.531 ha poljoprivrednih površina, svrstavaju u velike poljoprivredne proizvođače koji obrađuju prosječno 212,75 ha.

Najveći poljoprivredni proizvođači na području Baranje su dva PG koja zajedno obrađuju 21.220 ha. To su Belje d.d. koje obrađuje 19.384 ha i Fermopromet d.o.o. koji obrađuje 1.835 ha. Bez ove dvije tvrtke 1.602 PG obrađuju ukupno 33.254 ha, što prosječno iznosi 20,08 ha i odgovara prosjeku na razini OBŽ.

U strukturi poljoprivredne proizvodnje najviše su zastupljene klasične ratarske kulture, pšenica, ječam, kukuruz, šećerna repa, suncokret i soja. Dio ratarske proizvodnje finalizira se na području Baranje kroz proizvodnju sjemenske robe i brašna, te proizvodnju stočne hrane u Belju d.d., dok se dio ratarskih proizvoda (šećerna repa, suncokret, ječam pivarski) prerađuje izvan područja Baranje što se negativno odražava na ukupne financijske rezultate jer primarna ratarska proizvodnja ostvaruje nisku dohodovnost.

Veliki problem za sve poljoprivredne proizvođače predstavljaju klimatske promjene i učestale suše posljednjih godina. Iako područje Baranje ima povoljnu hidrografsku strukturu i dobro je premreženo kanalskom mrežom, navodnjavanje ratarskih kultura koristi samo Belje d.d. u blizini Kopačkog rita i na području Općine Draž uz rukavac Dunava, jer je navodnjavanje ratarskih kultura skup proces. **Postojeću kanalsku mrežu trebalo bi revitalizirati kako bi se omogućilo i ostalim poljoprivrednim proizvođačima da koriste prirodne vodne resurse i tako smanje rizik od elementarnih nepogoda.**

Zadrugarstvo, kooperacija i drugi vidovi partnerskog udruživanja na području Baranje nisu razvijeni. Postoje samo dvije poljoprivredne zadruge koji imaju organiziranu

proizvodnju sa svojim kooperantima. To su PZ Topolje koja ima organiziranu ratarsku proizvodnju i PZ Rit iz Luga koja ima organiziranu proizvodnju povrća.

Povrtlarstvo - Na području LAG-a Baranja sve je više malih poljoprivrednih proizvođača koji se bave proizvodnjom povrća. Osobito povoljno tlo za proizvodnju povrća je područje Kopačeva u Općini Bilje, poznato kao najbolje prirodno stanište za proizvodnju paprike u Europi. **Zato ovaj prirodni potencijal treba iskoristiti i stvoriti zaštićeni brand proizvod „Baranjska paprika“**. Proizvodnja povrća u Baranji najviše je razvijena na području Općine Bilje i MO "Osijek-lijeva obala". Blizina osječke tržnice omogućava malim proizvođačima povrća siguran plasman, a građanima Osijeka dnevno svježe povrće proizvedeno na području LAG-a Baranja. Osim Općine Bilje proizvodnja povrća razvijena je na području Općine Draž gdje se primjenjuju suvremeni tehnološki procesi hidroponske proizvodnje rajčice kao i ostalog povrća u sklopu poljoprivrednog obrta Stipe Filakova u Gajiću, jednog od većih proizvođača povrća u RH. Značajnija proizvodna povrća također je prisutna na području Općine Jagodnjak, kao i Općine Petlovac gdje pjeskovito tlo i naplavno područje zbog blizine rijeke Drave čini pogodni prirodni potencijal za proizvodnju povrća.

Vinogradarstvo - Područje LAG-a Baranja poznato je prirodno stanište koje svojim geomorfološkim i klimatskim uvjetima pogoduje uzgoju vinove loze. Uzgoj vinove loze najviše je razvijen na području Općine Kneževi Vinogradi. Najveću površinu zasađenu vinogradima ima Belje (oko 625 ha). Veće površine pod nasadima vinograda imaju proizvođači poznatih baranjskih vina, Vinarija Josić, Vinarija Kalazić, Podrumi Kolar, Vinarija Gerstmajer, Vinarija Gregurek, Vinarija Sabo, Vinarija Pinkert i drugi. Na području LAG-a Baranja je izgrađen i uređen vinski muzej u Zmajevcu u sklopu projekta Wine tour koji ima zadaću podići razinu vinskog turizma na području Baranje.

Voćarstvo - Na području LAG-a Baranja zbog velikog broja sunčanih sati, posebno na području Banske kose, sve se više razvija voćarska proizvodnja. Prema podacima u ARKODU, podignuto je ukupno 854,50 ha voćnjaka među kojima prevladavaju nasadi višnje, jabuke, šljive i breskve. Najveće nasade jabuke, breskve i marelice ima poduzeće Rabo d.o.o. (bivši Baranjski voćnjaci), ukupno 120 ha. Nasadi voćnjaka se nalaze na području Općine Kneževi Vinogradi i Općine Draž. Poduzeće Rabo d.o.o. izgradilo je suvremeni objekt za skladištenje i čuvanje voća u poslovnoj zoni u Kneževim Vinogradima iz IPARD sredstava. Voćarska proizvodnja razvijena je na području općina Čeminac i Darda, gdje je podignuto više suvremenih nasada jabuke, a postoje i značajni kapaciteti za skladištenje i čuvanje voća (Baretid d.o.o u Čemincu) kao i kapaciteti za preradu voćnih sokova (Rikardo d.o.o. u poslovnoj zoni Darda). U poslovnoj zoni Darda planiraju se graditi novi kapaciteti za preradu voća, odnosno izvršiti modernizacija postojećih kapaciteta. Poduzeće Rikardo d.o.o. dobilo je odluku za provođenje nove investicije iz mjere 4. za modernizaciju postojećeg pogona za proizvodnju domaćeg prirodnog soka. Voćarska proizvodnja razvijena je i na području Općine Jagodnjak gdje su podignuti dugogodišnji nasadi voća na ukupno 174,82 ha, a najviše su zastupljeni nasadi višnje. Struktura voćarske proizvodnje na području LAG-a Baranja prikazana je u **Tablici 15. u prilogu I strategije**.

Stočarstvo - Na području LAG-a Baranja posljednjih godina primjetan je trend postupnog smanjenja stočarske proizvodnje, posebno među malim proizvođačima. Brojno stanje stoke prema dostupnim podacima iz Savjetodavne službe za 2015. godinu iznosilo je ukupno 14.034 grla stoke (bez peradi) i to: 4.540 grla goveda, 6.949 grla ovaca, 297 koza, 84 konja i 2.164 svinja. U navedenim podacima nisu uključeni podaci o proizvodnji stoke na Belju d.d. Na području Baranje ranijih godina bio je razvijen intenzivni tov svinja i junadi kao i uzgoj mliječnih krava. Napuštanje stočarske proizvodnje posljedica je nedovoljno uređenih poljoprivrednih politika u RH kao i napuštanja kooperativne stočarske proizvodnje s malim proizvođačima od strane poljoprivrednih zadruga i prerađivača mesa. Tu je izuzetak Općina Jagodnjak u kojoj se povećao broj OPG-ova koja se bave uzgojem mliječnih krava i proizvodnjom mlijeka (48 OPG-a na području Općine Jagodnjak bavi se proizvodnjom

mlijeka). Određeni broj PG zadržao je tradicionalni uzgoj svinja, posebno pasmina pogodnih za proizvodnju kulena. Na području Općine Jagodnjak je najveća koncentracija malih proizvođača kulena a organiziran je **Klaster baranjski kulin**.

Ekološka proizvodnja - Na području Općine Bilje, unutar koje je smještena Javna ustanova PP Kopački rit, zbog potrebe zaštite nadzemnih i podzemnih voda, sve više PG se okreće ekološkoj proizvodnji. Postoji nekoliko velikih ekoloških proizvođača koji se bave proizvodnjom ratarskih i drugih kultura namijenjenih izvozu, a sve više poljoprivrednih gospodarstava se okreće ekološkoj proizvodnji voća i povrća. Nekoliko malih proizvođača uspjelo je svoja eko imanja staviti u funkciju eko i održivog turizma. Tu se posebno ističe eko imanje Na orlovom putu iz Bilja, sa zaokruženom gastro ponudom, smještajnim kapacitetima i više od 40 gotovih prehrambenih eko proizvoda.

Šumarstvo - Veliki dio površine LAG-a Baranja pokriven je šumama. Šume se prostiru na 29.859 ha, odnosno 25,9% ukupne površine Baranje. Većina šuma nalazi se u vlasništvu JP HŠ što osigurava jedinstven pristup u gospodarenju. HŠ gospodare šumama putem svojih podružnica na terenu. Dio državnih šuma iznajmljen je privatnim zakupoprimcima za lovišta. Zadaća zakupoprimaca je održavati šumsko bogatstvo i brinuti o stanju lovne divljači, kao što to čine i lovačka društva na području LAG-a Baranja. Ovakvim načinom gospodarenja šumskim blagom stvaraju se uvjeti za razvoj elitnog lovnog turizma.

Ribarstvo - Unatoč velikom bogatstvu vodenih površina, eksploatacija i uzgoj riba u ribnjacima nisu razvijeni na području Baranje. Osim nekoliko manjih ribnjaka u privatnom vlasništvu, izlov ribe više ima sportski nego ekonomski karakter. Iz navedenog se može zaključiti da na području LAG-a Baranja potencijali za razvoj ribarstva nisu dovoljno iskorišteni.

Na temelju provedene analize stanja u poljoprivredi, kao i rezultata provedenih radionica s predstavnicima PG, koji su bili uključeni u više razina u proces izrade LRS mogu se izvesti sljedeći zaključci o stanju u poljoprivredi na području LAG-a Baranja:

- *primjetan je trend smanjenja broja PG, što je rezultat sređivanja evidencija u ARKOD sustavu kao i davanja u zakup ili prodaje poljoprivrednog zemljišta od strane starijih osoba,*
- *PG su prilično usitnjena i najveći broj gospodarstava su mala PG kojima je poljoprivredna djelatnost dodatni izvor prihoda,*
- *prisutan je nedostatak odgovarajućeg specifičnog obrazovanja među poljoprivrednicima i potrebno je uložiti dodatne napore u njihovo obrazovanje i upoznavanje s uvjetima proizvodnje i zakonskom regulativom u zemljama EU (Savjetodavna služba kontinuirano provodi dodatne edukacije za poljoprivrednike kako bi se stekla potrebna znanja),*
- *srednja i veća poljoprivredna gospodarstva, iako većinom imaju prisutne i mlade članove na poljoprivrednom gospodarstvu koji se mogu nositi s primjenom novih tehnologija, još uvijek nisu dovoljno konkurentna na tržištu,*
- *PG nedovoljno su umrežena i povezana u razne oblike udruživanja, iako postoji interes za udruživanjem, posebno kod proizvođača voća i povrća, kao i proizvođača ratarskih kultura (trenutno postoje dvije poljoprivredne zadruge i Udruga proizvođača baranjskog kulena),*
- *prisutna je motiviranost za proizvodnjom proizvoda sa dodanom vrijednosti (kulen začinska paprika, proizvodnja voćnih sokova i dr.) koji u konačnici donose veću zaradu za poljoprivredno gospodarstvo,*
- *za proizvodnju proizvoda s dodanom vrijednosti nema dovoljno proizvodnih kapaciteta koji zadovoljavaju postavljene standarde i zakonsku regulativu u proizvodnji hrane,*

- **potrebno je zaokružiti cikluse proizvodnje i razvijati prepoznatljive lokalne proizvode koji će se plasirati kroz turizam,**
- **potrebno je angažirati stručnjake za razvoj proizvoda i razvoj marketinških aktivnosti kao i uvođenje inovativnih načina prodaje,**
- **postoji veliki broj nelegaliziranih gospodarskih objekata što onemogućava poljoprivrednicima korištenje fondova EU,**
- **još uvijek je prisutan problem neusklađene i nedorečene zakonske regulative, pogodovanja velikim poslovnim subjektima i nedovoljnog uvažavanja lokalnih specifičnosti.**

1.3.1.2. Industrijska proizvodnja

Industrijska proizvodnja na području LAG-a Baranja najvećim dijelom je vezana za preradu poljoprivrednih proizvoda i proizvodnju hrane. Pretežiti dio industrijske proizvodnje na području Baranje nalazi se u vlasništvu Belje d.d. U sklopu Belja d.d. posluje nekoliko većih pogona: Tvornica mliječnih proizvoda, "Baranjka" pogon za mesne prerađevine, kao i Silosi u Belom Manastiru, Tvornica stočne hrane u Dardi i Vinarija "Beljski podrumi " u Kneževim Vinogradima. Od ostalih značajnijih pogona na području LAG-a Baranja posluju u Gradu Beli Manastir Starco d.o.o. i Vojtek d.o.o. koji se bave metalском proizvodnjom, Eco-cortec d.o.o. koji se bavi proizvodnjom bio razgradive plastike i Eco-vrelo d.o.o. koji se bavi proizvodnjom ekoloških i drugih sokova. U poslovnoj zoni Darda djeluje tvrtka Rikardo d.o.o. kao lokalni distributivni centar i pogon za proizvodnju sokova, te Eko gradnja d.o.o. koja se bavi građevinskom djelatnosti i još nekoliko manjih industrijskih pogona. U poslovnoj zoni u Kneževim Vinogradima djeluju Rabo d.o.o. koji se bavi proizvodnjom, skladištenjem i čuvanjem voća i Bor-plastika d.o.o. koji se bavi proizvodnjom pročistača za vodu i proizvodnjom opreme od čvrste plastike za prehrambenu industriju i druge namjene. Na području Općine Čeminac djeluje poduzeće Baretid d.o.o. sa skladišnim kapacitetima za čuvanje i skladištenje voća, a u poslovnoj zoni u Dražu djeluje Masterplast d.o.o. koji se bavi obradom plastičnih masa. Vidljivo je da je industrijska proizvodnja u Baranji koncentrirana na područje grada Belog Manastira, Darde i Kneževih Vinograda i manjim dijelom na područje općina Draž i Čeminac. Na području općina Jagodnjak, Petlovac i Popovac nema značajnijih industrijskih pogona i to su pretežito poljoprivredna područja. Potencijale za razvoj industrijske proizvodnje na području LAG-a predstavljaju tri poslovne zone u Belom Manastiru, poslovna zona u Dardi smještena uz koridor VC, poslovna zona u Kneževim Vinogradima, koje imaju djelomično riješenu infrastrukturu, kao i izdvojene manje poslovne zone na području općina Bilje, Čeminac i Draž. Prikaz poslovnih zona na području LAG-a Baranja dan je u **Tablici 16 u prilogu I strategije.**

Obnovljivi izvori energije

Na području LAG Baranja izgrađena su dva veća postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora. Oba postrojenja u vlasništvu su Belje d.d. Darda. Prvo postrojenje je bioplinska energana na farmi muznih krava Mitrovac snage 2 MW, koje proizvodi električnu i toplinsku energiju, a drugo identično postrojenje nalazi se na farmi muznih krava u Popovcu. Električna energija proizvedena u navedenim bioplinskim postrojenjima koristi se za vlastite potrebe na farmi, a višak se pušta u mrežu. Toplinska energija se koristi za zagrijavanje plastenika koji su instalirani neposredno uz farme i u kojima se proizvodi rajčica korištenjem hidroponske tehnologije.

Mala PG na području LAG Baranja ne koriste mogućnosti obnovljivih izvora energije za vlastite potrebe kako bi povećali svoju konkurentnost. Zbog toga je potrebno poduzimati napore podizanja svijesti o potrebi korištenja obnovljivih izvora energije za unapređenje vlastitog poslovanja.

1.3.1.3. Pružanje usluga

Na području LAG-a Baranja osim Belja d.d. nema značajnijih pružatelja usluga u gospodarstvu. Važno je ipak spomenuti Remont d.o.o koji djeluje u sastavu Belja d.d. a pruža usluge popravka i održavanja poljoprivredne mehanizacije, te Ricardo d.o.o. iz Darde koji pruža usluge prijevoza robe u cestovnom prometu. Od ostalih pružatelja usluga dvije su stanice za tehnički pregled vozila u Belom Manastiru i Dardi. Na području Baranje postoji razgranata maloprodajna mreža trgovačkog lanca NTL-a i Konzuma i u svim većim naseljima postoje trgovine u kojima stanovnici mogu kupiti potrebne namirnice. U Belom Manastiru pored trgovačkog lanca NTL i Konzuma, djeluju još i veći trgovački centri Billa i Lidl.

Komunalnim uslugama na području Baranje bave se poduzeća u vlasništvu JLS. Gotovo sve JLS imaju vlastite komunalne pogone.

1.3.1.4. Turizam

Područje LAG-a Baranja posljednjih je godina prepoznato kao privlačna destinacija kontinentalnog turizma na kojoj se stalno povećava broj posjeta domaćih i stranih turista. Pružanjem turističkih usluga na području LAG-a Baranja ističe se Javna ustanova park prirode Kopački rit koja čini okosnicu turizma u Baranji i ima sjedište u Općini Bilje. Javna ustanova kontinuirano vrši ulaganja u poboljšanje infrastrukture i dodatnih sadržaja na području parka prirode (uvođenje električnog vlakića, izgradnja šetnice) kako bi se što manje ulazilo vozilima na zaštićeno područje i sačuvao prirodni sklad. Sve je više fizičkih i pravnih osoba koje se odlučuju na pružanje usluga u turizmu, posebno u okolici Kopačkog rita. Naslonjeni na Javnu ustanovu Kopački rit pružatelji turističkih usluga u posljednje vrijeme sve više grade i uređuju smještajne kapacitete i restorane namijenjene pružanju usluga kontinentalnog i ruralnog turizma.

U Općini Kneževi Vinogradi svojom prepoznatljivošću ističu se etno selo Karanac i izgrađene vinske ceste u Zmajevcu i Suzi. U posljednjih nekoliko godina kroz projekt Wine tour uređeno je osam vinskih cesta u naseljima u kojima se pružaju usluge seoskog i vinskog turizma. Broj uređenih vinskih podruma i kušaonica vina stalno se povećava, a manifestacijama za ljubitelje vinskog turizma, **Gatorfest i Vinski maraton**, nastoji se privući što više turista i podići ovu vinsku destinaciju na višu razinu.

Na području Općine Draž jačaju kapaciteti za seoski turizam, osobito oko etno sela Gajić i Draž Planine. Izgradnjom luke i uređenjem trga, te izgradnjom infrastrukture iz projekta EU "Dunavski pogled" područje Batine postalo je značajno turističko čvorište iz kojeg se ulazi s rijeke Dunava u Baranju. To je omogućilo brojnim kruzerima sa stranim turistima da organizirano obilaze područje Baranje. Na području Općine Popovac i Općine Jagodnjak, javljaju se početni oblici pružanja usluga ruralnog turizma i sve je više obiteljskih gospodarstava koje proširuju svoju djelatnost nudeći usluge smještaja i tako stvaraju uvjete za plasman svojih proizvoda (kulen, sir, vino, rakija i drugo) na kućnom pragu domaćim i stranim turistima. Značajan iskorak u pružanju turističkih usluga u posljednje vrijeme napravilo je Belje d.d. izgradnjom vinske ceste dugačke 12 km kroz vinograde s južne strane Banske kose, te rekonstrukcijom turističkih objekta Kormoran u Općini Bilje i vinskog podruma u Kneževim Vinogradima.

Turistička infrastruktura na području Baranje nije dovoljno razvijena. Na području Baranje postoje izgrađene biciklističke staze u općini Bilje i Općini Kneževi Vinogradi, te Općini Petlovac, Gradu Belom Manastiru i Općini Draž. Nedostaju biciklističke staze koje povezuju Baranju sa susjednim državama, Mađarskom i Srbijom, te brdske biciklističke i pješačke staze, kampovi i odmorišta za bicikliste s potrebnom infrastrukturom, kao i vinski hotel. Područje LAG-a Baranja bogato je vodnim resursima, počevši od rijeke Dunav i Drava koje svojim rukavcima uz jezero Sakadaš u Kopačevu, Đola u Dardi i Repnjak u Baranjskom Petrovom selu pružaju mogućnosti za razvoj ribolovnog turizma. Sportski i zdravstveni

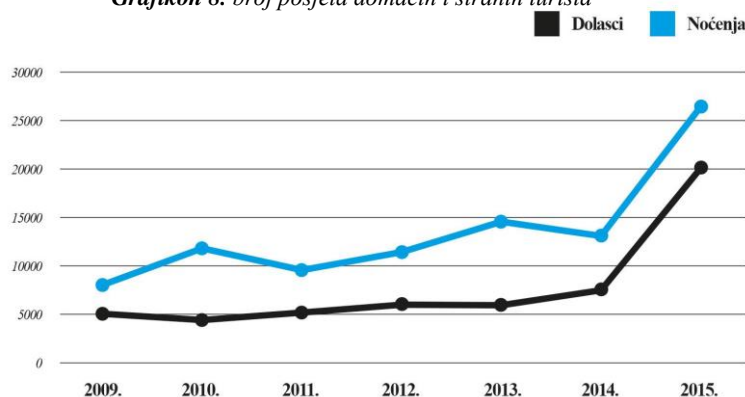
turizam nisu razvijeni i to su područja sa značajnim mogućnostima za proširenje turističke ponude.

Na području LAG-a Baranja postoji nekoliko lovišta u vlasništvu HŠ te privatnih lovišta koja su dana u koncesiju fizičkim i pravnim osobama. U svakoj JLS djeluju lovačka društva čija je osnovna zadaća briga o životinjskom svijetu na područjima izvan lovišta u vlasništvu hrvatskih šuma. Svojom vrijednosti, na području Baranje ističe se lovište Tikveš koje se može pretvoriti u poželjnu destinaciju elitnog lovnog turizma s obzirom na svoje smještajne potencijale i stanište u svijetu poznatog "baranjskog jelena".

Na području LAG-a djeluju tri turističke zajednice: TZ Baranje koja pokriva turističku ponudu grada Belog Manastira, općina Kneževi Vinogradi, Darde, Čeminac, Petlovac i Popovac, TZ Bilje i TZ Draž. U budućem razdoblju potrebno je objediniti rad sve tri TZ i uvesti modernizirani pristup utemeljen na principu destinacijske management organizacije (DMO). TZ pored uobičajenih poslova iz djelokruga rada organiziraju brojne kulturne, eno i gastro manifestacije kojima nastoje promovirati vrijednost kulturnog nasljeđa i lokalnih domaćih proizvoda malih poljoprivrednika i privući posjetitelje iz okolice i šireg područja RH, kao i susjedne Mađarske i Srbije. **Čvarak fest, Akademija blata, Slama fest, Ribarski dani, Paprika fest** kao i brojne druge manifestacije, razlog su posjeta Baranji više tisuća posjetitelja i turista, a koji u podacima TZ nisu zabilježeni (*Tablica 11 i Tablica 12 u prilogu I strategije*).

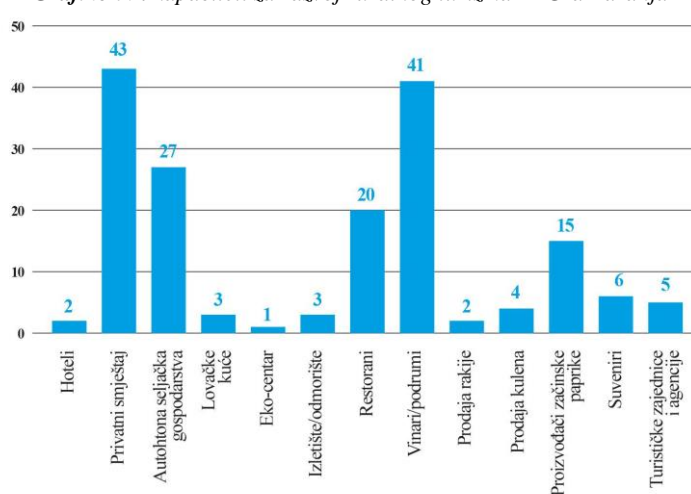
Podaci o broju dolazaka turista i kapacitetima za razvoj ruralnog turizma na području LAG-a Baranja prikazani su u grafikonima:

Grafikon 8. broj posjeta domaćih i stranih turista

Izvor podataka: TZ Baranje

Grafikon 9. kapaciteti za razvoj ruralnog turizma LAG-a Baranja

Izvor podataka: TZ Baranje

Kao rezultat provedenih analiza o stanju gospodarstva na području turizma i rezultata s provedenih radionica s gospodarstvima koja se bave pružanjem usluga u turizmu mogu se izvesti slijedeći zaključci:

- *za razvoj kontinentalnog i destinacijskog turizma neophodno je uložiti dodatne napore na osnivanju partnerstva, standardizaciji ponude, zajedničkom nastupu na tržištu, marketingu i drugim aktivnostima koje će doprinijeti daljnjem razvoju Baranje kao turističke destinacije,*
- *potrebno je povezati gospodarstva koja pružaju usluge smještaja i restorane s malim poljoprivrednicima, proizvođačima hrane i lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti i osigurati plasman njihovih proizvoda kroz turizam,*
- *na svim frekventnim mjestima koje posjećuje veći broj turista organizirati specijalizirane prodavaonice s lokalnim proizvodima s dodanom vrijednosti,*
- *razviti dizajn lokalnih proizvoda i pakiranje tako da proizvod bude privlačan i cjenovno dostupan domaćim i stranim turistima,*
- *koristiti i dalje kulturne, eno i gastro manifestacije na području LAG-a Baranja i šire za promidžbu i prodaju lokalnih proizvoda.*

1.3.2. STANJE GOSPODARSTVA

Uvid u stanje gospodarstva na određenom području može se očitovati po indeksu razvijenosti. Indeks razvijenosti iz 2013. godine pokazuje da područje Baranje u društveno-gospodarskom smislu zaostaje i sporije se razvija u odnosu na prosjek RH. Na području LAG-a Baranja 31.12.2015. godine bilo je registrirano 2.929 gospodarskih subjekata¹¹.

U strukturi registriranih poslovnih subjekata najveći broj čine OPG (1.602 ili 54,7%), zatim obrti (685 ili 23,4%) i trgovačka društva (642 ili 21,9%).

Provedenom analizom utvrđen je trend smanjenja broja aktivnih OPG-ova koja su uvela svoje oranične površine u ARKOD sustav i ostvaruju pravo na poticaje. Struktura i broj poslovnih subjekata po JLS prikazni su u **Tablici 22 u prilogu I strategije**.

U velike poduzetnike na području LAG-a može se uvrstiti jedino Belje d.d. koje je na dan 31.12.2015. godine zapošljavalo 1.568 zaposlenika. U posljednjih 10 godina, nakon ulaska Belja u sustav koncerna Agrokora, ovo poduzeće je intenzivno povećavalo svoju dugotrajnu imovinu ulaganjem u izgradnju i rekonstrukciju farmi za tov svinja, farmi za muzne krave i farmi za tov junadi, te ulaganjem u rekonstrukciju proizvodnih pogona Tvornice mliječnih proizvoda u Belom Manastiru, pogona za preradu suhomesnatih proizvoda "Baranjka" u Belom Manastiru, Mlina i silosa za žitarice u Belom Manastiru, Pogona Remonta u Belom Manastiru, Tvornicu stočne hrane u Dardi i izgradnju nove vinarije u općini Kneževi Vinogradi. Zbog modernizacije tehnoloških procesa u proizvodnji i zbog posljedica svjetske, ekonomske i financijske krize Belje je smanjilo broj zaposlenih osoba.

Najveći broj srednjih poduzetnika nalazi se na području Grada Belog Manastira. To su poduzeća: Starco d.o.o. koje zapošljava 107 zaposlenika i Baranjski vodovod d.o.o. koji zapošljava 56 zaposlenika. Na području Općine Darda registrirana su tri trgovačka društva srednje veličine: Eko gradnja d.o.o. (50 zaposlenika), A.M.S.-Biomasa d.o.o. (36 zaposlenih) i Ricardo d.o.o. (233 zaposlenika). Na području Općine Kneževi Vinogradi posluje poduzeće Rabo d.o.o. koje zapošljava 111 zaposlenika. Na području Općine Petlovac djeluje poduzeće Fermopromet d.o.o. iz Novog Bezdana, koje zapošljava 63 zaposlenika. Ovih 7 poduzeća zapošljava ukupno 656 ili prosječno 94 zaposlenika.

¹¹ Izvor: baza podataka FINA-e o registriranim gospodarskim subjektima, APPRRR o aktivnim OPG-ovima, HOK-a i Poslovne Hrvatske.

Najveći broj poduzetnika u Baranji pripada u kategoriju malih poduzetnika koji su na dan 31.12.2014. godine zapošljavali 2.280 zaposlenika¹². Riječ je o 370 poduzeća koja u prosjeku zapošljavaju 6,1 osobu i nemaju dovoljno vlastitog kapitala, a bave se uglavnom pružanjem usluga, poljoprivrednom proizvodnjom te manjim dijelom proizvodnjom izvan sektora poljoprivrede.

Aktivnim mjerama potrebno je osnažiti poduzetništvo na području Baranje da se poveća broj poduzetnika koji će se orijentirati na proizvode i usluge izvan sektora poljoprivrede kako bi se diversificirala ponuda.

1.3.3. INDEKS RAZVIJENOSTI

Indeks razvijenosti predstavlja pokazatelj ukupnog komparativnog razvoja lokalnog područja i bitan je kod planiranja strateškog razvoja područja. Na području LAG-a Baranja prema indeksu razvijenosti za 2013. godinu sve JLS pripadaju u skupinu potpomognutih područja čiji je indeks razvijenosti manji od 75% od prosjeka Republike Hrvatske.

Najniži indeks na području LAG-a Baranja ima Općina Jagodnjak (42,90%) koja je razvrstana u I skupinu razvijenosti područja, dok su sve ostale JLS razvrstane u II skupinu razvijenosti, pri čemu se indeks razvijenosti kreće od 54,57% (Općina Popovac) do 74,29% (Grad Beli Manastir). Pregled JLS po indeksu razvijenosti prikazan je u **Tablici 23. u prilogu I strategije.**

1.3.4. TRŽIŠTE RADNE SNAGE

Konkurentnost gospodarstva na određenom području usko je vezana uz strukturu radno aktivnog stanovništva, stupanj obrazovanja i vještine koje ono posjeduje. Radno aktivno stanovništvo predstavlja proizvodnu snagu koja pokreće i usmjerava sve djelatnosti na određenom području.

Prosječan udio obrazovanog stanovništva u populaciji radno aktivnog stanovništva od 15-65 godina za područje LAG-a iznosi 61,79%¹³. Najveći stupanj obrazovanog stanovništva je u urbanim sredinama (Beli Manastir 75,45%, Bilje 69,94%, Darda 66,05%,) zbog najveće koncentracije poslovnih subjekata i blizine grada Osijeka, dok je najmanji udio obrazovanog stanovništva u ruralnim sredinama gdje se stanovništvo bavi pretežno poljoprivredom (Jagodnjak 51,41%, Popovac 54,45%).

Analizirajući prosječnu stopu nezaposlenosti u razdoblju 2010.-2012.godine na području LAG-a Baranja, uočljivo je da prosječna stopa nezaposlenosti iznosi 30,82 %, pri čemu najmanju stopu nezaposlenosti ima Općina Bilje (20,00%) zbog blizine grada Osijeka i povećane mogućnosti zapošljavanja, dok najveću prosječnu stopu nezaposlenosti ima Općina Jagodnjak (42,30%) gdje se stanovništvo najvećim dijelom bavi poljoprivrednom proizvodnjom. Područje Osječko-baranjske županije je po pitanju nezaposlenosti jedna od najugroženijih županija na području Republike Hrvatske, a prema podacima za 2015. godinu bilo je 32.133 nezaposlenih osoba što iznosi 11,3% od ukupnog broja nezaposlenih osoba u RH. Područje LAG-a Baranja na razini OBŽ ima najveći broj nezaposlenih, ukupno 5.815 osoba. Nezaposlenost na području Baranje u posljednjih deset godina povećala se za 3%. Iako podaci za 2015. godinu ukazuju na smanjenje nezaposlenosti u odnosu na 2014. godinu (5.815/6.384), ovaj podatak nije realan, budući da je posljednjih godina prisutan iznimno visoki trend iseljavanja stanovništava s područja LAG-a u inozemstvo.

Prema stanju nezaposlenih osoba na dan 31.12.2015. godine, u strukturi ukupnog broja 5.815 nezaposlenih osoba udio žena iznosi 54,5 % (3.168), dok udio osoba starijih osoba od 45 godina sa završenom samo osnovnom školom iznosi 43, % (2.500 osoba), (**Tablica 24 u prilogu I strategije.**)

¹² Podaci za 2015. godinu još nisu raspoloživi.

¹³ <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednosti-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-izracun-indeksa-razvijenosti-2013/3214>

Izrazito loša situacija vezano za stanje nezaposlenosti na području LAG-a Baranja dobrim dijelom je posljedica smanjivanja broja zaposlenih na Belju d.d. koje je prije domovinskog rata zapošljavalo preko 8.000 stanovnika i pružalo je određenu sigurnost stanovništvu Baranje, tako da se nije razvio poduzetnički duh kod stanovništva. Uvođenje suvremenih tehnologija u sve proizvodne djelatnosti i posljedice ekonomske krize utjecale su na smanjenje broja zaposlenih osoba na Belju d.d. koje danas iznosi svega 1568 zaposlenika.

U narednom razdoblju treba poticajnim mjerama i korištenjem sredstava iz EU fondova utjecati na stvaranje uvjeta za zapošljavanje i samozapošljavanje mladih osoba, a posebno žena. Također treba kontinuirano poticati cjeloživotno učenje i usavršavanje starijih osoba, jer jedino podizanjem razine znanja i obrazovanosti radno sposobnog stanovništva stvorit će se i uvjeti za razvoj konkurentnosti gospodarstva i poljoprivrednog gospodarstva na području LAG-a Baranja što se u konačnici treba odraziti na smanjenje nezaposlenosti i iseljavanja.

2. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA

2.1. SWOT analiza - snage, slabosti, prilike i prijetnje

Na temelju rezultata provedene analize područja i definiranih razvojnih potreba i potencijala, u SWOT analizi daje se ocjena snaga i slabosti te prilika i prijetnji za razvoj područja LAG-a Baranja koje su povezane s provedbom mjera iz PRR kako slijedi:

RESURSI I UPRAVLJANJE	
Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Visoka razina povjerenja stanovnika u upravljačku strukturu JLS • Podrška od strane upravljačkih struktura JLS za ulaganja u projekte javne infrastrukture • Razvijena socijalna osjetljivost i osigurana podrška obiteljima slabijeg imovinskog stanja kao i osobama u potrebi • Postojanje institucija sa iskustvom i potrebnim znanjima za prijavu projekata na različite natječe 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak uređenih sportsko rekreacijskih sadržaja za djecu, mlade, odrasle i osobe s posebnim potrebama • Nedovoljno uređene javne površine koje utječu na kvalitetu života stanovništva • Nedovoljno uređen sustav za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda u manjim mjestima • Nedovoljno uređen sustav gospodarenja komunalnim otpadom i nedostatak reciklažnih dvorišta • Mali proračuni JLS i nedovoljna sredstava za predfinanciranje projekata • Nedostatak obrazovnih institucija koje bi razvijale kadrove za realizaciju strateških projekata
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost fondova EU za financiranje projekata infrastrukture i društvenog standarda • Razvoj partnerskih odnosa između JLS, gospodarskog i civilnog sektora • Nadogradnja infrastrukturnih, društvenih i prirodnih resursa za poboljšanje kvalitete života u zajednici • Povezivanje sa susjednim zemljama kroz transnacionalne projekte 	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje proračunskih sredstava za predfinanciranje i sufinanciranje razvojnih projekata • Zatvaranje odgojnoobrazovnih institucija zbog smanjenja broja djece • Porast broja stanovnika bez stalnih primanja i opasnost od siromaštva

GOSPODARSTVO (poljoprivreda, turizam, mikro, mala i srednja poduzeća)	
Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljan geografski položaj i razvijena prometna infrastruktura • Prirodne ljepote, očuvan i nezagađen okoliš, plodno tlo, veliko vodno i šumsko bogatstvo pogodni za razvoj poljoprivrede i turizma • Prirodni fenomen PP "Kopački rit" • Trend rasta broja ekoloških proizvođača • Razvijeno vinogradarstvo, podrumarstvo i izgrađene vinske ceste • Razvijena voćarska proizvodnja i kapaciteti za čuvanje i skladištenje voća • Pogodni prirodni uvjeti za proizvodnju povrća i tradicija u proizvodnji začinske paprike • Tradicija u proizvodnji i preradi poljoprivrednih proizvoda • Kvaliteta lokalnih proizvoda, postojanje proizvoda u sustavu kvalitete EU (Baranjski kulen) • Dobra suradnja sa savjetodavnim službama i uvođenje sustavnih edukacija za poljoprivrednike 	<ul style="list-style-type: none"> • Niska produktivnost malih proizvođača i nedostatna primjena novih tehnologija • Zastarjela oprema i mehanizacija kod malih PG • Neodgovarajuće zbrinjavanje stajskog i drugog gnoja kod malih OPG • Neracionalno gospodarenje poljoprivrednim otpadom i nedovoljno korištenje obnovljivih izvora energije • Nedovoljno korištenje mogućnosti navodnjavanja kroz postojeću mrežu kanala • Nedostatak poduzetničkog duha i međusobnog povjerenja, nedovoljna međusobna povezanost • Nedovoljan broj zadruga i udruga proizvođača zbog nedovoljne svijesti o potrebi udruživanja • Nepovezani procesi u proizvodnji poljoprivredno-prehrambenih proizvoda na lokalnoj razini i nedostatak malih preradbenih kapaciteta za preradu mesa, voća i povrća • Nedovoljno uređeno tržište za poljoprivredne proizvode i izostanak zajedničkog nastupa na tržištu • Nedovoljna tržišna prepoznatljivost kvalitete izvornih baranjskih proizvoda i nedovoljno razvijena svijest proizvođača o prednostima ulaska u sustave kvalitete • Nedovoljna povezanost i iskorištenost razvojno - istraživačke infrastrukture za potrebe malih PG • Niska razina informatičke pismenosti kod poljoprivrednika
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost sredstava iz fondova EU, posebno iz PRR RH • Uvođenje novih tehnologija u proizvodne procese • Povećano korištenja obnovljivih izvora energije u razvoju gospodarstva • Udruživanje, poslovno povezivanje i razni oblici zajedničkog nastupa na tržištu, kratki lanci opskrbe • Razvoj ekološke proizvodnje žitarica, voća, povrća i začinskog bilja za EU tržište • Izgradnja manjih preradbenih kapaciteta za preradu mesa, voća i povrća sukladno potrebnim standardima za proizvodnju hrane • Ulaganja u razvoj lokalnih proizvoda i proizvoda sa dodanom vrijednosti • Razvoj inovativnih načina prodaje 	<ul style="list-style-type: none"> • Opasnost od administrativnih prepreka i prevelike birokratizacije u poljoprivrednim i gospodarskim djelatnostima • Nestabilnost i česte promjene na europskom i svjetskom tržištu poljoprivrednih proizvoda kao i na tržištu energenata • Monopol velikih proizvođača i otkuplivača poljoprivrednih proizvoda koji diktiraju cijenu poljoprivrednim proizvodima • Pritisak inozemne konkurencije s jeftinijim proizvodima koja može ugroziti lokalnu proizvodnju, posebno malih proizvođača • Klimatske promjene • Odlazak kvalificirane visoko obrazovane radne snage iz ruralnih sredina • Opasnost od zatvaranja granica što može uzrokovati zatvaranje i sužavanje tržišnih prilika

<p><i>lokalnih proizvoda putem on-line prodaje</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Razvoj ruralnog turizma i posebnih oblika turizma (lovni, ribolovni, vinski, gastro, ciklo, zdravstveni, doživljajni, kulturni, well-being)</i> • <i>Povezivanje proizvođača lokalnih proizvoda i pružatelja usluga u turizmu radi bolje prodaje i promidžbe lokalnih proizvoda</i> 	
DRUŠTVO (organizacije civilnoga društva, kvaliteta života, društvena infrastruktura)	
Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Razvijen civilni sektor i tradicija djelovanja civilnog sektora</i> • <i>Prepoznate udruge s dugogodišnjim djelovanjem i njihov doprinos u društvenoj zajednici</i> • <i>Razvijen sustav socijalnih usluga od strane OCD</i> • <i>Razvijena svijest i kapaciteti za pokretanje i razvoj društvenog poduzetništva</i> • <i>Nekoliko udruga ima kapacitete i know-how za apsorpciju EU fondova</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nedostatna opremljenost društvene infrastrukture zbog čega nije multifunkcionalna</i> • <i>Naglo povećanje broja staračkih domaćinstava koja žive isključivo od poljoprivrede i tradicionalno ne žele ići u domove za starije osobe ili nemaju dovoljno raspoloživih sredstava za zbrinjavanje</i> • <i>Nedovoljna osviještenost javnosti o radu udruga i njihovom značaju za razvoj zajednice</i> • <i>Nedovoljna povezanost i suradnja među udrugama na području Baranje u organizaciji raznih događanja i manifestacija</i> • <i>Nedovoljna projektna orijentiranost kod dijela udruga i mali broj osoba s dostatnim iskustvom za pripremu projekata i povlačenje sredstava iz EU fondova</i>
Prilike	• Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Povezivanje, udruživanje i jačanje kapaciteta OCD-a</i> • <i>Bolja komunikacija i koordinacija događanja i manifestacija na lokalnoj i regionalnoj razini</i> • <i>Razvijanje volonterstva i poticanje volonterskog rada u zajednici</i> • <i>Osnivanje učeničkih zadruga</i> • <i>Razvoj održivih modela društvenog poduzetništva</i> • <i>Daljnji razvoj sustava izvaninstitucionalnog pružanja socijalnih usluga</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Velike demografske promjene i odlazak mladih iz ruralnih sredina</i> • <i>Visoko zakonodavno normiranje vezano uz rad udruga</i> • <i>Zatvaranje odgojnoobrazovnih institucija zbog smanjenja broja djece</i> • <i>Zatvaranje objekata društvene infrastrukture u ruralnim sredinama (pošta, zdravstvene ustanove) pod pritiskom globalizacije</i>

3. RAZVOJNA VIZIJA I OPIS CILJEVA

3.1. Vizija razvoja

U pripremi ove Lokalne razvojne strategije, među dionicima se iskristalizirala zajednička vizija razvoja koja glasi:

Područje LAG-a Baranja u kojoj se sklad prirodnog bogatstva, očuvane prirode i tradicijskih vrijednosti uz primjenu novih tehnologija i prepoznatih lokalnih vrijednosti nude kao raj na dlanu...

3.2. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere

Za realizaciju razvojne vizije definirani su dugoročni, strateški ciljevi razvoja kojima se želi unaprijediti razvoj područja LAG-a Baranja i u velikom stupnju izjednačiti s razvijenim ruralnim područjima RH i Europske Unije.

Strateški ciljevi rezultat su analize postojećeg stanja područja, provedene SWOT analize i zajedničke vizije koja je definirana na temelju stavova, želja i promišljanja lokalnog stanovništva izraženim na organiziranim radionicama te usklađivanja sa strateškim dokumentima višeg reda.

Kod osmišljavanja strateških ciljeva vodilo se računa o usklađenosti sa prioritetima PRR RH za razdoblje 2014.-2020. godine te s provedbenom Uredbom Komisije (EU) br. 808/2014 u kojoj su definirani sljedeći prioriteti za ruralni razvoj na razini EU:

1. Jačanje isplativosti PG i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede
2. Poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi
3. Promicanje organizacije lanaca opskrbe hranom, uključujući preradu i plasiranje poljoprivrednih proizvoda na tržište
4. Obnavljanje, očuvanje i poboljšanje ekosustava povezanih s poljoprivredom i šumarstvom
5. Promicanje učinkovitosti resursa te poticanje pomaka prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektoru
6. Promicanje društvene uključenosti, suzbijanje siromaštva i gospodarskog razvoja u ruralnim područjima

Uvažavajući prioritete u PRR RH i na temelju provedenog procesa utvrđivanja razvojnih potreba LAG-a Baranja definirani su sljedeći strateški ciljevi:

1. ***Stvaranje uspješnog konkurentnog gospodarstva i razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti***
2. ***Diversifikacija poljoprivrednih djelatnosti***
3. ***Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama***

Pri određivanju strateških ciljeva vodilo se računa o realnosti i sposobnosti zajednice i korisnika u provedbi zacrtanih dugoročnih strateških ciljeva na području LAG-a Baranja u predviđenom vremenskom roku.

Tablica 2. Strateški ciljevi, prioriteti, mjere i tipovi operacija

Strateški ciljevi	Prioriteti	Mjere	Tipovi operacije iz PRR	Fokus područje
<i>CILJ 1. Stvaranje uspješnog konkurentnog gospodarstva i razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti</i>	<i>Prioritet 1.1. Unaprjeđenje i jačanje poslovanja malih poljoprivrednih gospodarstava</i>	<i>Mjera 1.1.1. Potpora povećanju konkurentnosti i tržišne učinkovitosti</i>	<i>TO 4.1.1. Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava</i>	2A
		<i>Mjera 1.1.4. Potpora osnaživanju postojećih mikro i malih PG</i>	<i>TO 6.3.1. Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava</i>	2A
	<i>Prioritet 1.2. Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti</i>	<i>Mjera 1.2.1. Potpora poljoprivrednicima za ulaganje u proizvodnju proizvoda s dodanom vrijednosti</i>	<i>TO 4.2.1. Povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednim proizvodima</i>	3A
<i>CILJ 2. Diversifikacija poljoprivrednih djelatnosti</i>	<i>Prioritet 2.1. Diversifikacija djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima</i>	<i>Mjera 2.1.1. Potpora razvoju ruralnog turizma i nepoljoprivrednih usluga</i>	<i>TO 6.4.1. Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima</i>	6A
<i>CILJ 3. Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama</i>	<i>Prioritet 3.1. Podizanje društvenog standarda, kvalitete života i socijalne uključenosti stanovništva u ruralnim sredinama</i>	<i>Mjera 3.1.1. Potpora za ulaganja u društvenu infrastrukturu i proširenje lokalnih temeljnih usluga</i>	<i>TO 7.4.1. Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezane infrastrukture</i>	6B

Ciljevi koji proizlaze iz razvojnih potreba područja LAG-a Baranja moći će se dostići kroz ovu LRS u programskom razdoblju 2014.-2020. godine i prijelaznom razdoblju 2021. i 2022. godine, a neki od strateških ciljeva, zbog ograničenih financijskih mogućnosti u LRS, rješavat će se dijelom kroz druge operativne programe i strategije kao što je Operativni program „Konkurentnost i kohezija“ i Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“, kroz Županijsku razvojnu strategiju OBŽ 2014.-2020. godine te kroz provedbu razvojnih strategija JLS na području LAG-a Baranja i drugih projekata iz ostalih natječaja.

3.2.1. OPIS CILJEVA I PRIORITETA

Na temelju analize područja i provedene SWOT analize na radionicama s radnim skupinama definirane su slabosti i prijetnje na području LAG Baranja. Slabosti i prijetnje predstavljaju ključne probleme koje je potrebno riješiti. Iz prepoznatih problema, uvažavajući utvrđene snage i prilike, definirani su strateški ciljevi i prioriteta. U nastavku se daje opis definiranih ciljeva i prioriteta.

CILJ 1. STVARANJE USPJEŠNOG GOSPODARSTVA I RAZVOJ LOKALNIH PROIZVODA S DODANOM VRIJEDNOSTI

U okviru ovog cilja postavljena su dva prioriteta koja su usklađena sa fokus područjima u PRR RH :

1. ***unaprjeđenje i jačanje poslovanja malih poljoprivrednih gospodarstava (FP 2A)***
2. ***razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti (FP 3A)***

Za uspješan i gospodarski razvoj LAG područja ključno je jačanje konkurentnosti malih PG. Ekonomskim osnaživanjem postojećih OPG-ova i razvojem lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti jača se konkurentna sposobnost i stvaraju preduvjeti za održavanje postojeće zaposlenosti na malim PG uz mogućnost stvaranja novih radnih mjesta. Zato se na području LAG-a Baranja želi dati potpora razvoju poduzetničkih ideja zasnovanih na inovativnim poljoprivrednim tehnologijama usklađenim s horizontalnim ciljevima ZPP.

Prednost će se davati malim PG koja se žele modernizirati i povećati svoje proizvodne i ekonomske kapacitete prvenstveno u proizvodnji voća i povrća te stočarskoj proizvodnji kao i izgradnji i opremanju kapaciteta za preradu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Prednost će imati proizvodi u sustavu kvalitete počevši od onih koji su već zaštićeni na EU razini kao što je „Baranjski kulen“ i proizvodi za koje će se tek pokrenuti proces zaštite kao i proizvodi u sustavu ekološke proizvodnje.

LAG Baranja u narednom razdoblju planira kontinuirano raditi na razvoju proizvoda s dodanom vrijednosti . Kroz niz radionica s ključnim dionicima došlo se do zaključka da je postojeće lokalne prehrambene proizvode potrebno unaprijediti, standardizirati, marketinški razviti i prilagoditi potrebama tržišta kako bi postali tržišno prepoznatljivi. Pri tome će se standardizirati i objekti u kojima će se proizvodi prodavati po izgledu i načinu prodaje, a u njima će se zaposliti lokalno stanovništvo.

CILJ 2. DIVERSIFIKACIJA POLJOPRIVREDNIH DJELATNOSTI

Unutar ovog cilja postavljen je prioritet:

1. ***diversifikacija djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima (FP 6A)***

Većina PG orijentirana je na tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju ratarskih kultura i tek je mali broj proizvođača usmjeren na diversifikaciju svojih djelatnosti kako bi se smanjio rizik u poljoprivrednoj proizvodnji. S druge strane područje LAG-a Baranja prepoznato je kao područje s velikim potencijalima za razvoj kontinentalnog turizma. Jedna od prilika koja se nudi je mogućnost povećanja ponude lokalnih proizvoda za potrebe turističkog sektora i za potrebe drugih subjekata. U okviru LRS nastoji se potaknuti inovativni razvoj specijaliziranih i tržišno usmjerenih ulaganja u nove turističke proizvode. To su prije svega novi vidovi usluga u ruralnim sredinama utemeljeni na tradicionalnim znanjima, prirodnoj i kulturnoj baštini, te na agro-turizmu zasnovanom na „turizmu doživljaja“ i nuđenje izvornih tradicionalnih prehrambenih baranjskih proizvoda. Već sada postoji niz proizvoda koji imaju izvrstan tržišni potencijal, npr. baranjski fiš paprikaš, baranjski kulen, baranjski dijetetski

kulen napravljen od domaćeg sira s paprikom, baranjsko voće i povrće, začinska paprika, domaći kolači. Ovi i drugi autentični prehrambeni proizvodi će uz već prepoznatu vinsku priču i Kopački rit učiniti Baranju visoko pozicioniranom destinacijom kontinentalnog turizma. Stoga je potrebno sustavno jačati svijest o mogućnostima daljnje diversifikacije poljoprivrednih djelatnosti te uvođenje novih proizvoda i usluga na vlastitom domaćinstvu.

Iz SWOT analize vidljivo je da je izostanak suradnje između poljoprivrednih proizvođača na području LAG-a Baranja jedna od ključnih razvojnih slabosti. Postoji svijest o potrebi povezivanja ali se u praksi ne provodi. Jedna od prilika za bolju prodaju lokalnih proizvoda je povezivanje poljoprivrednih proizvođača u proizvođačke grupe i proizvodne organizacije koje bi se bavile zajedničkom prodajom.

Provedbom LRS želi se ukloniti navedena razvojna slabost kroz potporu za umrežavanje poljoprivrednih proizvođača i zajednički nastup na tržištu što se planira učiniti kroz provedbu projekata suradnje.

CILJ 3. POVEĆANJE KVALITETE ŽIVOTA PODIZANJEM DRUŠTVENOG I OKOLIŠNOG STANDARDA U RURALNIM SREDINAMA

Unutar ovog cilja postavljen je prioritet:

1. podizanje društvenog standarda, kvalitete života i socijalnog uključivanja stanovništva u ruralnim sredinama (FP 6 B)

Za životnu privlačnost nekog područja kao i za podizanje vrijednosti turističke destinacije važna je dostupnost infrastrukturnih i društvenih sadržaja, poput izgrađenih sportskih i rekreacijskih objekata, kulturnih centara, turističkih informativnih centara te prigodnih kulturnih, obrazovnih i drugih društvenih sadržaja.

U okviru LRS planiraju se obaviti manja ulaganja u objekte javne infrastrukture, kao što su uređenja javnih površina i trgova, izgradnja i opremanje dječjih igrališta te opremanje objekata značajnih za zajednicu kako bi se poboljšala kvaliteta života u malim sredinama, sukladno raspoloživim financijskim sredstvima i mogućnostima i istodobno poboljšali uvjeti za razvoj ruralnog turizma.

Dostupnost društvenih sadržaja za mlade osobe i sadržaja za provedbu aktivnosti ranjivih skupina utječe na ukupnu kvalitetu života u određenoj ruralnoj sredini i doprinosi ostanku mladih ljudi koji mogu zadovoljiti svoje životne i društvene potrebe.

Ruralne sredine, za razliku od urbanih područja, pružaju značajne mogućnosti podizanja i unaprjeđenja okolišnog standarda kroz očuvanje prirodnih vrijednosti i zaštitu okoliša. Potreba čovjeka da se vraća svojim prirodnim izvorima pruža ruralnim sredinama priliku da uspostave i uredite tematske puteve i provedu ostale manje infrastrukturne zahvate kao što su šetnice i pješačke staze te drugi sadržaji za lokalno stanovništvo i turiste.

3.2.2. OPIS MJERA ZA DOSTIZANJE CILJEVA UKLJUČUJUĆI DEFINIRANJE KORISNIKA I KRITERIJA PRIHVATLJIVOSTI

Za dostizanje strateških ciljeva LAG-a Baranja definirane su mjere koje se oslanjaju na tipove operacija (TO) iz PRR za razdoblje 2014.-2020. godine i prijelazno razdoblje 2021. i 2022. godine. Mjere su odabrane na temelju definiranih strateških ciljeva i prioriteta za područje LAG-a Baranja, a rezultat su analize područja i SWOT analize, iskazanih zajedničkih stavova dionika na organiziranim radionicama u pripremi LRS i prikupljenih projektnih ideja potencijalnih korisnika mjera u programskom razdoblju. Predložene mjere usklađene su s prihvatljivim mjerama za provedbu kako je to definirano u Pravilniku za provedbu podmjere 19.2. „Provedba operacija unutar CLLD strategije“, Prilog VI. Popis mjera i podmjera iz Programa ruralnog razvoja koje se mogu provoditi kroz LRS.

Kod razrade pojedinih mjera u ovoj LRS postoje specifični uvjeti kojima se dodatno ograničavaju ili proširuju uvjeti za pojedinu mjeru i tip operacije u odnosu na PRR za razdoblje 2014.-2020. i prijelazno razdoblje 2021. i 2022. godine. Specifični uvjeti prihvatljivosti za pojedine mjere koje će se odnositi na projekte koji će biti sufinancirani kroz natječaje na razini LAG-a, navedeni su uz svaku mjeru, i tip operacije iz PRR, a odnose se na minimalni i maksimalni intenzitet potpore kao i na indikativnu alokaciju za svaku mjeru i tip operacije kroz postotak ukupnog proračuna LAG-a za provedbu mjera LRS. Kriteriji za vrednovanje projekata obrađeni su u posebnom poglavlju u **Prilogu II LRS**.

Za svaku mjeru navodi se opravdanje za relevantnost izabrane mjere kako bi se uspostavila povezanost između analize stanja, uočenih slabosti kroz provedenu SWOT analizu i same mjere. Pored toga, daje se procjena doprinosa pojedine mjere, odnosno tipa operacije iz PRR, na fokus područje i prioritete iz PRR, te očekivani neposredni rezultati kako bi se omogućilo kasnije praćenje i vrednovanje postignutih rezultata. Opis pojedinih mjera koje je LAG Baranja izabrao iz PRR za dostizanje ciljeva ove LRS nalazi se u tablicama.

CILJ 1. STVARANJE USPJEŠNOG KONKURENTNOG GOSPODARSTVA I RAZVOJ LOKALNIH PROIZVODA S DODANOM VRIJEDNOSTI

Prioritet 1.1. Unaprjeđenje i jačanje poslovanja malih PG	
Mjera 1.1.1. Potpora povećanju konkurentnosti i tržišne učinkovitosti	
TO iz PRR 4.1.1. Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti PG¹⁴	
Relevantnost mjere	Na području LAG Baranja registrirano je ukupno 1.602 OPG. Među njima je 1.529 PG što čini 95,4% ukupnog broja koji obrađuje ukupno 15.887 ha poljoprivrednih površina, odnosno u prosjeku 10,39 ha po PG. Mali proizvodni kapaciteti i nedostatak kapitalnih i materijalnih resursa smanjuju učinkovitost i konkurentnost njihove proizvodnje, te na duži rok dovode u pitanje održivost na tržištu. Zbog toga je potrebno provesti restrukturiranje malih PG pokretanjem novih djelatnosti u prioritetnim sektorima iz PRR koji nude mogućnost viših prihoda po hektaru proizvodnje kao što su proizvodnja voća i povrća ili stočarska proizvodnja, kako bi se prevladala ograničenost materijalnih resursa (zemlje), za što su im potrebna ulaganja u novu tehnološku opremu (plastenici, oprema za navodnjavanje, nova oprema i mehanizacija i drugo).
Prioritetne aktivnosti unutar TO	Prihvatljive aktivnosti unutar tipa operacije su: <ul style="list-style-type: none"> • ulaganje u građenje i/ili opremanje objekata za životinje, zatvorene /zaštićene prostore, objekte za uzgoj jednogodišnjeg i višegodišnjeg bilja, sjemena i sadnog materijala i gljiva, skladištenje, hlađenje, čišćenje, sušenje, zamrzavanje, klasiranje i pakiranje proizvoda, • ulaganje u opremu za berbu, sortiranje i pakiranje vlastitih poljoprivrednih proizvoda, • ulaganje u kupnju nove poljoprivredne mehanizacije i opreme i gospodarskih vozila uključujući i sektor vinogradarstva, • ulaganje u podizanje novih i/ili restrukturiranje postojećih višegodišnjih nasada, osim vinograda • ulaganje u izgradnju i/ili opremanje novih sustava za navodnjavanje, te poboljšanje postojećih sustava/opreme za navodnjavanje na PG • ulaganja u inovativne tehnologije koje doprinose smanjenju troškova proizvodnje i poboljšanje kvalitete poljoprivrednih proizvoda.
Korisnici	• Fizičke i pravne osobe upisane u Upisnik poljoprivrednika, osim fizičkih i pravnih osoba čija je ekonomska veličina manja od 6.000 EUR za ulaganja sektor voća, povrća i cvijeća i manja od 8.000 EUR za ulaganja u ostalim sektorima

¹⁴ Prihvatljive aktivnosti, prihvatljivi korisnici i ostali elementi bit će detaljno definirani LAG natječajem

	• Proizvođačke grupe/organizacije
Iznos potpore	Min: 5.000 EUR, max: 40.000 EUR, intenzitet potpore 50% od ukupno prihvatljivih troškova uz moguće uvećanje od 20% za mlade poljoprivrednike.
Pokazatelji praćenja	Broj PG kojima je dodijeljena potpora za ulaganje u restrukturiranje ili modernizaciju na gospodarstvu
Očekivani rezultati	Minimalno 15 malih PG primilo potporu za ulaganje u restrukturiranje i/ili modernizaciju poslovanja na gospodarstvu, sačuvano je ili stvoreno minimalno 15 radnih mjesta
Doprinos prioritetu (fokus područjima)	Operacija doprinosi fokus području 2A, potencijalni doprinos fokus područjima 2B, 3A, 4A, 4B, 4C, 5A, 5B, 5C, 5D
Alokacija sredstava iz proračuna LRS	363.442 EUR ili 23,22%

Mjera 1.1.4. Potpora osnaživanju postojećih mikro i malih PG	
TO iz PRR 6.3.1. Potpora razvoju malih PG¹⁵	
Relevantnost mjere	Na području LAG-a Baranja evidentirano je 1.602 OPG-a. Od navedenog broja 770 OPG-a obrađuju u prosjeku 1,08 ha, a 523 OPG-a obrađuju prosječno 7,87 ha. To čini ukupno 1.293 OPG-a ili 80,7 % ukupnog broja registriranih OPG-a koja se uklapaju u uvjete prihvatljivosti za tip operacije 6.3.1. Ovakva mala gospodarstva neophodno je modernizirati i unaprijediti da im se povećala ekonomska snaga i gospodarska održivost jer će u suprotnom doći do njihovog gašenja. Na temelju dosadašnjih aktivnosti LAG-a uočena je potreba za ovim tipom potpore kod OPG-ova, osobito onih koja se bave ekološkom proizvodnjom voća i povrća na malim površinama, proizvodnjom baranjske začinske paprike na otvorenim površinama i u plastenicima, proizvodnjom cvijeća i presadnica, proizvodnjom začinskog bilja i stočarskom proizvodnjom manjeg obujma.
Prioritetne aktivnosti unutar TO	Za realizaciju ove mjere/tipa operacije prihvatljive su aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • kupnja domaćih životinja, jednogodišnjeg i višegodišnjeg bilja, sjemena i sadnog materijala, • kupnja, građenje i/ili opremanje zatvorenih/zaštićenih prostora i objekata te ostalih gospodarskih objekata uključujući vanjsku i unutarnju infrastrukturu u sklopu PG u svrhu obavljanja poljoprivredne proizvodnje i/ili prerade proizvoda iz Priloga I Pravilnika¹⁶ osim proizvoda ribarstva • kupnja ili zakup poljoprivrednog zemljišta • kupnja poljoprivredne mehanizacije, strojeva i opreme, • podizanje novih i/ili restrukturiranje postojećih višegodišnjih nasada, • uređenje i poboljšanje kvalitete poljoprivrednog zemljišta u svrhu poljoprivredne proizvodnje, • građenje i/ili opremanje objekata za prodaju i prezentaciju vlastitih poljoprivrednih proizvoda uključujući i troškove promidžbe vlastitih poljoprivrednih proizvoda, • stjecanje potrebnih stručnih znanja i sposobnosti za obavljanje poljoprivredne proizvodnje i prerade proizvoda iz Priloga I, • operativno poslovanje PG.
Korisnici	Mala PG upisana u Upisnik PG, čija je ekonomska veličina gospodarstva od 2.000 eura do 7.999 EUR-a.
Iznos potpore	15.000 EUR do 100 % prihvatljivih troškova
Pokazatelji praćenja	Broj PG kojima je dodijeljena potpora u okviru LRS za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju i povećanje ekonomske veličine

¹⁵Prihvatljive aktivnosti, prihvatljivi korisnici i ostali elementi bit će detaljno definirani LAG natječajem

¹⁶ Pravilnik –Popis poljoprivrednih proizvoda obuhvaćen Dodatkom I Ugovora o EU

	poljoprivrednog gospodarstva
Očekivani rezultati	Minimalno 53 PG koja su primila potporu za razvoj u okviru LRS za ulaganje u restrukturiranje, odnosno povećanje ekonomske snage ili modernizaciju na gospodarstvu
Doprinos prioritetu (fokus područjima)	Operacija doprinosi fokus području 2 A
Alokacija sredstava iz proračuna LRS	795.000 EUR ili 50,61%

Prioritet 1.2. Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti	
Mjera 1.2.1. Potpora poljoprivrednicima za ulaganje u proizvodnju proizvoda s dodanom vrijednosti	
TO iz PRR 4.2.1. Povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednim proizvodima¹⁷	
Relevantnost mjere	Temelj za relevantnost ove mjere je uočena slabost PG na području LAG-a Baranja koja su većinom orijentirana na tradicionalnu ratarsku proizvodnju s malom usmjerenosti na preradu i finalizaciju poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Razvidan je nedostatak preradbenih kapaciteta za preradu mesa, voća i povrća što rezultira nedovoljnom tržišnom prepoznatljivošću kvalitete izvornih baranjskih proizvoda koji stvaraju dodanu vrijednost.
Prioritetne aktivnosti unutar TO	<p>Ulaganje u građenje i/ili opremanje objekta za :</p> <ul style="list-style-type: none"> • poslovanje s mlijekom i preradom mlijeka s pripadajućom opremom i unutarnjom i vanjskom infrastrukturom • klanje, rasjecanje, preradu (mesa, jaja) te uskladištenje hrane životinjskog podrijetla s pripadajućom unutarnjom i vanjskom infrastrukturom, • centara (sabirališta) za sakupljanje i preradu otpada, ostataka iz poljoprivredne proizvodnje i nusproizvoda životinjskog podrijetla koji nisu za prehranu ljudi sa pripadajućom unutarnjom i vanjskom infrastrukturom, • preradu voća, povrća, grožđa (osim za proizvodnju vina), aromatičnog, začinskog i ostalog bilja, cvijeća i gljiva s pripadajućom unutarnjom i vanjskom infrastrukturom • preradu žitarica, uljarica i industrijskog bilja s pripadajućom unutarnjom i vanjskom infrastrukturom, • preradu, punjenje i pakiranje pčelinjih proizvoda s pripadajućom unutarnjom i vanjskom infrastrukturom, • preradu ostalih proizvoda prema Prilogu I Pravilnika o provedbi M 04 • ostalih gospodarskih objekata koji su u funkciji djelatnosti prerade, • ulaganje u kupnju mehanizacije, gospodarskih vozila, strojeva i opreme, • objekata za prodaju i prezentaciju vlastitih poljoprivrednih proizvoda, • objekata za obradu otpadnih voda u preradi i trženju, filtriranje zraka i rashladne sustave s pripadajućom unutarnjom i vanjskom infrastrukturom, • ulaganje u laboratorij i laboratorijsku opremu na poljoprivrednom gospodarstvu za vlastite potrebe gospodarstva, • ulaganje u kupnju zemljišta i objekata radi realizacije projekta, • ulaganja u prilagodbu novouvedenim standardima , • ulaganja radi povećanja energetske učinkovitosti, • ostala nematerijalna ulaganja povezana s materijalnim ulaganjem.
Korisnici	Fizičke i pravne osobe koje se bave ili namjeravaju baviti preradom proizvoda sukladno aktivaciji za provedbu LRS LAG-ova i njezinim izmjenama a koja se temelji na PRR RH za razdoblje 2014.-2020. godine.

¹⁷ Prihvatljive aktivnosti, prihvatljivi korisnici i ostali elementi bit će detaljno definirani LAG natječajem

Iznos potpore	Min: 15.000 EUR, max: 25.000 EUR, iznos potpore do 50% prihvatljivih troškova (iznosi potpore koji su vrijedili u dva raspisana natječaja).
Pokazatelji praćenja	Postotak gospodarstava koja primaju potporu za sudjelovanje u programima kvalitete, lokalnim tržištima i kratkim lancima prodaje te proizvođačkim skupinama
Očekivani rezultati	0 (Nema rezultata po raspisanim natječajima. Raspisana su dva natječaja i na oba natječaja su prijavitelji odustali prije donošenja konačne odluke na LAG razini)
Doprinosu prioritetu (fokus područjima)	Operacija doprinosi fokus području 3A i prioritetu 3, te ima potencijalni doprinos fokus području 5 B i prioritetu 5 temeljem ulaganja u energetska učinkovitost.
Alokacija sredstava iz proračuna LRS	0 (Alocirana sredstva su prebačena na Mjeru 1.1.1. / TO 4.1.1. budući da nisu iskorištena po natječajima za Mjeru 1.2.1./ TO 4.2.1)

CILJ 2. DIVERSIFIKACIJA POLJOPRIVREDNIH DJELATNOSTI

Prioritet 2.1. Diversifikacija djelatnosti na PG	
Mjera 2.1.1. Potpora razvoju ruralnog turizma i nepoljoprivrednih usluga	
TO iz PRR 6.4.1. Ulaganje u stvaranje i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti¹⁸	
Relevantnost mjere	Područje LAG-a Baranja ima značajne potencijale za razvoj agro-turizma, seoskog turizma i ruralnog turizma. Na terenskim radionicama dionici su prepoznali mogućnost za razvoj tematske turističke ponude kroz tradicijsku gastronomiju i ponudu prepoznatljivih lokalnih proizvoda na seoskom gospodarstvu. Isto tako predviđa se ulaganje u specijalizirane prodavaonice, na prepoznatljivim "baranjskim policama" postavljenim na frekventnim turističkim lokacijama u Baranji. Bogato kulturno nasljeđe i njegovanje tradicijskih običaja i kulture dobra su osnova za proširenje turističke ponude obnavljanjem tradicijskih zanata i umjetničkih obrta, proizvodnju suvenira, proizvodnju i pakiranje autohtonih lokalnih proizvoda. Tu dolazi do povezivanja i sinergije između poljoprivredne proizvodnje i razvoja neproizvodnih usluga, posebno u ruralnom turizmu.
Prioritetne aktivnosti unutar TO	Ulaganje u građenje i/ili uređenje turističke infrastrukture, objekata za pružanje smještajnih i ugostiteljskih usluga u svrhu razvoja ruralnog turizma, specijaliziranih radionica i prodavaonica za pokretanje i razvoj tradicijskih i umjetničkih obrta, izradu suvenira i rukotvorina, ulaganje u izgradnju i/ili opremanje objekta za pružanje usluga u ruralnim područjima, kao i objekta za preradu, marketing i izravnu prodaju lokalnih proizvoda koji nisu obuhvaćeni Dodatkom I Ugovora o funkcioniranju EU.
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnik poljoprivrednika u rangu mikro i malih poslovnih subjekata i fizičke osobe u rangu nositelja ili člana OPG-a koji razvijaju postojeću nepoljoprivrednu djelatnost ili uvode novu nepoljoprivrednu djelatnost.
Iznos potpore	Min: 3.500 EUR, max: 50.000 EUR, do 70 % prihvatljivih troškova.
Pokazatelji praćenja	Broj novostvorenih ili sačuvanih radnih mjesta u projektima za koje je dodijeljena potpora
Očekivani rezultati	Najmanje 5 PG primilo potporu za razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima, stvoreno je ili sačuvano minimalno 6 radnih mjesta.
Doprinosu prioritetu (fokus područjima)	Operacija doprinosi fokus području 6 A
Alokacija sredstava iz proračuna LRS	198.323 EUR ili 12,75 %

¹⁸ Prihvatljive aktivnosti, prihvatljivi korisnici i ostali elementi bit će detaljno definirani LAG natječajem

CILJ 3. POVEĆANJE KVALITETE ŽIVOTA PODIZANJEM DRUŠTVENOG I OKOLIŠNOG STANDARDA U RURALNIM SREDINAMA

Prioritet 3.1. Podizanje društvenog standarda, kvalitete života i socijalne uključenosti stanovništva u ruralnim sredinama	
Mjera 3.1.1. Potpora za ulaganja u društvenu infrastrukturu i proširenje lokalnih temeljnih usluga	
TO iz PRR 7.4.1. Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu¹⁹	
Relevantnost mjere	Ova mjera uključuje najveći broj prihvatljivih prijavitelja i predstavlja široki okvir za poboljšanje i razvoj temeljnih usluga u ruralnoj sredini koje trebaju dati doprinos revitalizaciji sela i stvaranju boljih uvjeta za život u ruralnom prostoru. SWOT analizom utvrđeno je postojanje jakog civilnog sektora. Cilj je ostvariti čvršću povezanost civilnog sektora i JLS na zajedničkim projektima koji su usmjereni k poboljšanju društvenog standarda i socijalne uključenosti stanovništva. U ovoj mjeri značajnu ulogu će imati LAG kao inicijator međusobnih povezivanja između pojedinih JLS kao i ostalih članova društvenog i javnog sektora na cijelom području Baranje.
Prioritetne aktivnosti unutar TO	Prioritetne aktivnosti su građenje i opremanje manje društvene i javne infrastrukture i to: društvenih domova/ kulturnih centara, planinarskog doma i skloništa, turističkog informativnog centra, dječjih igrališta, sportskih terena, objekta za slatkovodni sportski ribolov (ribički dom, nadstrešnice i drugo), uređenje rekreacijskih zona na rijekama i jezerima, uređenje biciklističkih staza, uređenje tematskih puteva i parkova, uređenje objekata za ostvarivanje organizirane njege, odgoja, obrazovanja i zaštite djece do polaska u osnovnu školu (dječji vrtić, rekonstrukcija i opremanje prostora za izvođenje programa predškole u osnovnoj školi te rekonstrukcija i opremanje prostora za igraonicu pri knjižnici, zdravstvenoj, socijalnoj, kulturnoj i sportskoj ustanovi, udruzi te drugoj pravnoj osobi u kojima se provode kraći programi odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi), javnih zelenih površina (parkovi i slično), pješačkih staza i pješačkih zona, otvorenih odvodnih kanala (koji nisu sastavni dio ceste), tržnica, javnih prometnih površina.
Korisnici	JLS, trgovačka društva u većinskom vlasništvu JLS, javne ustanove neprofitnog karaktera u kojima su osnivači JLS (osim javnih vatrogasnih postrojbi, lokalnih i regionalnih razvojnih agencija, škola), organizacije civilnog društva i vjerske zajednice koje se bave humanitarnim i društvenim djelatnostima od posebnog interesa za lokalno stanovništva čije su djelatnosti povezane sa prihvatljivim ulaganjem, lokalne akcijske grupe
Iznos potpore	Min: 15.000 EUR, Max: 30.000 EUR do 100 % prihvatljivih troškova
Pokazatelji praćenja	Postotak ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga /infrastrukture
Očekivani rezultati	Uređeno/ opremljeno minimalno 15 društvenih objekata i javnih površina kao i drugih sadržaja
Doprinos prioritetu (fokus područjima)	Operacija doprinosi fokus području 6 B i prioritetu 6
Alokacija sredstava iz proračuna LRS	209.914 EUR ili 13,42 %

¹⁹ Prihvatljive aktivnosti, prihvatljivi korisnici i ostali elementi bit će detaljno definirani LAG natječajem

3.3. Inovativni i integrirani karakter LRS

3.3.1. HORIZONTALNI CILJEVI LRS

LRS je izrađena pristupom „odozdo“ i strukturirana tako da se stalno vodilo računa o međusobnoj usklađenosti strateških ciljeva i prioriteta s pripadajućim mjerama i provedbenim tipovima operacija iz PRR. To se najbolje vidi kroz doprinose fokus područjima u PRR i horizontalnim međusektorskim ciljevima s posebnim naglaskom na poticanje inovacija, očuvanje i zaštitu okoliša i ublažavanje utjecaja klimatskih promjena što su tri temeljna horizontalna cilja strategije Europa 2020. Horizontalni međusektorski ciljevi prožeti su kroz cijelu LRS LAG-a Baranja.

Inovativnost

U okviru cilja 1 - Stvaranje uspješnog konkurentnog gospodarstva i razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti kroz provedbene mjere, odnosno tipove operacija potiče se primjena inovativnih poljoprivrednih tehnologija i održivo upravljanje šumama kako bi se unaprijedilo PG i na taj način poboljšala njegova tržišta konkurentnost. Prednost se daje primjeni novih tehnoloških rješenja, posebno stvaranja inovativnih proizvoda s dodanom vrijednosti.

Strateški cilj 2- Diversifikacija poljoprivrednih djelatnosti usmjeren je na inovativne pristupe u razvoju proizvoda, postupaka, procesa i tehnologija jer su iskustva pokazala da poljoprivredni proizvođači znaju proizvesti tradicionalni proizvod, ali ga ne znaju prodati korištenjem inovativnih prodajnih i marketinških metoda. Zbog toga se unutar ovog cilja poseban naglasak stavlja na uvođenje inovativnih pristupa u oblikovanju proizvoda i zajedničkoj prodaji kroz inovativnu i standardiziranu turističku ponudu koja predstavlja izvoz na kućnom pragu.

Strateški cilj 3 – Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim područjima usmjereno je na opremanje društvene infrastrukture i uvođenje inovativnih rješenja u sadržaje za različite aktivnosti stanovništva na području LAG-a Baranje s posebnim naglaskom na ranjive skupine, te na uspostavu inovativnih poučnih staza. Naglasak je na uvođenju inovativnih tehnološko-komunikacijskih rješenja kod opremanja objekata s društvenim sadržajima za mlade i starije osobe, te opremanje dječjih igrališta i prostorija za mlađe osobe s inovativnim dječjim igralima. Poticanjem razmjene informacija te stjecanjem novih znanja i vještina naglasak će uvijek biti na uvođenju novih metoda i tehnologija. Posebno će se vrednovati inovativne ideje revitalizacije tradicijske baštine u svrhu podizanja gospodarskog razvoja i jačanja opće kvalitete života u ruralnim sredinama temeljene na očuvanju tradicijskih znanja i vještina, te jačanju lokalnog identiteta.

Zaštita okoliša

Očuvanost krajobraza, osobito u JU PP Kopački rit, koja je magnet za razvoj kontinentalnog turizma na području Baranje predstavlja komparativnu prednost u odnosu na druga područja RH pružanjem „zelene turističke ponude“. Područje Kopačkog rita nalazi se u mreži NATURA 2000. Provedbom aktivnosti unutar sva tri strateška cilja posebna pozornost će se davati zaštiti prirode i očuvanju okoliša kako bi se očuvala i povećala bioraznolikost područja LAG-a.

Prednost će se davati projektima koji inovativnim tehnologijama doprinose boljem upravljanju vodama, uključujući upravljanje gnojivima i pesticidima kako bi se rizik mogućeg zagađenja voda u mreži NATURA 2000 smanjio na najmanju mjeru. Pri provedbi projekata vodit će se računa o primjeni novih tehnoloških rješenja koja sprječavaju eroziju tla i bolje upravljanje tlom.

LAG će informirati i animirati sve lokalne dionike, posebno prijavitelje projekata za provedbu LRS da koriste tehnologije i zahvate koji nisu štetni za okoliš. Projekti koji budu dostavljeni na natječaj bit će obvezni pridržavati se svih zakonom propisanih odredbi iz Zakona o zaštiti okoliša (NN 80/13 i 153/13) te Zakona o zaštiti prirode (NN 80/13), sve sukladno direktivi

2001/42/EZ Europskog parlamenta i vijeća od 27.06.2001. godine o procjeni učinaka pojedinih planova i programa na okoliš.

Uzimajući u obzir veliki potencijal koji postoji na području LAG-a Baranja za ekološku proizvodnju, te uvažavajući činjenicu postojanja većeg broja ekoloških proizvođača na području Baranje, od čega većina ima sjedište na području Općine Bilje, poticanje takve proizvodnje je također jedan od horizontalnih ciljeva ove LRS. Zbog toga će projektne prijave koje **doprinose ekološkoj proizvodnji** na području LAG-a Baranja biti dodatno bodovane.

Ublažavanje utjecaja klimatskih promjena

U pripremi i provedbi LRS posebna pozornost se posvećuje ublažavanju utjecaja klimatskih promjena. Za provedbu mjera unutar strateškog cilja 1. prednost će se davati ulaganjima u nove tehnologije i procese koji doprinose korištenju obnovljivih izvora energije, nusproizvoda, otpada, ostataka u poljoprivrednoj proizvodnji i drugih neprehrambenih sirovina u svrhu biogospodarstva, te smanjenju emisije stakleničkih plinova i amonijaka koje uzrokuju poljoprivredne djelatnosti.

Naglasak u okviru strateškog cilja 1. i strateškog cilja 2. su ulaganja i projekti koji doprinose povećanju u korištenju energije u poljoprivredi i preradi hrane, te korištenju vode u poljoprivredi. Prednost će se davati ulaganjima u objekte i zahvate te opremu koja doprinosi ublažavanju klimatskih promjena. Posebna pozornost unutar ova dva strateška cilja bit će posvećena prijenosu znanja i informacija kojima se potiče provedba projekata koji doprinose smanjenju štetnog utjecaja poljoprivredne proizvodnje na klimatske promjene uz dodatno educiranje stanovništva.

U okviru strateškog cilja 3. prednost će se davati infrastrukturnim projektima kojima će se smanjivati emisija ugljičnog dioksida u atmosferu kroz povećanje zelenih površina, a planira se i uspostava i uređenje poučnih staza, vidikovaca i ostale manje infrastrukture kako bi se povećala svijest stanovništva o različitim oblicima štetnog utjecaja koji utječu na klimatske promjene.

Doprinos mjera iz LRS prioritetima, fokus područjima i horizontalnim ciljevima prikazan je u **Tablici 1. u prilogu II strategije.**

3.4. Opis odabira projekata na razini LAG-a

Odabir projekata na razini LAG-a vršit će se u skladu s definiranim internim procedurama koje će biti usklađene s Pravilnikom o provedbi podmjere 19.2. Provedba operacija unutar CLLD strategije, Sporazumom o suradnji delegiranih administrativnih provjera te obvezujućim Smjernicama za odabir projekata koje je propisala Agencija za plaćanja (APRRR). Uz interne procedure primjenjivat će se odredbe važećih pravilnika o provedbi pojedinih mjera iz PRR RH za razdoblje 2014.-2020. i prijelazno razdoblje 2021. i 2022. koje se mogu provoditi putem LRS.

Postupak odabira projekata provodit će u više koraka:

1. Priprema i objava javnog natječaja na razini LAG-a
2. Podnošenje prijave projekata
3. Administrativna kontrola prijavljenih projekata
4. Ocjenjivanje i rangiranje projekata
5. Odabir projekata od strane Glavnog odbora LAG-a
6. Prigovori na odluke LAG-a

1. Priprema i objava javnog natječaja na razini LAG-a provodit će se u suradnji s APPRRR-om koji će pripremati potreban nacrt natječajne dokumentacije za svaki pojedini tip operacije. LAG Baranja će dostavljenu natječajnu dokumentaciju prilagoditi tako da ista bude usklađena sa strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama, odnosno tipovima operacija iz LRS, osobito u dijelu koji se odnosi na uvjete i kriterije odabira iz LRS. **Glavni odbor LAG-a Baranja** će nakon dobivanja dokumentacije iz APPRRR i usklađivanja iste u Uredu LAG-a donijeti **odluku o raspisivanju javnog natječaja na LAG razini za svaki tip operacije**

posebno, a sukladno *Planu provede LRS* koji je prethodno dostavljen u APPRRR. Uvjet za raspisivanje natječaja za pojedini tip operacije na LAG razini je minimalno jedan provedeni natječaj za isti tip operacije na nacionalnoj razini. **Javni natječaj na LAG razini** objavit će se na mrežnoj stranici LAG-a, po potrebi i u drugim izvorima informiranja, a mora sadržavati sve propisane informacije iz Pravilnika o provedbi podmjere 19.2. (pripadajuće obrasce, priloge, upute, vodič i druge potrebne dokumente). Javni natječaj trajat će minimalno 45 dana u čemu je 15 dana predviđeno za informiranje i animaciju lokalnih dionika i 30 dana za prijavu projekata. Nakon objave natječaja Ured LAG-a organizirat će minimalno tri info dana/radionice za potencijalne prijavitelje na kojima će se dati jasne upute za popunjavanje obrazaca za prijavu projekata na natječaj, a bit će otvoren i poseban e-mail za postavljanje pitanja pisanim putem na koja će odgovarti Ured LAG-a.

2. Podnošenje prijava projekata sa svom propisanom natječajnom dokumentacijom dostavljat će se *pisanim putem na adresu Ureda LAG-a Baranja* i to preporučenom pošiljkom s povratnicom u zatvorenoj omotnici na kojoj će biti jasno vidljiv datum i vrijeme predaje pošiljke u razdoblju trajanja natječaja, a sve u skladu s uputama za podnošenje prijave. Zaprmljene prijave **LAG administratori** (zaposlenici LAG-a, a mogu biti i vanjski članovi) će evidentirati sa datumom zaprimanja i dodijeliti im jedinstveni identifikacijski broj. Po završetku natječaja sve prijave će se predati **Povjerenstvu za otvaranje prijave** imenovanom od strane Glavnog odbora (bira se između zaposlenika LAG-a i članova Glavnog odbora). Povjerenstvo za otvaranje prijave provjerava pravovremenost podnošenja prijave projekata. Ukoliko prijava nije podnesena unutar termina navedenog u LAG natjačaju, ista se vraća neotvorena podnositelju. Za svaku pravovremeno pristiglu prijavu otvara se original prijavnog dosjea u koji se ulaže cjelokupna pristigla dokumentacija koju LAG administratori trebaju scanirati i trajno pohraniti. Nakon zapirmanja i pregleda svih prijave Povjerenstvo za otvaranje prijave izrađuje *inicijalnu rang listu* koja sadrži sve bitne podatke iz prijave sukladno uvjetima iz natječaja.

3. Administrativnu kontrolu prijavljenih projekata *provode LAG administratori*. Cilj administrativne kontrole je utvrditi *pravovremenost i potpunost prijave te prihvatljivost nositelja projekta i osnovnih uvjeta prihvatljivosti projekta* sukladno odredbama propisanim natječajem na LAG razini za pojedini tip operacije. Kod administrativne kontrole *ne ulazi se u sadržaj i kvalitetu samog projekta, nego se vrši provjera prema jasnim i transparentnim pravilima jednakim za sve nositelje na postavljene administrativne zahtjeve*. U slučaju neispunjavanja pojedinih kriterija projekt se isključuje iz daljnjeg postupka odabira.

4. Ocjenjivanje projekta obuhvaća *provjeru prihvatljivosti projekta s uvjetima prihvatljivosti i kriterijima odabra iz LRS, utvrđivanje iznosa prihvatljivih troškova, intenziteta i iznosa potpore, određivanje broja bodova po projektu*, sve zavisno o pojedinom tipu operacije za koji se objavljuje javni natječaj na razini LAG-a. Ocjenjivanje projekata obavlja **Ocjenjivački odbor** kojeg imenuje Glavni odbor LAG-a Baranja, a sastoji se od tri člana od kojih svaki član ima svog zamjenika. *Članovi Ocjenjivačkog odbora ne mogu biti članovi niti jednog tijela LAG-a koje sudjeluje u postupku odabira projekata*. Prilikom ocjenjivanja projekata primjenjivat će se Kriteriji za odabir projekata koje čine osnovni kriteriji i *dodatni kriteriji* koji se nalaze u *Prilogu II LRS pod točkom 3.4. Kriteriji za ocjenu kvalitete projekta na razini LAG-a*. Za sve pozitivno ocijenjene projekte formira se *rang lista projekata* sukladno kriterijima odabira iz LRS koja se dostavlja Glavnom odboru na daljnji postupak odabira projekta. Prednost na listi imat će projekti s ostvarenim većim brojem bodova.

5. Odabir projekata obavlja Glavni odbor LAG-a na svojim sjednicama. Obavijest o održavanju sjednica sa popisom projekta o kojima će se odlučivati i svom potrebnom dokumentacijom voditelj LAG-a će dostaviti najmanje sedam dana prije održavanja sjednice kako bi članovi Glavnog odbora mogli zatražiti izuzimanje u slučaju sukoba interesa. Da bi odluke o odabiru projekata bile pravovaljane na sjednici mora biti *kvorum od najmanje 51 % fizički prisutnih članova* nakon isključenja članova kod kojih je utvrđen sukob interesa. Pored toga na sjednici se mora poštovati *načelo sektorske ravnopravnosti* pri čemu bilo koja

pojedinačana interesna skupina prilikom odlučivanja *ne* smije posjedovati **više od 49 % glasačkih prava**. Za osiguravanje potrebnog kvoruma i sektorske zastupljenosti na sjednicama za odabir projekata LAG Baranja uključivat će po potrebi **zamjenske članove Glavnog odbora**.

Popis svih projekata koji su odabrani od strane LAG-a Baranja bit će objavljen na mrežnoj stranici LAG-a sa zakonski potrebnim podacima.

6. Prigovori na odluke LAG-a -Nositelji projekta imaju pravo podnijeti prigovor na odluke LAG-a zbog povrede odredbi natječaja, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i/ili pogrešne primjene pravnog propisa na kojem se temelji odluka. Prigovor se podnosi **Povjerenstvu za prigovore**. Povjerenstvo za prigovore imenuje skupština LAG-a Baranja, a bira se između članova LAG-a, predstavnika javnog, civilnog i gospodarskog sektora koji imaju odgovarajuće iskustvo i znanja za obavljanje ovakvih poslova. Prigovori se šalju preporučenom poštom s povratnicom na adresu Ureda LAG-a u rokovima propisanim natječajem. Nakon provjere činjeničnog stanja, Povjerenstvo donosi odluke na prigovore. **Odluke Povjerenstva za prigovore su konačne i ne mogu biti promjenjene od strane Glavnog odbora LAG-a.**

Nakon završetka procesa odabira na LAG razini odabrani prijekti upućuju se u daljnju proceduru u APPRRR.

7. Načelo nepristranosti i transparentnosti - Sve osobe koje dolaze u doticaj sa natječajnom dokumentacijom i sudjeluju u postupku odabira projekata (zaposlenici LAG-a, članovi Ocjenjivačkog odbora, članovi Glavnog odbora, članovi Povjerenstva za prigovore i druge osobe koje se pojavljuju u procesu odabira projekata) bit će upoznate s popisom nositelja projekata prijavljenih na LAG natječaj i obvezne su potpisati **Izjavu o nepristranosti i povjerljivosti** kojom potvrđuju da se ne nalaze u sukobu interesa. Istom Izjavom osobe će potvrditi da nemaju osobnih interesa koji mogu utjecati na nepristranost prilikom postupka odabira projekata.

U slučaju mogućeg sukoba interesa, osoba je obvezna o tome odmah obavijestiti ostale sudionike i Glavni odbor LAG-a Baranja te pisanim putem zatražiti izuzimanje iz daljnjeg postupka u vezi odabira projekta na koji se odnosi utvrđeni sukob intreresa, kako bi se mogli uključiti zamjenski članovi. LAG Baranja će voditi **registar evidencija potencijalnog sukoba interesa**.

3.5. Postupak odabira u slučaju kada je prijavitelj LAG

LAG Baranja može prijaviti projektni prijedlog za zajedničke projekte koji se provode između dvije ili više JLS, kao i projekte koji imaju širu korist za lokalno područje a namijenjeni su stanovnicima cijelog područja LAG-a.

U slučajevima kada je LAG nositelj projekta, ocjenjivanje se mora provesti na način da se LAG ne dovodi u povlašteni položaj u odnosu na druge nositelje projekata i ocjenjivanje moraju provesti osobe koje su potpuno neovisne od LAG-a.U takvom slučaju Agencija za plaćanja provodi obaveznu kontrolu ocjenjivanja projekata.

3.6. Opis tema planiranih projekata suradnje i način odabira projekata suradnje

LAG Baranja u programskom razdoblju 2014.- 2020. i prijelaznom razdoblju 2021. – 2022. godine planira provoditi projekte suradnje unutar mjere 19.3. koji su usklađeni s ciljevima i prioritetima ove LRS. Cilj ove mjere je razmjena iskustva i primjera dobre prakse, prijenos znanja, poboljšanje kapaciteta LAG-a, promocija inovacija i stvarnje mreža. Suradnja i dijeljenje iskustva u projektima transnacionalne suradnje je učinkovit način da se pristupi

novim idejama, inovativnim pristupima i novim vještinama. Projekti suradnje također mogu biti usmjereni na izgradnju kapaciteta i prijenos iskustva o lokalnom razvoju. U LAG-u Baranja u projektima suradnje naglasak će biti na povezivanju aktivnosti vezanih uz cilj 1, cilj 2 i cilj 3 ove LRS.

Projekti suradnje s obzirom na potencijalne partnere mogu imati nacionalni ili transnacionalni karakter. LAG Baranja na nacionalnoj razini prepoznaje mogućnosti provedbe projekata suradnje na temelju dosadašnje uspješne suradnje sa domaćim LAG-ovima na temama vezanim uz razvoj ruralnog turizma i ulaganja u prepoznatljivost regije (LAG Moslavina, LAG Međimurski doli i bregi, LAG Virovitički prsten, LAG Papuk, LAG Srijem), sa LAG-ovima na području Osječko-baranjske županije (LAG Karašica, LAG Vuka-Dunav, LAG Strossmayer) sa kojima se planira provedba projekta vezano uz razvoj lokalnih proizvoda sa dodanom vrijednosti, kao i sa LAG-ovima sa područja Istre i Dalmacije (LAG Središnja Istra i LAG Adrion) sa kojima se planira međusobno povezivanje regija s ciljem razmjene lokalnih proizvoda i razmjene iskustva u organiziranju lokalnih tržišta.

Projekti suradnje na transnacionalnoj razini mogu se ostvariti s partnerima iz Slovenije, Mađarske i Srbije na temama specifičnih oblika turizma, te primjene novih tehnologija u prodaji lokalnih proizvoda i usluga (e-tržnica).

LAG Baranja ima uspostavljene kontakte s LAG Fruška gora-Dunav u Republici Srbiji i već je načelno dogovoreno proširenje suradnje.

U dogovorima s prethodno navedenim potencijalnim partnerima definirana su sljedeća područja suradnje:

1. Brendiranje lokalnih proizvoda sa dodanom vrijednosti
2. Potpora inovacijama osnivanjem edukacijskih centara za stjecanje novih stručnih znanja i vještina za razvoj poljoprivrednih proizvoda.
3. Razvoj ruralnog turizma i jačanje svijesti o prepoznatljivosti područja.
4. Povezivanje regija i razmjena iskustva u razvoju lokalnih proizvoda i lokalnih tržišta
5. Očuvanje tradicijske i kulturne baštine na području LAG-a

Projekte suradnje priprema Ured LAG-a, a odobrava ih Glavni odbor LAG-a Baranja koji preuzima odgovornost za provjeru kriterija prihvatljivosti i ostalih bitnih zahtjeva za pripremu i provedbu projekata suradnje.

3.7. Usklađenost sa strateškim dokumentima više razine

Područje LAG-a Baranja sastavni je dio nacionalnog prostora Republike Hrvatske i istodobno sastavni dio OBŽ. LRS LAG-a Baranja pripremljena je i izrađena u cilju provedbe dijela mjera iz PRR na razini LAG-a kako bi se potaknuo ruralni razvoj. Zbog toga su strateški ciljevi, prioriteti i mjere LRS LAG-a Baranja usklađeni s prioritetima i mjerama iz PRR, te razvojnim planovima višeg reda, odnosno s nadređenim strateškim dokumentima i to: strategijom Europe 2020 - Strategija za pametan, održiv i uključiv rast, odnosno Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU te Županijskom razvojnom strategijom Osječko-baranjske županije 2011.-2013. (s produženim rokom trajanja do izrade novog strateškog dokumenta). Strateški ciljevi ruralnog razvoja koji doprinose strategiji Europe 2020 za pametan, održiv i uključiv rast postižu se kroz 6 prioriteta Europske unije a određeni su Provedbenom uredbom Komisije (EU) br. 808/2014 od 17. srpnja 2014. godine, a koja su prethodno definirana u Uredbu (EU) br. 1305/2013 Europskog parlamenta od 17. prosinca 2013. godine.

Povezanost strateških ciljeva LRS LAG-a Baranja s prioritetima PRR koji se naslanja na Zajedničku poljoprivrednu politiku EU, te s Županijskom razvojnom strategijom Osječko-baranjske županije prikazana je u tablici.

Tablica 3. Povezanost strateških ciljeva LRS s dokumentima više razine

Strateški ciljevi LAG-a 2014.-2020.	Prioriteti LAG-a za ostvarenje strateških ciljeva	Prioritet ZPP Provedbena uredba Komisije EU br. 808/2014	Fokus područje	Županijska razvojna strategije OBŽ
Cilj 1. <i>Stvaranje uspješnog i konkurentnog gospodarstva i razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti</i>	Prioritet 1.1. Unaprjeđenje i jačanje poslovanja poljoprivrednih gospodarstava Prioritet 1.2. Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti	Prioritet 2. Prioritet 5. Prioritet 3.	2A, 5D, 5C, 3 A	Cilj 2. <i>Razvoj konkurentnog gospodarstva</i> Prioritet 2.1. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva i poticanje ulaganja Prioritet 2.2. Razvoj konkurentne poljoprivrede
Cilj 2. <i>Diversifikacija poljoprivrednih djelatnosti</i>	Prioritet 2.1. Diversifikacija djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima	Prioritet 6. Prioritet 3.	6 A 3A	Cilj 2. <i>Razvoj konkurentnog gospodarstva</i> Prioritet 2.3. Razvoj ruralnog prostora Mjera 2.3.2. Poticanje diversifikacije gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima Prioritet 2.5. Razvoj kontinentalnog turizma, Mjera 2.5.1. Objedinjavanje i unaprjeđenje turističke ponude; Mjera 2.5.6. Razvoj svih oblika kontinentalnog turizma s naglaskom na ruralni turizam
Cilj 3. <i>Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama</i>	Prioritet 3.1. Podizanje društvenog standarda, kvalitete života i socijalne uključenosti stanovništva u ruralnim sredinama	Prioritet 6	6B	Cilj 1. Održivi razvoj i unaprjeđenje prostora Prioritet 1.1. Održivo gospodarenje prostorom; Mjera 1.1.2. Unaprjeđenje sustava prostornog uređenja i gradnje na načelima održivog razvitka

Provedba LRS doprinijet će postizanju ciljeva PRR za razdoblje 2014.-2020. i prijelazno razdoblje 2021. i 2022. godine korištenjem CLLD/LEADER metode kroz:

- podršku ruralnom razvoju putem lokalnih inicijativa i partnerstava
- poticanje politike ruralnog razvoja
- podizanje svijesti lokalnog stanovništva korištenjem pristupa „odozdo prema gore“ u pripremi, izradi i provedbi LRS
- podizanje razine informiranosti, prijenosa znanja i inovacija ruralnog stanovništva u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima
- promicanje društvene uključenosti ruralnog stanovništva
- gospodarskog, društvenog i kulturnog razvoja ruralnih područja

- diversifikaciju gospodarskih aktivnosti u nepoljoprivrednim djelatnostima uz stvaranje novih radnih mjesta u ruralnim sredinama
- podizanju društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama
- provedbom horizontalnih ciljeva ZPP kroz integraciju i inovacije uz stjecanje novih znanja i vještina korištenjem obnovljivih izvora energije

Županijska razvojna strategija Osječko-baranjske županije 2011.-2013. godine kojoj je produžen rok valjanosti do izrade novog strateškog dokumenta u potpunosti je usklađena s nacionalnim strateškim dokumentima koji su izrađeni i doneseni na razini RH. To se prije svega odnosi na Nacionalni strateški referentni okvir 2012.-2013. godine, te na operativne programe: Operativni program konkurentnost i kohezija (OPKK), Operativni program učinkoviti ljudski resursi (OPULJR) i Strategija razvoja turizma u Republici Hrvatskoj do 2020. godine koje su bile podloga kako bi RH mogla koristiti sredstva iz Europskih strukturnih investicijskih fondova.

Prilikom definiranja razvojnih strateških ciljeva i prioriteta u LRS vodilo se računa o njihovoj usklađenosti i povezanosti sa strategijama i programskim dokumentima na europskoj, nacionalnoj i regionalnoj razini. Povezanost razvojnih prioriteta, mjera i planiranih projekata vidljiva sa ostalim strateškim dokumentima prikazana je u tablicama koje se daju ***u prilogu II strategije, Tablica 2, Tablica 3, Tablica 4, Tablica 5, Tablica 6.***

4. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS

4.1. Opis sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi LRS

Proces izrade LRS u LAG-u Baranja započeo u rujnu 2016. godine, odmah nakon donošenja odluke APPRR-a o odobravanju potpore iz Podmjere 19.1. "Pripremna pomoć" u iznosu 42.000,00 EUR za izradu LRS za razdoblje 2014.-2020. i odabira vanjskog konzultanta Udruge za kreativni razvoj Slap iz Osijeka.

Na prijedlog konzultanta formirana je radna grupa za izradu LRS od 13 članova u čijem je sastavu 5 članova GO koji imaju iskustvo u pripremi i provedbi projekta, 5 vanjskih suradnika čije profesionalno iskustvo je vezano uz izradu projekta i strateških dokumenta, voditelj Ureda LAG-a Baranja koji ima profesionalno iskustvo u financijskom dijelu pripreme i provedbe projekta i strateških dokumenta, kao i dva stručna suradnika zaposlena u Uredu LAG-a s iskustvom u pripremi i provedbi projekta iz civilnog sektora. Vanjski konzultant je u suradnji s Uredom LAG-a izradio plan provedbenih aktivnosti i uključivanja lokalnih dionika u proces izrade LRS u kojem je prikazan hodogram planiranih aktivnosti s kratkim opisom metodologije rada i sadržaja pojedinih aktivnosti po fazama izrade. Plan provedenih aktivnosti na izradi LRS sa svim potrebnim informacijama o broju i opisu provedenih aktivnosti, broju sudionika na radionicama kao i uključenosti dionika putem web stranica i ostalih medija dan je *prilogu II (Tablica 7 i Tablica 8)*.

U procesu izrade LRS provedene i osmišljene aktivnosti omogućile su sudjelovanje različitih interesnih skupina, primjenom principa "odozdo prema gore" po načelima LEADER pristupa. Kroz ovakav pristup u izradi LRS omogućeno je širem krugu ljudi sudjelovanje u definiranju specifičnih obilježja, potencijala i prepoznatljivosti područja LAG-a, ukazivanje na probleme i potrebe sa kojima se susreću u poslovanju i svakodnevnom životu kao i sudjelovanje u utvrđivanju mjera i prijedloga za rješavanje prepoznatih problema.

Suradnjom različitih sektora na izradi strategije, međusektorskim povezivanjem lokalnih, regionalnih i nacionalnih institucija nastojalo se stvoriti temelje za zajednički održivi razvoj područja. Stvorena je i baza projektnih ideja sa prijedlogom mogućih rješenja za razvoj područja LAG-a koje se u narednom razdoblju mogu realizirati kroz provedbu zajedničke LRS.

Uključivanje lokalnih dionika i zajednice u proces izrade LRS strategije provodilo se kroz informiranje, konsultacije i osnaživanje na radionicama. Održano je ukupno 16 radionica na kojima su dionici uključeni u proces izrade LRS kroz seminare - radionice na kojima su rađene analize postojećih snaga i slabosti potrebne za izradu SWOT analize, kroz razgovore s lokalnim dionicima kako bi se utvrdili problemi i prijedlozi rješenja u svrhu stvaranja projektnih ideja, kroz upoznavanje sa projektnim obrascem putem kojeg su kroz dostavljene projektne prijedloge lokalni dionici utjecali na odabir mjera i definiranje ciljeva za provedu LRS.

Informiranje dionika provodilo se tijekom cijelog razdoblja pripreme i izrade LRS. Dionici su cijelo vrijeme bili informirani o napretku pripreme i izrade strategije putem web stranice LAG-a Baranja, putem radio Baranje, te pozivanjem i uključivanjem na organizirane sastanke i radionice na kojima su pružene informacije o tijeku procesa izrade.

Konzultacije s dionicima vršene kroz organiziranje razgovore s fokus grupama, na info danima s ciljanim skupinama, organiziranim zbog prikupljanja povratnih informacija vezano za izradu LRS, kao i pružanja pomoći kod pripreme i izrade projektnih prijedloga potrebnih za formiranje baze projektnih ideja.

Osnaživanje dionika provodilo se aktivnim sudjelovanjem na radionicama u postavljanju temeljnih elemenata strategije (SWOT analiza, problemi, razvojne mogućnosti i strateške smjernice), a na radionicama sa ciljnim skupinama na temu "Kako razviti prepoznatljiv baranjski proizvod" dionici su imali priliku prezentirati svoje proizvode i sudjelovati u

stvaranju ideje o provođenju pilot projekta za razvoj lokalnih proizvoda. Obzirom na veliku medijsku popraćenost ovih radionica sa ciljnim skupinama i više video snimaka napravljenih na tim radionicama, lokalni dionici, sudionici ovih radionica, doista su postali aktivni sudionici u izradi LRS.

U nastavku se daje prikaz organiziranih radionica sa lokalnim dionicima na izradi LRS kao i broj sudionika:

- u razdoblju 15.10. do 22.10.2015.godine organizirane su 4 sektorske radionice na kojima je rađena analiza razvojnih potreba i potencijala, izrada SWOT analize i prijedloga za rješavanje problema, uključeno je ukupno 73 sudionika, informaciju putem web stranice LAG-a dobilo je 1118 osoba;
- u razdoblju od 24.11. 2015. godine do 15.01.2015. godine organizirano je 9 radionica u JLS, na kojima su razmatrane lokalne prilike i razvojne mogućnosti, rađena je dopuna SWOT analiza prethodno napravljenih na sektorskim radionicama i vođena je rasprava o projektnim idejama za rješavanje problema pojedinih općina, na radionicama je uključeno ukupno 169 sudionika; informaciju putem web stranice LAG-a i drugih mrežnih stranica dobila je 2071 osoba;
- javni poziv za prikupljanje projektnih ideja objavljen je 28.12.2015. godine i trajao je do 01.03.2016. godine, putem web stranice informaciju je dobilo 723 osobe, a putem radio Baranje minimalno 1000 osoba;
- 19. i 20. siječnja 2016. godine organizirane su 2 radionice sa ciljnim skupinama i predstavnicima Ministarstva poljoprivrede na temu "Kako razviti prepoznatljivi baranjski proizvod" na kojima su predstavljene prednosti udruživanja i uključivanja u sustav kvalitete poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, a u oba dana uključeno je 72 sudionika. Informaciju je putem više mrežnih stranica dobilo 1279 osoba, a video materijali sa radionica emitirani su u više navrata na STV, Osječkoj televiziji i HRT 4, stoga procjenjujemo da je informaciju putem TV mreža dobilo minimum 5.000 osoba;
- u razdoblju 26.01. do 15.02. 2016. godine organizirane su 3 radionice u sklopu info dana na temu "Kako pripremiti projektnu ideju" za pomoć pri izradi projektnih ideja i prijedloga na kojima je sudjelovalo ukupno 37 osoba, informaciju putem mrežnih stranica dobilo je 925 osoba;
- u razdoblju od 28.12.2015. do 28.02. 2016. godine provedeno je oko 20 individualnih razgovora i konzultacija sa predstavnicima iz civilnog sektora i malim poljoprivrednim proizvođačima vezano za izradu projektnih prijedloga.

Za cijelo vrijeme provedbe aktivnosti na uključivanju lokalnih dionika u izradu LRS, zaposlenici Ureda LAG-a i dio radne grupe radili su na prikupljanju podataka za analizu područja, izradi izvještaja sa radionica, prikupljanju projektnih prijedloga i davanju potrebnih informacija vezano za izradu projektnih prijedloga.

Radna grupa za izradu LRS održala je ukupno četiri radna sastanka sa konzultantom u razdoblju od 13.10.2015. godine do 18. 04. 2016. godine na kojima su provedene slijedeće aktivnosti: utvrđen je plan rada za izradu LRS, rađena je revizija analize stanja i SWOT analize, utvrđeni su ključni problemi i strateške odrednice, napravljena je analiza prikupljenih projektnih prijedloga, definirani su strateški ciljevi i prioriteti, definirane su mjere i tipovi operacija i raspodjela sredstava po mjerama, razrađen je pravilnik o odabiru projekta, izrađeni su akcijski plan, financijski plan za provedbu LRS i financijski plan za potrebe ureda LAG-a, određeni su indikatori za ocjenu provedbe projekta, praćenje i evaluacija s izlaznim pokazateljima kao i projekti suradnje.

Proces izrade LRS po pojedinim fazama i u cijelosti prezentiran je članovima GO kao nadležnom tijelu za praćenje procesa izrade LRS i to na sjednicama GO, putem pisanog biltena o tijeku provede mjere 19.1., putem e-maila i web stranice LAG-a na kojoj je prikazan cjelokupni proces izrade LRS. GO na sjednici održanoj 18. 04. 2016. godine donio je odluku

o usvajanju LRS LAG-a Baranja za razdoblje 2014.-2020., a LRS je predstavljena i usvojena na Skupštini LAG-a Baranja održanoj 4. lipnja 2016. godine.

4.2. Opis kvalitete partnerstva

LAG Baranja je partnerstvo predstavnika javnog, civilnog i gospodarskog sektora koje broji ukupno 60 članova. Partnerstvo unutar područja LAG-a obuhvaća 10 JLS: Grad Beli Manastir i općine Bilje, Čeminac, Darda, Draž, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Petlovac i Popovac i Mjesni odbor "Osijek-lijeva obala" kao dio Grada Osijeka smješten na rubnom dijelu Baranje uz rijeku Dravu, na čijem području živi ukupno 40.355 stanovnika smještenih u 54 naselja. U sastavu partnerstava ukupno 14 predstavnika su iz javnog sektora, 24 predstavnika su iz gospodarskog sektora i 22 predstavnika iz civilnog sektora. Način provedbe partnerskih odnosa između članova LAG-a Baranja definiran je odredbama statuta i načelima LEADER pristupa.

U samom procesu izrade LRS, partnerstvo i uključivanje što većeg broja organizacija, je označeno kao prioritet. U proces su bile uključene sve JLS koje su na svom području organizirale sastanke i okupljale ključne dionike iz sva tri sektora. Primjena LEADER pristupa i načela "odozdo prema gore" bila je polazna točka u procesu izrade LRS, a sudjelovanjem lokalnog stanovništva u pripremi i izradi LRS iskorišten je vrijedan resurs u kreiranju buduće ruralne politike na području LAG-a Baranja. Lokalno stanovništvo i predstavnici dionika bili su stalno uključeni tijekom cijelog procesa izrade lokalne razvojne strategije korištenjem interaktivne komunikacije. Međusobnim dijalogom i pregovaranjem, otvorila su se važna pitanja vezana za transparentnost cjelokupnog procesa, kao i procesa donošenja odluka o raspodjeli mogućih financijskih resursa, te međusobnoj podršci.

Kod dionika je podignuta svijest i prepoznate su prilike za udruživanjem lokalnih aktera na zajedničkim projektima, na multisektorskim aktivnostima radi poboljšanja konkurentnosti područja, kao i osjećaj zajedničkog vlasništva, postizanje sinergije i jačanje međusobnog povjerenja.

Proces izrade LRS u svim fazama pratili su i nadzirali članovi GO na svojim sjednicama, putem e-maila i web stranica. U strukturi GO također je vođeno računa o zastupljenosti svih sektora. Javni sektor zastupljen je sa 23,08 %, civilni i gospodarski sektor zastupljeni su sa 76,92 %.

U radnoj grupi za izradu LRS također se vodilo računa o zastupljenosti predstavnika sva tri sektora čime je osigurana unutarnja kohezija u pripremi LRS u kojoj se kroz određene strateške ciljeve nastojalo povezati zajedničke interese cijelog područja LAG-a. To se posebno želi postići provedbom Mjere 16 kroz pilot projekt i formiranje kratkog lanca prodaje, kojima se namjerava obuhvatiti i povezati predstavnike svih sektora na području LAG-a Baranja. Kroz projekte suradnje također se želi osigurati zastupljenost sva tri sektora i razvijati kvaliteta partnerstva na nacionalnoj i transnacionalnoj razini. U izradi LRS kao dio radne grupe sudjelovali su stručnjaci iz Udruge za kreativni razvoj Slap i Regionalne razvojne agencije Slavonije i Baranje.

Važna komponenta međuregionalne i međunarodne suradnje ostvarena je kroz nekoliko aktivnih partnerskih inicijativa:

1. Članstvom u HMRR i aktivnim sudjelovanjem u organizaciji (LAG Baranja kao suorganizator) Prvog ruralnog parlamenta u Belom Manastiru u travnju 2015. godine, te organiziranjem više radionica iz raznih područja ruralnog razvoja (marketing ekoturizma, modeli ruralnog razvoja, modeli socijalnog zapošljavanja i dr.);
2. Partnerstvom sa LAG-om Fruška Gora-Dunav, Općinom Erdut i Poduzetničko razvojnim centrom Općine Erdut, Gradom Dobojem i TZ Baranje koje je rezultiralo

prijavom zajedničkog projekta iz programa ADRION "Digital Tourism - More than Reality".

Partnerstvo je postavljeno i kao jedan od važnih kriterija za procjenu prihvatljivosti i kvalitete pri odabiru projekata za sufinanciranje na natječajima na LAG razini, te je označeno kao jedna od ključnih horizontalnih vrijednosti za sve razvojne projekte.

5. AKCIJSKI PLAN

5.1. Plan provedbe LRS i slijed aktivnosti u ostvarenju ciljeva

Akcijski plan provedbe LRS LAG-a Baranja pokriva razdoblje od 2016. do 2020. godine uključujući i prijelazno razdoblje 2021. i 2022. odnosno do kraja 2025. godine zbog pravila EU n+3. Za razdoblje od 2016. do 2020. godine Akcijski plan je prikazan na polugodišnjoj razini kako bi se osigurale detaljnije informacije o njegovoj provedbi. Aktivnosti za prijelazno razdoblje od 2021. do 2022. godine prikazane su na godišnjoj razini. Razdoblje provedbe 2023/2025 prikazano je skupno budući se radi o provedbi projekata koji su ugovoreni do 31.12.2020. godine, a njihova provedba nije završena, ili će biti ugovoreni u prijelaznom razdoblju 2021. i 2022. godine, a provedba će trajati do 2025. godine.

Na razini svake mjere, odnosno tipa operacije iz PRR prikazane su 4 skupine aktivnosti:

1. priprema, raspisivanje i provedba natječaja - (PIN)
2. provedba projekata - (PIP)
3. monitoring provedbe - (M)
4. evaluacija provedbe - (E)

LAG Baranja većinu svojih aktivnosti planira provesti u razdoblju od 2017.-2022. godine. U kasnijim razdobljima naglasak se stavlja na praćenje i procjenu uspješnosti provedbe projekata, odnosno praćenje i procjenu uspješnosti provedbe ove LRS.

Akcijski plan na razini svake mjere, odnosno tipa operacije iz PRR prikazuje planirani udio alokacije iz proračuna LRS za podmjere 19.2., planirani broj realiziranih projekata i očekivane pokazatelje rezultata. Pokazatelji učinka daju se na razini svakog cilja iz LRS. Akcijskim planom obuhvaćena je provedba 88 projekata u okviru podmjere 19.2. Za realizaciju strateškog Cilja 1: Stvaranje uspješnog konkurentnog gospodarstva i lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti planira se provesti 68 projekata što čini 73,83 % alokacije iz podmjere 19.2.. Realizacija strateškog Cilja 2: Diversifikacija poljoprivrednih djelatnosti planira se ostvariti kroz provedbu 5 projekata što čini 12,75 % alokacije iz podmjere 19.2., dok se za realizaciju strateškog Cilja 3: Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama planirana provedba 15 projekata što čini 13,42 % ukupne alokacije.

Akcijski plan prikazan je u **Tablici 4.**

Strateški cilj/Prioritet	Mjera /Tip operacije	Odgovorni za provođenje	2016 / 2017	1-6 2018	7-12 2018	1-6 2019	7-12 2019	1-6 2020	7-12 2020	2021	2022	2023 / 2025	% sred-stava	broj projek ata	Pokazatelji rezultata	Pokazatelji učinaka	
Cilj 1. Stvaranje uspješnog konkurentnog gospodarstva i razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti																	
Prioritet 1.1. <i>Unaprjeđenje i jačanje poslovanja malih PG</i>	Mjera 1.1.1. Potpora povećanju konkurentnosti i tržišne učinkovitosti <i>TO 4.1.1. Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti PG</i>	Korisnici projekta/ LAG Baranja					PIN			PIN			23,22	15	minimum 15 PG koristilo je potporu za rekonstrukciju i modernizaciju gospodarstva	15 PG unaprijedilo je svoje poslovanje korištenjem potpora iz Mjere 4.1.	
									PIP	PIP	PIP	PIP					PIP
								M		M	M	M					M
								E		E	E	E					E
	Mjera 1.1.4. Potpora osnaživanju postojećih mikro i malih PG <i>TO 6.3.1. Potpora razvoju malih PG</i>	Korisnici projekta/ LAG Baranja		PIN		PIN				PIN			50,61	53	minimum 53 malih PG koristilo je potporu za razvoj i jačanje gospodarstva	53 malih PG moderniziralo je poslovanje ili povećalo ekonomsku snagu na gospodarstvu korištenjem potpore iz Mjere 6.3. 1 PG stvorio je uvjete za proizvodnju proizvoda sa dodanom vrijednosti stvoreno je ili očuvano 15 radnih mjesta na PG korištenjem potpora iz PRR	
									PIP	PIP	PIP	PIP					PIP
								M		M	M	M					M
								E		E	E	E					E
Prioritet 1.2. <i>Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti</i>	Mjera 1. 2.1. Potpora poljopr. za ulaganje u proizvodnju proizvoda s dodanom vrijednosti <i>TO 4.2.1. Povećanje dodane vrijednosti poljopr. proizvodima</i>	Korisnici projekta/ LAG Baranja					PIN			PIN			0	0	nema ostvarenih pokazatelja rezultata po ovoj mjeri	ukupno je investirano 73,83 % ukupnih sredstava za provedbu LRS za provedbu cilja 1	
									PIP	PIP	PIP	PIP					PIP
								M		M	M	M					M
								E		E	E	E					E
Cilj 2. Diversifikacija poljoprivrednih djelatnosti																	
Prioritet 2.1. <i>Diversifikacija djelatnosti na PG</i>	Mjera 2.1.1. Potpora razvoju ruralnog turizma i nepoljoprivrednih usluga <i>TO 6.4.1. Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima</i>	Korisnici projekta/ LAG Baranja								PIN	PIN				Najmanje 5 PG koristilo je potporu za ulaganje u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti	5 PG razvila su postojeću ili su pokrenula novu nepoljoprivrednu djelatnost korištenjem potpore iz PRR stvoreno je ili očuvano minim. 5 radnih mjesta ukupno je investirano 12,75 % sredstava LRS, Mjere 19.2. za realizaciju Cilja 2	
											PIP	PIP	PIP	PIP			
												M	M	M			
												E	E	E			

Strateški cilj/Prioritet	Mjera /Tip operacije	Odgovorni za provođenje	2016 / 2017	1-6 2018	7-12 2018	1-6 2019	7-12 2019	1-6 2020	7-12 2020	2021	2022	2023 / 2025	% sred-stava	broj realizi ran. projek ata	Pokazatelji rezultata	Pokazatelji učinaka	
Cilj 3.-Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama																	
Prioritet 3.1. <i>Podizanje društvenog standarda, kvalitete života i socijalne uključenosti stanovništva u ruralnim sredinama</i>	Mjera 3.1.1. Potpora za ulaganja u društvenu infrastrukturu i proširenje lokalnih temeljnih usluga TO 7.4.1. Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezane infrastrukture	Korisnici projekta/ LAG Baranja			PIN		PIN						13,42	15	15 subjekata iz civilnog i javnog sektora koristilo je potporu za ulaganje u razvoj društvene i javne infrastrukture	provedeno je minimalno 15 projekata na uređenju društvenih objekata, javnih površina i drugih sadržaja iz Mjere 7.4.1 minimalno 10% lokalnog stanovništava će se koristiti novom društvenom ili javnom infrastrukturom investirano je ukupno 13,42 % sredstava LRS Mjere 19.2. za realizaciju 15 malih projekata društvene i javne infrastrukture za realizaciju Cilja 3	
						PIP	PIP	PIP	PIP	PIP	PIP						
								M		M	M	M					M
								E		E	E	E					E

5.2. Procjena broja projekata i potrebnih sredstava

LAG Baranja je tijekom pripreme ove LRS raspisao javni poziv za dostavu projektnih prijedloga za provedbu u programskom razdoblju 2014.-2020. godine. Na javni poziv je dostavljeno ukupno 126 projektnih prijedloga. Nakon prikupljanja projektnih prijedloga i svrstavanja u bazu projektnih ideja proveden je selekcijski postupak i odabrani su projektni prijedlozi koji udovoljavaju kriterijima za provedbu u okviru ove LRS. Na temelju odabranih projekata sastavljen je prijedlog mjera i alokacije sredstava po mjerama, odnosno tipovima operacija za provedbu LRS. Glavni odbor LAG-a Baranja izvršio je procjenu broja projekata, odabranih mjera i tipova operacija kao i procjenu potrebnih sredstava za provedbu tih projekata iz proračuna LRS za podmjere 19.2. Također je izvršio procjenu broja projekata suradnje za provedbu podmjere 19.3. Kao ukupni iznos potrebnih sredstava za provedbu projekata iz podmjere 19.2. i podmjere 19.3. korišten je iznos sredstava preuzet iz Ugovora o dodjeli sredstava odabranom LAG-u broj 5756 od 08. veljače 2017. godine²⁰ (u daljnjem tekstu Ugovor o dodjeli sredstava odabranom LAG-u) potpisan sa APPRRR-om kao i iz Aneksa Ugovora o dodjeli sredstava odobrenom LAG-u br. 2 kojim su LAG-u Baranja naknadno odobrena sredstva po sistemu nagrađivanja u iznosu od 1.330.956,00 HRK za provedbu aktivnosti u Podmjeri 19.2, tako da je ukupni iznos sredstava dodjeljen za financiranje LRS LAG-a Baranja povećan sa 8.943.096,33 HRK na 10.274.052,33 HRK.

Aneksom Ugovora o dodjeli sredstava odobrenom LAG-u br. 3 od 13. travnja 2021. godine KLASA: 440-12/16-19-02-01/0028 URBROJ: 343-1603/01-21-101 LAG-u Baranja povećana su ukupna sredstva za provedbu LRS na 15.116.956,55 HRK u koji iznos su uključena dodatna sredstva za prijelazno razdoblje za 2021. i 2022. godinu u ukupnom iznosu 4.842.904,22 HRK čemu je za Podmjeru 19.2 odobren iznos od 3.613.641,31 HRK, a za Podmjeru 19.3 iznos 180.682,07 HRK.

Uključivanjem naknadno odobrenih sredstava za financiranje LRS i sredstava za prijelazno razdoblje 2021. i 2020. godine i rasporedom za financiranje novih projekata došlo je do promjene u strukturi i broju planiranih projekata u pojedinim mjerama, odnosno tipovima operacija. Procjena broja projekata i potrebnih sredstava nakon uključivanja dodatnih nagradnih sredstava i sredstava za prijelazno razdoblje 2021. i 2022. godine u LRS prikazana je u tablici.

²⁰ LAG-u Baranja je prema Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u broj 5756 od 08. veljače 2017. godine Agencija za plaćanja dodijelila sredstva javne potpore za sufinanciranje prihvatljivih aktivnosti /troškova u najvišem iznosu od 8.943.096,33 HRK za provedbu Podmjere 19.2, Podmjere 19.3 i Podmjere 19.4.

Tablica 5. Procjena broja projekata i potrebnih sredstava

Mjera iz LRS	Tip operacije iz PRR	Iznos potpore (EUR)	Udio u 19.2 (%)	Projekti ukupno	Dinamika provedbe projekata po godinama							Ostali izvori sredstava za predfinanciranje
					2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 / 2025	
M 1.1.1	TO 4.1.1	363.442	23,22	15	0	0	10	0	5	0	0	Vlastita sredstva poduzetnika, HBOR, poslovne banke
M 1.1.4	TO 6.3.1	795.000	50,61	53	0	14	16	0	23	0	0	Vlastita sredstva poduzetnika, poslovna banka
M 1.2.1	TO 4.2.1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vlastita sredstva poduzetnika, HBOR, poslovne banke
M 2.1.1	TO 6.4.1	198.323	12,75	5	0	0	0	1	4	0	0	Vlastita sredstva poduzetnika, poslovne banke
M 3.1.1.	TO 7.4.1	209.914	13,42	15	0	12	3	0	0	0	0	Proračuni JLS
Ukupno Podmjera 19.2		1.566.679	100,00	88	0	26	29	1	32	0	0	
Podmjera 19.3 Projekti suradnje 4,4 % od 19.2		69.443	4,4	3		0	1	1	0	1		OBŽ, vlastita sredstva, poslovna banka
SVE UKUPNO		1.636.422		91	0	26	30	2	32	1	0	

Za realizaciju planiranih 91 projekata u vremenskom razdoblju 2017.-2025. od čega 88 iz podmjere 19.2 i 3 projekta iz podmjere 19.3., potrebno je osigurati sredstva za predfinanciranje. LAG Baranja će se aktivno uključivati kod pripreme projekata i pružati pomoć potencijalnim prijaviteljima u osiguravanju sredstava za predfinanciranje kao i potrebnog vlastitog udjela sredstava u projektu. U tom smislu LAG Baranja vršit će pregovore sa poslovnim bankama, HBOR-om kako bi pomogao u osiguravanju potrebnih sredstava za predfinanciranje projekata, odnosno potrebnih pisama namjere za predfinanciranje od strane banaka. Kod projekata iz tipa operacije 7.4.1 gdje se kao prijavitelji mogu pojaviti udruge, LAG Baranja će vršiti pregovore sa načelnicima pojedinih JLS kako bi se na vrijeme osigurala sredstva za predfinanciranje projekata iz proračuna JLS. Za financiranje projekata suradnje iz Podmjere 19.3. u kojima će LAG biti prijavitelj, koristit će se vlastita sredstva i sredstva pozajmica iz OBŽ-a, odnosno poslovne banke

6. NAČIN PRAĆENJA I PROCJENE PROVEDBE STRATEGIJE

6.1. Opis praćenja provedbe strategije

Svrha praćenja provedbe LRS je dobivanje povratnih informacija o vlastitom napretku LAG-a i koliko se LAG približava svojim zacrtanim ciljevima. Zbog toga je bitno uspostaviti transparentan, jednostavan i pristupačan sustav praćenja. Postupak praćenja provedbe usko je povezan s postupkom evaluacije jer osigurava nužne osnovne informacije za periodičnu evaluaciju napretka provedbe LRS.

Praćenje provedbe LRS organiziraju i provode Ured LAG-a Baranja i **Odbor za praćenje provedbe LRS**-koordinacijsko tijelo koje čine predsjednik LAG-a i tri člana koje odredi Glavni odbor. Članovi Odbora za praćenje trebaju pokrivati sva tri sektora društva.

Ured LAG-a do kraja svake godine priprema Godišnje izvješće o radu LAG-a za prethodnu godinu koje na prijedlog Glavnog odbora usvaja Skupština LAG-a. Godišnje izvješće se dostavlja i Upravljačkom tijelu (Ministarstvo poljoprivrede) u propisanim rokovima na daljnju analizu. U Godišnjem izvješću sadržani su opisi svih aktivnosti i troškova iz prethodne godine, svi natječaji na LAG razini i donesene odluke kao i pregled korištenja dodijeljenih sredstava prema postavljenim prioritetima i ciljevima LRS-a, provedba godišnjeg akcijskog plana, provedba plana monitoringa i rezultati provedbe evaluacijskog plana.

Tako pripremljeno Godišnje izvješće bit će osnova Odboru za praćenje provedbe LRS koji će pratiti i mjeriti napredak u dostizanju ciljeva na temelju svih propisanih indikatora u LRS i o tome sastavljati izvješće za Glavni odbor, odnosno Skupštinu LAG-a.

Cilj izrade redovitih godišnjih izvještaja o praćenju i procjeni provedbe LRS je osiguranje potrebnih informacija kako bi se mogao pratiti napredak u izvještajnim razdobljima te dobio uvid u ostvarene rezultate. Na taj način smanjuje se rizik u provedbi, te se pravovremeno poduzimaju potrebne mjere korekcije ili revizije u slučaju kada je to potrebno.

Proces praćenja i evaluacije napretka provedbe LRS u LAG-u Baranja prikazan je u tablici.

Tablica 6. Praćenje i procjena strategije

Opis aktivnosti	Praćenje strategije	Evaluacija strategije
Odgovorno tijelo	Ured LAG-a, Odbor za praćenje provedbe LRS,	Odbor za praćenje provedbe LRS, Ured LAG-a
Okvir praćenja/vrednovanja	Izlazni pokazatelji u izvještajnom razdoblju Rezultati provedbe i napretka LRS	Pokazatelji rezultata LRS, Pokazatelji učinaka LRS Procjena napretka i procjena učinkovitosti LRS Procjena doprinosa zajedničkom sustavu za praćenje i evaluaciju (CMES/CMEF)
Razdoblje izvještavanja	Godišnje	Godišnja Dvogodišnja 2017/2018, (pomaknuto na razdoblje 2017/2019) Dvogodišnja 2020/2021 Dvogodišnja 2022/2023 Finalna
Tijelo koje usvaja i odobrava izvješća	Glavni odbor	Skupština
Svrha izvješća	Poboljšanje mehanizma provedbe LRS	Procjena rezultata LRS Procjena učinaka LRS

	Kvalitetni podaci za izradu godišnjeg Akcijskog plana Izrada godišnjeg plana rada LRS Smanjenje rizika i veća mogućnost za pravovremene korekcije Bolji položaj za financiranje projekata i rada LAG-a	Procjena održivosti LRS Revizija strategije
Metode	Izrada Plana monitoringa Izrada monitoring dokumentacije Redovito prikupljanje podataka s terena o provedi projekata (baza korisnika i projekata sa ključnim pokazateljima) Analiza podataka, praćenje dinamike i plana ostvarenja	Izrada plana evaluacije (određivanje metodologije, uključenih dionika, evaluacijskih pitanja i kriterija) Vrednovanje rezultata polugodišnjih izvještaja o praćenju Vrednovanje rezultata, pokazatelja i učinaka provedbe LRS Procjena održivosti LRS Preporuke za odabrana područja vrednovanja
Sustav pripreme i prikupljanja podataka	APPRRR, FINA, HOK, HZZ, HPA-Savjetodavna služba HGK-Podružnica Osijek TZ Baranje, TZ Bilje i TZ Draž Knjigovodstveni i drugi podaci korisnika i ostali relevantni izvori (baze, studije i istraživanja)	APPRRR LAG Baranja Ostale javne institucije Korisnici
Sustav informiranja i obavještanja javnosti	Izjave i priopćenja za medije Izvještaji o provedbi LRS za članove i upravna tijela LAG-a Relevantna strukovna i javna događanja	Izjave i priopćenja za medije Izvještaji o provedbi LRS za članove i upravna tijela LAG-a Web portali LAG-a i članica Relevantna strukovna i javna događanja

Pored godišnjih izvješća, Ured LAG-a će provoditi interno praćenje i procjenu provedbe LRS na kraju svake poslovne godine prilikom pripreme Akcijskog plana za sljedeću godinu.

Za evaluaciju strategije, Ured LAG Baranja pripremiti godišnja izvješća s rezultatima i učincima provedenih projekata. Nakon prvog dvogodišnjeg razdoblja 2017/2018, a koje je zbog kašnjenja u provedbi LRS i izmjene Pravilnika za provedbu M 19 pomaknuto do kraja 2019. godine (2017./2019.) izrađuje se interno izvješće, odnosno samoevaluacija koja temeljem postignutih rezultata i učinaka daje preporuke za moguće dopune, odnosno izmjenu strategije. Sljedeće dvogodišnje izvješće pokriva razdoblje 2020/2021, nakon čega slijedi izvješće za razdoblje 2022/2023 i ujedno označava kraj provedbe strategije. Finalno izvješće obuhvatit će cjelokupno razdoblje provedbe te ujedno sagledati učinke dvije godine nakon realizacije projekata, kako bi se dobila potpunija slika o učincima ove LRS.

Sukladno zakonodavstvu EU na razini LAG-a Baranja pratit će se doprinos provedbe LRS zajedničkom sustavu za praćenje i evaluaciju (CMES/CMEF) kako bi se osigurali potrebni podaci za procjenu uspješnost provedbe ZPP na razini EU.

6.2. Indikatori za mjerenje učinaka provedbe LRS

LAG Baranja će tijekom provedbe LRS kontinuirano prikupljati i pratiti podatke o učincima pojedinih mjera i uspoređivati ih s planiranim pokazateljima uspješnosti, odnosno indikatorima za mjerenje učinaka koji su prikazani u tablici.

Tablica 7. Indikatori za praćenje učinka provedbe LRS

Ciljevi	Pokazatelji uspješnosti/Indikatori	Ciljna vrijednost do 2023.	Ciljna vrijednost do 2025.	Izvor provjere
<i>Cilj 1. Stvaranje uspješnog konkurentnog gospodarstva i razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti</i>	Broj PG koja su unaprijedila svoje poslovanje investiranjem	10	15	Potpisani ugovor sa APPRRR, evidencija LAG-a
	Broj malih PG koja su modernizirala gospodarstvo ili povećala ekonomsku snagu	53	53	Potpisani ugovori sa APPRRR, evidencija LAG-a
	Broj sačuvanih ili otvorenih novih radnih mjesta	10	15	Evidencija PG, evidencija LAG-a
<i>Cilj 2. Diverzifikacija poljoprivrednih djelatnosti</i>	Broj provedenih projekata za pokretanje i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti	1	5	Potpisani ugovor sa APPRRR, evidencija LAG-a
	Broj sačuvanih ili otvorenih novih radnih mjesta	1	5	Evidencija PG, evidencija LAG-a
<i>Cilj 3. Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama</i>	Broj novih sadržaja društvene infrastrukture, tematskih puteva	15	15	Podaci iz JLS, podaci iz udruga, evidencija LAG-a
	Udio stanovnika korisnika poboljšane društvene infrastrukture	10%	10%	Procjena JLS, procjena udruga

Za uspješno praćenje učinaka provedbe LRS i efikasno ispunjavanje svih zadanih izazova u provedbi LRS, LAG Baranja će već u fazi pripreme provedbe uspostaviti **bazu podataka svih projekata**. Ured LAG-a će prikupljati i pohranjivati informacije na temelju dokumenata dostavljenih prilikom prijave na lokalni natječaj LAG-a, koji će se kasnije dopunjavati za sve projekte koji dobiju potporu podacima o plaćanjima, izvještavanju, provedenoj kontroli, financijskom poslovanju i drugo.

LAG Baranja će sustavno pratiti provedbu odobrenih projekata te redovito pomagati nositeljima projekata u periodičnom izvještavanju APPRRR-u o napretku provedbe projekta. U tu svrhu LAG će redovito prikupljati podatke na terenu od korisnika potpore koji su potrebni za redovito godišnje izvještavanje i praćenje te evaluaciju napretka provedbe LRS.

LAG Baranja će odrediti osobu koja će biti odgovorna za provedbu praćenja i vrednovanja LRS. Aktivnosti koje su vezane uz pripremu i osiguranje podataka za godišnji izvještaj prema APPRRR osigurat će zaposlenici ureda LAG-a. Za aktivnosti vrednovanja po potrebi će se uključivati ili će evaluaciju u cijelosti provesti vanjski stručnjaci. U procesu praćenja i evaluacije slijedit će se sve dostupne upute i pravilnici o provedbi Mjera iz PRR RH za razdoblje 2014.-2020. godine i prijelazno razdoblje 2021. i 2022. godine.

7. OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE LRS

7.1. Ljudski i upravljački kapaciteti LAG-a

LAG Baranja trenutno broji 60 članova koji ujedno čine skupštinu udruge. Popis trenutnih članova LAG-a Baranja sa specifikacijom prema sektorskoj pripadnosti dostavlja se u prilogu strategije (*Tablica 9 u Prilogu II strategije*).

Sposobnost upravljanja javnim sredstvima predstavlja jedan od ključnih uvjeta za uspješnu provedu strategije lokalnog razvoja. LAG Baranja ima veliku odgovornost pri odlučivanju o izboru ponuđenih projekata koji trebaju dovesti do realizacije temeljnih ciljeva ove LRS. Posebno se vodilo računa da mehanizmi podrške budu što jednostavniji i dostupni potencijalnim korisnicima. U tu svrhu izrađen je Pravilnik o odabiru projekata za provedbu LRS LAG-a Baranja koji će se koristiti kod odabira projekata za natječaje na LAG razini. Cilj je bio osigurati jasne kriterije raspodjele odgovornosti za transparentno upravljanje javnim sredstvima za financiranje projekata na LAG razini.

Najveću odgovornost za koordinaciju i upravljanje procesima oko provedbe strateških ciljeva, a time i u upravljanju javnim sredstvima ima upravljačka struktura LAG-a Baranja. To je prije svega Predsjednik i GO LAG-a Baranja. Oni će imati najvažniju ulogu u upravljanju javnim sredstvima. Njihova uloga je prvenstveno kontrolna, posebno u načinu provedbe strategije te namjenskom trošenju odobrenih sredstava.

U rad LAG-a Baranja uključeno je više osoba koje imaju dovoljno iskustva u upravljanju javnim sredstvima koje su do sada sudjelovale u izradi ili financiranju projekata lokalnog razvoja kroz IPARD programe i projekte civilnog sektora.

GO broji 9 članova, a među članovima GO LAG-a Baranja nalazi se nekoliko predstavnika iz javnog i gospodarskog sektora koji imaju iskustva u provedbi EU projekata iz programa IPA IIIC i IPARDA korištenjem sredstava za izgradnju poduzetničke i druge infrastrukture, te nekoliko osoba iz civilnog sektora koji imaju potrebna znanja, vještine i iskustva u upravljanju projektnim ciklusima u provedbi EU projekata vezanih uz razvoj zajednice.

LAG Baranja ima ustrojen Ured koji se sastoji od voditelja Ureda i dva LAG administratora koji imaju odgovarajuće kvalifikacije i potrebna iskustva u upravljanju javnim sredstvima. Voditelj Ureda je diplomirani ekonomist s dugogodišnjim iskustvom na radu u bankovnom sektoru na projektima financiranja gospodarskih ulaganja. Na poslovima LAG administratora zaposlene su osobe koje imaju iskustvo u provedbi nekoliko projekata iz sredstava EU iz civilnog sektora..

Prije i tijekom izrade ove LRS u rad Ureda LAG Baranja uključen je veći broj volontera. Riječ je prije svega o mladim osobama, većinom s visokom stručnom spremom, koje su završile obrazovanje za UPC korištenja sredstava iz EU fondova, ali su im potrebna dodatna iskustva da mogu samostalno raditi na poslovima vođenja projektnog ciklusa ruralnog razvoja. Oslanjanje na rad volontera bit će i dalje jedna od strateških odrednica djelovanja LAG-a Baranja. Računovodstveno knjigovodstvene poslove za LAG Baranja obavlja ovlašteni knjigovodstveni servis Zadruga poduzetnička mreža koja je član LAG-a. Sve navedeno pokazuje da LAG Baranja ima dobru kadrovsku strukturu i da je svojim kadrovskim potencijalima sposoban upravljati javnim sredstvima.

7.2. Financijski kapaciteti za provedbu strategije

Financijski kapaciteti za provedbu LRS temelje se na iskorištavanju sredstava koja stoje na raspolaganju LAG-u kroz provedbu podmjere 19.2. Provedba operacija unutar CLLD strategije, podmjere 19.3. Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a“ i podmjere 19.4. „Potpora lokalnom razvoju u okviru inicijative LEADER/CLLD“.

Dio tekućih troškova potrebnih za rad Ureda LAG Baranja ostvarit će se kroz prihode od članarine koja se na razini godine procjenjuje u iznosu od 11.500,00 EUR.

Ugovorom o dodjeli sredstava odabranom LAG-u za potpore u okviru provedbe podmjere 19.2."Provedba operacija unutar CLLD strategije" LAG-u Baranja određen iznos u visini od 910.350,00 EUR, a sukladno odredbama PRR izvršen je izračun potpore za provedbu podmjere 19.3."Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a" u iznosu od 45.517,50 EUR i izračun potpore za provedbu podmjere 19.4."Potpora lokalnom razvoju u okviru inicijative LEADER/CLLD" u ukupnom iznosu od 238.966,88 EUR.

Naknadnim odobravanjem sredstava za provedbu Podmjere 19.2. na temelju Aneksa Ugovora o dodjeli sredstava odobrenom LAG-u br. 2 LAG-u Baranja su odobrena dodatna sredstva za provedbu LRS u iznosu od 1.330.956,00 HRK i to za povećanje sredstava u okviru Podmjere 19.2 za objavljivanje natječaja, dok su sredstva u Podmjeri 19.3. i Podmjeri 19.4. ostala na istoj razini.

Aneksom Ugovora o dodjeli sredstava odobrnem LAG-u br.3 od 13. travnja 2021. godine KLASA: 440-12/16-19-02-01/0028 URBROJ:343-1603/01-21-101 LAG-u Baranja povećana su ukupna sredstva za provedbu LRS na 15.116.956,55 HRK u koji iznos su uključena dodatna sredstva za prijelazno razdoblje za 2021. i 2022. godinu u ukupnom iznosu 4.842.904,22 HRK što uključuje iznos javne potpore za Podmjeru 19.1 u iznosu 100.000,00 HRK, Podmjeru 19.2 u iznosu 3.613.641,31 HRK, Podmjeru 19.3 u iznosu 180.682,07 HRK i Podmjeru 19.4 u iznosu 948.580,84 HRK

Ukupni financijski kapaciteti za provedbu LRS po godinama prikazani su u tablici.

Tablica 8. Financijski kapaciteti za provedbu LRS u EUR

R/b	Opis/godina	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023/ 2025	Ukupno
1	Članarine	11.500	11.500	11.500	11.500	11.500	11.500	11.500	34.500	115.000
2	Mjera 19.1.	26.000	0	0	0	0	7.000	6.242	0	39.242
3	Mjera 19.2.	0	0	377.408	451.096	20.868	717.307	0	0	1.566.679
4	Mjera 19.3.	0	0	0	0	8.000	15.000	25.000	21.443	69.443
5	Mjera 19.4.	8.800	44.700	45.000	59.200	53.800	70.000	70.000	13.075	364.575
I	Ukupno:	46.300	56.200	433.908	521.796	94.168	820.807	130.121	69.018	2.154.939

* u 2016., 2021. i 2022. godini prikazano je i korištenje mjere 19.1.

Podaci iz tablice temelje se na planiranim izvorima iz članarine i sredstava potpore iz EAFRD i pokazuju ukupni financijski kapacitet za provedbu LRS uključujući i prijelazno razdoblje 2021. i 2022. godine.

Proračun očekivanih troškova izrađen je na temelju identificiranja lokalnih potreba sukladno analizi područja i SWOT analizi, te dostavljenih projektnih prijedloga u fazi pripreme LRS koji su stavljeni u bazu projektnih ideja. Pored sredstava javne potpore iz podmjere 19.2. "Provedba operacija unutar CLLD strategije", vodilo se računa i o sredstvima koje će nositelji projekata trebati osigurati iz vlastitih izvora kod onih mjera, odnosno tipova operacija iz PRR kod kojih je intenzitet potpore manji od 100,00 %, te osiguranje vlastitih sredstava kod kojih

je predračunska vrijednost projekta veća od maksimalnog iznosa koji je predviđen za pojedinu mjeru, odnos tip operacije u ovoj LRS. Upravni odbor LAG-a Baranja donio je odluku da najviši iznos potpore po pojedinom projektu može iznositi 25.000,00 EUR, a ovom izmjenom LRS povećan je na 50.000,00 EUR, te je odredio minimalni i maksimalni iznos potpore za svaku pojedinu mjeru što je prikazano pod točkom 3.2.2. Opis mjera za dostizanje ciljeva uključujući definiranje korisnika i kriterija prihvatljivosti. Procjena potrebnih sredstava potpore za provedbu projekata po godinama daje se u nastavku LRS (Poglavlje 8).

7.3. Iskustvo u provedbi LEADER pristupa u programskom razdoblju 2007.-2013.

Iskustva LAG-sa Baranja u provedbi LEADER-a započela su potpisivanjem Ugovora o sufinanciranju LAG-a iz Mjere 202 iz IPARD programa RH 2017-2013 u mjesecu srpnju 2013. godine. Razdoblje provedbe Mjere 202 trajalo je dvije godine. Nakon što je na prvom natječaju za odabir LAG-ova za financiranje, u ožujku 2013. godine sa svojom LRS bio visokopozicioniran na 4 mjestu, LAG Baranja je cijelo razdoblje provedbe Mjere 202 bio među najuspješnijim LAG-ovima u RH. U provedbi Mjere 202 od ukupno odobrenih sredstava u iznosu 900.000,00 kuna LAG Baranja iskoristio je 857.091, 89 kuna, odnosno 95,23 % i time se svrstao među tri najuspješnija LAG-a na prvom natječaju po iskorištenosti sredstava. Ovako visoku iskorištenost sredstava iz IPARD programa Mjere 202, LAG Baranja je ostvario uz pomoć sredstava za predfinanciranje iz kredita Zagrebačke banke d.d., koja je sa OBŽ imala potpisani Sporazum o predfinanciranju projekta EU za udruge uz subvencioniranu kamatu od strane OBŽ. Na taj način je LAG Baranja stekao određena iskustva u odnosima sa bankom vezano za predfinanciranje projekta. U razdoblju provedbe Mjere 202 LAG Baranja se angažirao na izdavanju pisama preporuke za IPARD projekte, pa je tako na području LAG-a odobreno i realizirano 5 projekata iz Mjere 101 uz pomoć izdanih pisma preporuke u vrijednosti 7,5 mil. kuna.

Tijekom provedbe Mjere 202 LAG Baranja proveo je nekoliko edukacija za osposobljavanje zaposlenika, članova i volontera vezano za pripremu i provedbu projekata EU, program Erasmus+, kao i edukaciju za pripremu malih projekata iz mjere 6.3.. Poseban interes volontera i zaposlenika LAG-a bio je na edukaciji za pripremu projekata iz mjere 6.3. i to zbog načina provedbe edukacije na praktičnim primjerima malih poljoprivrednika koji su aktivno sudjelovali u pripremi projekta, na izradi poslovnih planova i prikupljanju dokumentacije. Ovoj model edukacije i pripreme projekata LAG Baranja će prakticirati i u razdoblju provedbe LRS 2014.-2020. jer se pokazao kao dobar model učenja.

Tijekom provedbe Mjere 202 LAG Baranja je kontinuirano provodio promidžbene aktivnosti na području svih JLS i promovirao je LEADER pristup kao metodu kroz koju se na najbolji način mogu provoditi zajednički projekti od interesa za područje LAG-a.

7.4. Iskustvo u provedbi projekata izvan mjere LEADER

Iskustva u provedbi projekata mjere LEADER odnose se na sudjelovanje LAG-a Baranja u provedbi nekoliko projekata iz IPA programa prekogranične suradnje i programa razvoja ljudskih potencijala od kojih su najznačajniji slijedeći projekti:

Projekt "Rural net"- Izrada zajedničke razvojne strategije Baranje iz programa prekogranične suradnje sa Republikom Mađarskom, u kojem je LAG Baranja zajedno sa

Udrugom Slap bio partner na projektu mađarskoj udruzi Manjinska udruga Naši ljudi iz Kozamisleny. Vrijednost projekta iznosila je 146.628 EUR. Kroz ovaj projekt LAG Baranja je stekao prvo iskustvo u primjeni LEADER pristupa kod izrade LRS. Aktivnostima u projektu LAG Baranja je sudjelovao u izradi dvije strategije: Zajedničke razvojne strategije Baranje s hrvatske i mađarske strane i LRS LAG-a Baranja za 2013/2014 godinu koja je izrađena za potrebe natječaja za financiranje LAG-ova u ožujku 2013. godine.

Projekt "**Tourism and LEADER Knowledge Exchange Between Croatia and Slovak Republic**" realiziran u prekograničnoj suradnji sa LAG-om iz Slovačke "Mjesna akčna skupina Chopok juh". Vrijednost projekta iznosila je 39.676 EUR. Ovaj projekt predstavlja primjer transnacionalnog projekta suradnje kakve će LAG provoditi u sklopu ove LRS. Cilj projekta je bio prijenos iskustva i znanja iz LEADER-a sa slovačke strane, a prijenos iskustva u ruralnom turizmu sa hrvatske strane.

Projekt **Eco-educo Park Social Inclusion and Employment Model**, u kojem je LAG Baranja bio partner na projektu zajedno sa Poljoprivrednim fakultetom Osijek, kao nositeljem projekta, Centrom za energiju d.o.o. i Zavodom za zapošljavanje, Područna služba Osijek, kao partnerima. Vrijednost projekta iznosila je 118.418 EUR, a cilj projekta bio je povećanje socijalne uključenosti i zapošljivosti ugroženih i marginalnih skupina i edukacija za pomoćnog radnika u ekološkoj i hortikulturalnoj proizvodnji.

Projekt **Through Partnership to Employment PARTNER-NET** HZZ-a Osijek, u kojem je LAG Baranja sudjelovao kao suradnik na projektu. Vrijednost projekta iznosila je 30.000 EUR, a cilj projekta bio je jačanje kapaciteta Lokalnog partnerstava za zapošljavanje i poticanje rasta zapošljivosti u OBŽ.

Pored navedenih projekta važno je spomenuti da je LAG Baranja u travnju 2015. godine bio suorganizator **Prvog hrvatskog ruralnog parlamenta**. Parlament je održan pod pokroviteljstvom Ministarstva gospodarstva RH i Europskog gospodarskog i socijalnog odbora. Organizatori su bili HMRR, Udruga za kreativni razvoj Slap, LAG Baranja i Grad Beli Manastir, a tema Parlamenta je bila "Kako zadržati mlade u ruralnom prostoru". Prvi hrvatski parlament trajao je tri dana a na njemu aktivno sudjelovalo više od 200 sudionika.

8. FINANCIJSKI PLAN

8.1. Financiranje rada LAG-a (izvori financiranja)

U prethodnim poglavljima opisani su ljudski i upravljački kapaciteti za provedbu LRS, te su prikazani ukupni financijski kapaciteti za provedbu LRS.

Za provedbu ove LRS neophodno je osigurati stabilne i kvalitetne izvore financiranja rada LAG-a Baranja koji će pripremati i raspisivati natječaje, provoditi postupke odabira projekata na natjecajima na LAG razini, te pružati tehničku i drugu pomoć nositeljima odabranih projekata u njihovoj provedbi uz provedbu planiranih projekata suradnje.

Planirani izvori financiranja rada LAG-a Baranja odnose se na prikupljene članarine i ostvarena sredstva potpore iz podmjere 19.4. iz EAFRD. Prikupljeni izvori financiranja za rad LAG-a koristit će se za obavljanje redovnih aktivnosti Ureda LAG Baranja, kao što su usavršavanje i obrazovanje zaposlenika, volontera i članova na području LAG-a i izvan područja LAG-a, na promidžbene aktivnosti, sajmove, seminare i studijska putovanja vezana uz provedbu LRS, te troškove ureda LAG-a i zaposlenika, režijskih i ostalih tekućih troškova.

Planirani izvori financiranja i rashodi rada LAG-a po godinama prikazani su u **Tablici 10 prilogu II strategije**

Tablica 9. Planirani izvori financiranja i rashodi rada Ureda LAG-a

R/b	Opis	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023/ 2025	Ukupno
1.	Prihodi od članarina	11.500	11.500	11.500	11.500	11.500	11.500	11.500	34.500	115.000
2.	EAFRD Podmjera 19.1	26.000	0	0	0	0	7.000	6.242	0	39.242
3.	EAFRD Podmjera 19.3	0	0	0	0	8.000	15.000	25.000	21.443	69.443
4.	EAFRD Podmjera 19.4	8.800	44.700	45.000	59.200	53.800	70.000	70.000	13.075	364.575
5.	Ukupno prihodi	46.300	56.200	56.500	70.700	73.300	103.500	112.742	69.018	588.260
6.	Rashodi	46.300	56.200	56.500	70.700	73.300	103.500	112.742	69.018	588.260

8.2. Financiranje provedbe LRS

Indikativna procjena iznosa koji se planiraju utrošiti za provedbu strategije po mjerama, odnosno ukupno po ciljevima prikazana je u **Tablici 10**. Detaljni prikaz financiranja LRS po godinama dan je u **Tablica 11 prilogu II strategije**.

Tablica 10: Procjena sredstava za provedbu LRS po ciljevima, mjerama i tipovima operacija (u % i eur)

Strateški cilj/Prioritet	Mjera /Tip operacije iz PRR	Alokacija mjere i TO (%)	Ukupno € po TO	Ukupno br. projekata
Cilj 1. Stvaranje uspješnog konkurentnog gospodarstva i razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti (73,83)				
Prioritet 1.1. <i>Unaprjeđenje i jačanje poslovanja malih poljoprivrednih gospodarstava (73,83)</i>	Mjera 1.1.1. Potpora povećanju konkurentnosti i tržišne učinkovitosti TO 4.1.1. Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava	23,22	363.442	15
	Mjera 1.1.4. Potpora osnaživanju postojećih mikro i malih poljoprivrednih gospodarstava TO 6.3.1. Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava	50,61	795.000	53
Prioritet 1.2. <i>Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti (0)</i>	Mjera 1. 2.1. Potpora poljoprivrednicima za ulaganje u proizvodnju proizvoda s dodanom vrijednosti TO 4.2.1. Povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednim proizvodima	0	0	0

Cilj 2. Diversifikacija poljoprivrednih djelatnosti (12,75)				
Prioritet 2.1. <i>Diversifikacija djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima (12,75)</i>	Mjera 2.1.1. Potpora razvoju ruralnog turizma i nepoljoprivrednih usluga TO 6.4.1. Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima	12,75	198,323	5

Cilj 3.-Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama (13,42)				
Prioritet 3.1.-Podizanje društvenog standarda, kvalitete života i socijalne uključenosti stanovništva u ruralnim sredinama (13,42)	Mjera 3.1.1. Potpora za ulaganja u društvenu infrastrukturu i proširenje lokalnih temeljnih usluga TO 7.4.1. Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezane infrastrukture	13,42	209.914	15
UKUPNO UDIO:		100,00	1.566.679	88
		%	<i>apsolutni iznos</i>	
<i>Ukupno financiranje projekta iz Podmjer 19.2</i>		78,31	1566.679	
<i>Projekti suradnje iz Podmjere 19.3 (4,4% od 19.2)</i>		3,47	69.443	
<i>Tekući troškovi i animacija iz Podmjere 19.4 (25% od 19.2 i 19.3)</i>		18,22	364.575	
UKUPNO RASPOLOŽIV IZNOS U €		100,00	2.000.697	

8.3. Procjena potrebnih financijskih sredstava za provedbu projekata i LRS

Rekapitulacija procjene potrebnih financijskih sredstava za provedbu projekata i LRS planirano po godinama prikazana je u tablici.

Tablica 11. Procjena potrebnih sredstava za provedbu projekata i LRS

Izvori prihoda	Godine provedbe/iznosi u €								
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023/ 2025	Ukupno
<i>Provedba projekata LRS-Mjera 19.2.</i>	0	0	377.408	451.096	20.868	717.307	0	0	1.566.679
<i>Projekti suradnje-Mjera 19.3.</i>	0	0	0	0	8.000	15.000	25.000	21.443	69.443
<i>Tekući troškovi Mjera 19.4.</i>	8.800	44.700	45.000	59.200	53.800	70.000	70.000	13.075	364.575
Ukupno sredstav. po godinama	8.800	44.700	422.408	510.296	82.668	802.307	95.000	34.518	2.000.697

9. RIZICI PROVEDBE STRATEGIJE

U provedbi planiranih ciljeva prioriteta i mjera u okviru lokalne razvojne strategije LAG-a Baranja postoje određena razina rizika. Upravljačko tijelo LAG Baranja identificiralo je i izdvojilo ključne vanjske i unutarnje rizike prikazane u tablici kako slijedi:

Tablica 12: Rizici provedbe strategije

VANJSKI RIZICI opis	Mogućnost ostvarenja	Utjecaj	Preventivna aktivnost	Aktivnost ublažavanja/ ispravljanja
1. POLITIČKI ČIMBENICI				
1.1. Sporost u raspisivanju natječaja za zakup poljoprivrednog zemljišta	Srednja	Visok	Učestalija komunikacija s nadležnim tijelima – zajedničko djelovanje sa ostalim LAG-ovima	Revizija akcijskog plana
1.2. Promjena zakona	Srednja	Visok	Stalna suradnja s UT i PT Informiranje o mogućim promjenama	Revizija strategije
2. EKONOMSKI ČIMBENICI				
2.1. Opća gospodarska recesija	Srednja	Srednji	Razmatranje različitih modela primjene LRS, Prilagodba provedbe sukladno resursima i okruženju	Prilagodba LRS novim uvjetima/ korekcija kriterija ispravak stope sufinanciranja.
2.2. Neravnopravan položaj OPG-a i trgovačkih društava kod vrednovanja gospodarskog programa (za trgovačka društva prihvaćeni resursi i povezanih društava)	Srednja	Visok	Učestalija komunikacija s nadležnim tijelima – zajedničko djelovanje sa ostalim LAG-ovima	Prilagodba LRS i racionalizirani planovi Revizija strategije.
2.3. Prekoračenje planiranih rokova izvedbe projekta	Srednja	Visok	Pojačan nadzor nad provedbom projekta	Pravovremeno traženje dostavljanja podataka i dokumentacije o provedbi projekta, kao i otvorena mogućnost savjetovanja.
2.4. Rast cijena	Srednja	Visok	Periodično praćenje makroekonomskih varijabli i plana provedbe LRS.	Prilagodba LRS novim uvjetima
3. SOCIJALNI ČIMBENICI				
3.1. Povećanje razvojnih razlika unutar područja LAG-a	Srednja	Srednji	Posebna pažnja će se usmjeravati prema manje razvijenim područjima.	Češća dostava informacija u manje razvijena područja i obilazak terena, pružanje tehničke pomoći od strane LAG-tima u razradi projektne ideje

3.2. Povećanje broja članova ranjivih skupina	Srednja	Srednji	Praćenje podataka o kretanju stanovnika i broju naknada ranjivim skupinama.	Obilazak terena i pružanje potrebnih informacija, poticanje na zajednički pristup /umrežavanje
4. TEHNOLOŠKI ČIMBENICI				
4.1. Komplikiran i neadekvatan softver za prijavu projekata	Visoka	Srednja	Traženje stalnog i pouzdanog partnera za pružanje usluga tehničke podrške.	Neprekidan razvoj jednostavnih i učinkovitih softverskih rješenja.
4.2. Nepotpune informacije o inovativnoj tehnologiji	Visoka	Srednja	Traženje potrebnih informacija i studijska putovanja.	Suradnja s visoko školskim ustanovama na području Osječko-baranjske županije
5. UNUTARNJI RIZICI				
5.1. Povećano administrativno opterećenje LAG-a	Srednja	Visoka	Stalna obuka osoblja i uska suradnja s UT i PT	Pojačano angažiranje volontera, vanjska savjetovanja
5.2. Konflikti unutar upravljačkog tijela AG-a	Srednja	Visok	Jačanje ljudskih kapaciteta LAG-a uz brzi i transparentan protok informacija.	Jačanje komunikacijskih sposobnosti djelatnika u uredu LAG-a

Navodi iz tablice pokazuju da su vanjski rizici identificirani korištenjem PEST metodologije tj. uvažavani su mogući politički, ekonomski, socijalni, tehnološki i unutarnji čimbenici koji bi mogli utjecati na povećani rizik provedbe strategije.

Upravljačka tijela LAG-a izradit će transparentne procedure kojima će se smanjiti čimbenici rizika, imajući u vidu da se rizik ne može potpuno isključiti. Tim LAG-a Baranja će se kontinuirano informirati o modelima upravljanja rizicima i pripremati preventivne aktivnosti kako bi se navedeni rizici ublažili ili djelomično spriječili u ranoj fazi.

10. ZAKLJUČNA RIJEČ

Lokalna razvoja strategija obuhvaća cjelovit i usklađen skup strateških ciljeva, prioriteta i mjera usmjerenih na poticanje održivog gospodarskog rasta, te unapređenje ekonomskog i društvenog stanja na području LAG Baranja.

LAG Baranja osnovan je 04.02.2010. godine. Sjedište Udruge je u Belom Manastiru, Imre Nagya 2. OIB Udruge je 581280254467. Udruga je uskladila svoj statut i poslovanje sa zakonskim propisima koji reguliraju djelovanje neprofitnih organizacija. LAG Baranja pokriva područje 10 jedinica lokalne samouprave, a čine ga Grad Beli Manastir, Općina Bilje, Općina Čeminac, Općina Darda, Općina Draž, Općina Jagodnjak, Općina Općina Kneževi Vinogradi, Općina Petlovac, Općina Popovac i Mjesni odbor „Osijek - lijeva obala“ u sastavu Grada Osijeka. Područje LAG Baranja smješteno je na krajnjem sjeveroistočnom području Republike Hrvatske. Omeđeno je rijekama Dravom na zapadu i Dunavom na istoku, te hrvatsko-mađarskom granicom na sjeveru i gradom Osijekom na jugu. Zauzima površinu od 1.154 km² na kojoj je 2011. registrirano 40.355 stanovnika. Po svojim općim prirodno-geografskim obilježjima to je pravi panonski prostor, gdje se izdvajaju Bansko brdo s najvišom kotom 243 metra nadmorske visine (danas glavna vinogradarska zona) i Kopački rit, zaštićeno područje u kategoriji parka prirode koji predstavlja jedinstven rezervat u Europi te pruža izuzetne pogodnosti za odmor, rekreaciju, sport i mogućnost razvoja izletničkog i boravišnog turizma. Zbog iznimne prirodne vrijednosti Kopački rit je 1993. godine uvršten na listu područja zaštićenih Konvencijom o vlažnim područjima od međunarodnog značaja. Najznačajniji prirodni potencijal Baranje je kvalitetno, nezagađeno poljoprivredno zemljište i tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji. Na području LAG Baranja obrađuje se 55.630 ha oraničnih površina. Od toga oko 20.000 ha ili više od jedne trećine obrađuje poduzeće Belje. Na području LAG Baranja na dan 31.12.2015. godine je registrirano ukupno 2.929 poslovnih subjekata od čega su 1602 obiteljska poljoprivredna gospodarstva, 685 obrti i 642 trgovačka društva. Većina poslovnih subjekata pripadaju skupini malih poduzetnika koja se bavi proizvodnjom ratarskih kultura, te vinogradarstvom, voćarstvom, povrtlarstvom i ekološkom proizvodnjom, te pružanjem turističkih i ugostiteljskih usluga.

Industrijska proizvodnja na području LAG Baranja najvećim dijelom je vezana za preradu poljoprivrednih proizvoda i proizvodnju hrane. Pretežiti dio industrijske proizvodnje na području Baranje nalazi se u vlasništvu Belje d.d. U sklopu Belja d.d. posluje nekoliko većih pogona: Tvornica mliječnih proizvoda, "Baranjka" pogon za mesne prerađevine, kao i Silosi u Belom Manastiru, Tvornica stočne hrane u Dardi i Vinarija "Beljski podrumi " na području Općine Kneževi Vinogradi.

Područje Baranje susreće se s problemom depopulacije, a negativnom dinamikom izdvajaju se rubne ruralne općine. Demografski porast Grada Belog Manastira odraz je relativne razvijenosti njegove funkcije rada i uslužnih djelatnosti kao područnog središta. Povećanje broja stanovnika u općinama Darda, Čeminac i Bilje posljedica je njihove blizine i povoljne prometne dostupnosti s gradom Osijekom.

Na području LAG Baranja, 30. 12. 2015. godine bilo je 5.815 nezaposlenih osoba, što čini 14,4 posto ukupnog broja stanovnika. U strukturi nezaposlenih prevladavaju žene (54,5 %), te starije osobe od 45 godina s nižim stupnjem obrazovanja koje se teško uključuju na tržište rada i osobe mlađe od 30 godina.

Na temelju rezultata provedene analize područja i rezultata koji su dobiveni na radionicama ključnih dionika, izrađena je i usvojena zbirna SWOT analiza koja u obliku tablice kombinira i sintetizira pokazatelje o stanju i tendencijama na području LAG-a Baranja. U SWOT analizi identificirane su snage i slabosti područja koje se mogu iskoristiti za realizaciju uočenih prilika, te minimizaciju uočenih prijetnji čije se izvorište nalazi u okruženju LAG područja i unutrašnjim generiranim procesima.

U pripremu ove lokalne razvojne strategije, među dionicima se iskristalizirala zajednička vizija razvoja LAG Baranja koja glasi:

„Područje LAG Baranja u kojoj se sklad prirodnog bogatstva, očuvane prirode i tradicijskih vrijednosti uz primjenu novih tehnologija i prepoznate lokalne vrijednosti nude kao raj na dlanu... „

Za realizaciju razvojne vizije definirani su dugoročni, strateški ciljevi razvoja kojima se želi unaprijediti razvoj područja LAG-a Baranja i u velikom stupnju izjednačiti s razvijenim ruralnim područjima Republike Hrvatske i Europske Unije. Strateški ciljevi rezultat su analize postojećeg stanja područja, provedene SWOT analize i zajedničke vizije koja je definirana na temelju stavova, želja i promišljanja lokalnog stanovništva izraženim na organiziranim radionicama te usklađivanja sa strateškim dokumentima višeg reda.

Uvažavajući prioritete u PRR RH i na temelju provedenog procesa utvrđivanja razvojnih potreba LAG-a Baranja definirani su sljedeći strateški ciljevi:

- 1. Stvaranje uspješnog konkurentnog gospodarstva i razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti***
- 2. Diversifikacija poljoprivrednih djelatnosti***
- 3. Povećanje kvalitete života podizanjem društvenog i okolišnog standarda u ruralnim sredinama***

Za svaki od navedenih strateških ciljeva definirani su prioriteti i mjere, kojima je cilj poboljšati i unaprijediti postojeće stanje na području LAG-a Baranje kako bi se osigurao gospodarski rast u skladu s održivim razvojem područja i povećala zapošljivost, te podigla kvaliteta života. Za svaku od mjera daje se i odgovarajući tip operacije iz Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020. godine kojim se planira provedba. Na definiranje strateških ciljeva, prioriteta i mjera utjecali su prikupljeni projektni prijedlozi iz različitih sektora na temelju objavljenog Javnog poziva. Pri definiranju tipova operacija iz PRR prednost se davala onim mjerama koje uvažavaju specifične potrebe područja LAG-a Baranja s naglaskom na tradicionalne baranjske proizvode koje već jesu („Baranjski kulen“ koji je zaštićen oznakom kvalitete na razini EU) ili se mogu uvrstiti u sustave kvalitete (paprika, povrće, vino, med i drugi proizvodi) na kojima se može ostvariti dodana vrijednost i na aktivnosti kojima se podiže mogućnost suradnje i povezivanja između malih proizvođača. LRS sadrži opis ciljeva i prioriteta uz detaljan opis mjera za dostizanje ciljeva uključujući definiranje korisnika i kriterija prihvatljivosti. U LRS su opisani postupci odabira projekata na razini LAG-a i postupak kada je prijavitelj sam LAG uz opis projekata suradnje i načina odabira projekata suradnje. LRS sadrži opis uključivanja lokalnih suradnika u pripremu i izradu strategije, akcijski plan, način praćenja i procjene provedbe strategije, opis ljudskih i financijskih kapaciteta na razini LAG-a za provedbu strategije, financijski plan i rizike u provedbi strategije.

U izradi LRS poštovala su se sva načela LEADER pristupa, pri čemu se posebno vodila briga o korištenju načela “odozdo prema gore” kako bi se dobile vjerodostojne potrebe lokalnog stanovništva u dimenzioniranju lokalnog razvoja.

Lokalna razvojna strategija Baranje usklađena s ciljevima i prioritetima Programa ruralnog razvoja RH i Županijske razvojne strategije OBŽ kao i s drugim pripadajućim strateškim dokumentima koji se odnose na izradu lokalne razvojne strategije područja LAG-a Baranje.